

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

monogràfic **2**
d'HISTÒRIA del Treball Social

Treball Social Comunitari a Catalunya de 1960 a 1980

Una aportació històrica

Autores: Teresa Casanovas Garcia
M. Montserrat Plans Ferrer
Rosa Romeu Tarragona

Seminari
permanent

HISTÒRIA DEL
TREBALL SOCIAL
A CATALUNYA

Publicacions del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

MONOGRÀFIC D'HISTÒRIA
DEL TREBALL SOCIAL - NÚM. 2

Títol: Treball Social Comunitari
a Catalunya de 1960 a 1980. Una aportació històrica

Autores: Teresa Casanovas Garcia
M. Montserrat Plans Ferrer
Rosa Romeu Tarragona

Edita: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
Revisat per l'Assessoria de publicacions no periòdiques del Col·legi.
La responsabilitat del text correspon a les autores.

Data de publicació: Setembre 2020

ISBN: 978-84-09-20356-7

Dipòsit legal: B 10031-2020

Disseny, maquetació i impressió: Sprint Copy, SL

PVP: 9€

Treball Social Comunitari a Catalunya de 1960 a 1980. Una aportació històrica

Pròleg

Salvador Carrasco Calvo

Autores

Teresa Casanovas Garcia
M. Montserrat Plans Ferrer
Rosa Romeu Tarragona

SEMINARI PERMANENT D'HISTÒRIA
DEL TREBALL SOCIAL A CATALUNYA

2020

Sumari

Presentació de la degana	7
Pròleg	9
Introducció	17
Part I. Marc conceptual	23
1. Treball social comunitari	23
2. Marc doctrinal de Càritas	26
3. Entorn socioeconòmic i polític	28
Part II. Recull de projectes investigats	33
Introducció	33
Capítol 1. Els Centres Socials	34
Capítol 2. El cooperativisme com a Treball Social	49
Capítol 3. Experiència del Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Raval i Gòtic	81
Capítol 4. Experiència de Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Sector de la Trinitat	115
Capítol 5. Experiències professionals de treballadores socials	175
Introducció	175
5.1. <i>La meua experiència de treball social comunitari a diferents barris de Girona</i>	176

5.2. Experiència al barri de Bonavista de Tarragona	182
5.3. Experiència de la Interparroquial de Girona	186
5.4. Experiència de treball comunitari a la Diòcesi de Solsona	189
5.5. Experiència de treball social al barri del Besòs, a Sant Adrià del Besòs	192
5.6. Treball social i de comunitat al Somorrostro de Barcelona	195
5.7. Experiència al barri de La Mariola de Lleida	200
Part III. Valoració i conclusions	205
Bibliografia	219
Professionals del treball social en els anys 1960-1980	225
Annexes.....	227
Reglament del Centre Social la Creu de Barberà	227
Aprovació del Centre Social la Creu de Barberà	236
Índex onomàstic.....	237

Arxius consultats i les seves abreviatures:

Arxiu de Càritas Diocesana de Barcelona: CAT ACDB

Arxiu de Càritas Diocesana de Sabadell: ACDS

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: AHCB

Hemeroteca digital La Vanguardia: HDLV

Arxiu del Bisbat de Barcelona: ABB

Presentació de la degana

Us presentem el monogràfic *Treball social comunitari a Catalunya de 1960 a 1980. Una aportació històrica*, publicació que ens permet fer una aproximació rigorosa i exhaustiva a com s'articulava el treball social comunitari en aquest període del segle passat, en un moment històric, polític i social amb unes característiques molt particulars.

Aquesta imprescindible recerca històrica en ofereix l'oportunitat de descobrir alguns projectes que són una bona mostra de com s'impulsaven, s'organitzaven i es desenvolupaven aquestes intervencions socials que buscaven el canvi i la transformació social fomentant el treball conjunt entre les persones, i on la comunitat es convertia en l'autèntica protagonista del procés.

També és molt interessant comptar amb els relats, en primera persona, d'algunes professionals del treball social que aporten les seves vivències i experiències i que enriqueixen, encara més, la mirada del llibre. El seu testimoni es converteix, també, en un homenatge a totes aquelles treballadores socials, denominades assistents socials en aquells temps, que van exercir la professió i que van lluitar per tirar endavant iniciatives per empoderar les persones i les comunitats en un context sociopolític complex. Són un exemple per a totes les professionals que avui en dia fem treball social, sigui en l'àmbit que sigui.

Finalment, vull expressar el meu reconeixement a les autores de la publicació, Teresa Casanovas Garcia, M. Montserrat Plans Ferrer i Rosa Romeu Tarragona, per aquesta excel·lent feina d'investigació i per l'esforç i dedicació invertits. I, també, la meva sincera felicitació al Seminari Permanent d'Història del Col·legi per impulsar projectes com aquest que ens permeten mantenir viva la memòria de la nostra professió i del col·lectiu de treballadores i treballadors socials.

Conchita Peña Gallardo

Degana del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

Pròleg

Prologar un llibre és situar-lo en un context, ressenyar els seus mèrits i destacar-ne el seu valor. Comencem afirmant que el llibre, tot i referir-se als anys 1960-1980, és oportú avui.

Ja Goethe havia advertit que es comença fent “abstracció de la intel·ligència” i se segueix recorrent a “la paraula tècnica”: quan falten idees hi ha paraules que poden substituir-les i amb elles “discutir enèrgicament i, fins i tot, erigir un sistema... amb el valor del lleó, l’agilitat del cérvol, l’ardor de l’italià i la constància de l’home del Nord”.

Fem la cita a propòsit de l’abús de la idea d’“acció comunitària”, buidada del contingut precís que des de les Ciències Socials se li havia donat tradicionalment. Hom pot pensar que és una *paraula tècnica*, amb la qual legitimar la proliferació de plans dits comunitaris.

Fa unes dècades enteníem per *desenvolupament comunitari* i *acció comunitària* el resultat de l’esforç cooperatiu d’una comunitat que pren consciència dels seus propis problemes i que s’organitza en el territori per a resoldre’ls per ella mateixa, desenvolupant els seus propis recursos i potencialitats. Eren quatre els elements essencials que es consideraven: territori (una comunitat activa), població (un context comunitari participatiu), demanda social (amb una lògica de llarg termini) i recursos (amb una actitud compromesa de les Administracions).

També parlàvem d'*animació comunitària* per fer referència a l'acció, des de la base mateixa d'una comunitat humana, orientada a la millora i el canvi, en vista a la transformació social. La transformació partia, dèiem, de la consciència crítica i del coneixement precís de les potencialitats disponibles dintre i fora de la comunitat. Era, en tot cas, un *procés de canvi* que havia d'implicar la població i estar obert al conjunt dels agents socials de la comunitat (barri, entitats, famílies, escola, serveis i administracions públiques locals) amb una perspectiva holística. Tenia una metodologia exigent, sostenible, replicable, progressiva, planificada i avaluada; comptava amb els membres de la comunitat de manera organitzada o informal i amb les institucions; acompanyava processos d'interès comú, que milloressin o canviessin realment la vida dels veïns i de les veïnes.

Aquells projectes acabaven tenint presents les diverses qüestions que afecten la vida de les persones i de la comunitat: habitatge, salut, educació, treball, convivència intercultural. I seguien una metodologia amb etapes definides: investigació (coneixement del subjecte), diagnòstic (objectiu i subjectiu), planificació (amb objectius i indicadors de qualitat), execució (intervenció en la situació i el problema plantejat) i avaluació (amb un enfoc sistèmic). Eren accions "infraestructurals", a nivell de veïnat o de barri, relacionades amb carències, qualitat o absència de serveis, insuficiència o absència d'intervenció pública. També potenciaven la reivindicació veïnal d'habitatges dignes, de sanitat, cultura, esports i d'altres. Eren processos disruptius que, a la llarga, canviaven les condicions de vida de la població i no es quedaven en l'organització del coneixement per part d'experts.

Endinsar-se en la lectura d'aquest llibre ajuda a recuperar el sentit primigeni del *desenvolupament comunitari*, de *l'acció i l'animació comunitària* o com se la vulgui dir avui. Les autores deixen ben clar a què es refereixen quan, des de la història del Treball Social, parlen del "treball comunitari" des de la perspectiva professional de les assistents socials que exerciren, de manera compromesa, amb la població, llur professió a la Catalunya dels anys 1960 fins a l'època dels ajuntaments democràtics dels anys 1980.

Les reflexions inicials sobre el marc conceptual no poden ser més oportunes i convenients.

El text situa bé els lectors en el context històric i eclesial

Efectivament, en la primera part del llibre s'aborda la situació social, econòmica i política de l'època. Els fets relatats se situen en l'Espanya del Pla d'Estabilització i dels Plans de Desenvolupament Econòmic i en la Catalunya del gran creixement demogràfic de 1960 a 1981, amb unes migracions extraordinàries que ompliren les perifèries urbanes de suburbis i barraquistes, amb totes les conseqüències derivades del fenomen.

També s'ocupen del "marc doctrinal de Càritas" dels anys del Pontificat de Joan XXIII, del clima i l'entusiasme dels anys del Concili Vaticà II (1962-1965) i de la influència d'encíclics com la *Mater et Magistra* o la *Pacem in Terris*, de Joan XXIII, i la *Populorum Progressio*, de Pau VI, que orientarien l'acció dels catòlics "més a la promoció humana i a la recerca de les causes de la pobresa i no únicament a pal·liar la pobresa i les seves necessitats", com senyalen les autores del llibre, amb encert. Mossèn Jorge García-Die, mesos abans de morir, recordant aquells primers anys de Càritas Diocesana de Barcelona, em deia: "Havíem fet *suplència*, sí. Recorda com vivia la immensa majoria dels gitanos i l'absència absoluta de serveis per atendre les seves necessitats bàsiques. Partíem de zero. Què havien de fer? El que es va fer... i amb la població com a protagonistes principals del seu propi desenvolupament personal, familiar i comunitari".

La primera part conclou dient que "el treball de Càritas i dels equips d'assistents socials durant aquest temps fou bàsicament d'animació de grups comunitaris i de suport i col·laboració en els moviments associatius i veïnals". Efectivament, el Treball Social Comunitari desenvolupat des de Càritas cal analitzar-lo des de la perspectiva de la recepció del Concili Vaticà II a Catalunya i en la llarga tradició del model pluralista del catolicisme social català.

Al llarg del llibre tornen a sortir aquestes claus interpretatives del treball de Càritas. Així, Neus Fort, des de l'experiència de treball social comunitari a Girona, comenta: "Les assistents socials érem pioneres i la majoria ens trobàvem sota cobertura de l'Església Catòlica. Les noves directrius del Concili Vaticà II ens van obrir finestres i el moviment de Maig de 1968 també va marcar la nostra manera de fer".

Per la seva banda, des de Tàrrrega, Miracle Llorens deixa constància que “per mi, treballar a Càritas va ser una gran experiència (...). La llibertat amb que vaig poder fer el meu treball no va tenir preu”.

Teresa Forés, des del treball fet a Tarragona, diu que “la nostra activitat havia d’anar dirigida a la promoció del barri, sensibilització, fomentar l’associacionisme, la participació i la reivindicació per resoldre els problemes dels veïns”. Abundant en l’opinió que ens expressava mossèn García-Die, director de Càritas Diocesana de Barcelona de 1968 a 1974, ens diu que “somiava que no hauria de fer mai tasques de suplència!!! Miro la realitat actual: el món, la societat, els problemes han canviat, però les diferències han augmentat, s’han fet enormes”.

El cert és que “la professió estava inserida en la problemàtica del moment, en contacte amb els grans nuclis de comunitats que patíem importants carències de serveis” i tenia al seu si dues grans *línies d’actuació social: una de més propera als moviments i als conflictes socials i una altra de més educativa* (Montserrat Colomer).

El llibre que prologuem és un fidel exponent del que venim comentant. S’hi fa referència a l’anada a Israel, l’any 1961, de Francesca Masgoret, Glòria Rubiol i Rosario Gamboa. D’aquell viatge en sortiren algunes iniciatives com ara la creació d’un Grup de Treball de Comunitat, que “amb diferents intensitats de participació i de tasques realitzades, ha anat perdurant al llarg de més de 50 anys, avui situat al Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya”.

També es deixa constància del treball amb la Comunitat Gitana del Somorrostro (Barcelona) i de La Mariola (Lleida). Imma Montull comenta que a Lleida li “va resultar molt difícil fer treball de grup i de comunitat. Aquesta feina professional estava molt mal vista per l’Organització Sindical; com hem dit, estava prohibida; només podíem fer treball social individual i intentar resoldre situacions concretes”.

Alguns projectes d’impuls del treball social comunitari

A la Barcelona dels anys 60-70 el treball social comunitari seria impulsat principalment des de dues institucions: el Patronat Municipal de l’Habitatge de Barce-

lona i Càritas Diocesana de Barcelona. De la primera se'n va ocupar Montserrat Colomer i Salmons, en els capítols 3 i 4 del seu llibre *El treball social que jo he viscut. De 1939 a 1987*. (Barcelona: Ed. Impuls a l'acció social, 2006).

La present publicació recull el resultat d'una metòdica i rigorosa recerca sobre el tema en els arxius de Càritas Diocesana de Barcelona i Càritas de Sabadell.

La investigació se centra en cinc Projectes d'alt interès social: Centre Social "La Creu de Barberà", de Sabadell; Centre Social de Trinitat Vella; Centre Social de Roquetes-Verdum; l'experiència cooperativista a Sabadell; i dos projectes d'acció social de barri, de Càritas Diocesana de Barcelona Atarazanas-Fernando i Sector de la Trinitat.

En aquest Pròleg no es pot presentar l'anàlisi que fan les autores de cada un dels Projectes. Però val la pena fer un parell de consideracions, per a *exemplificar i destacar el valor del treball realitzat amb els fons documental dels arxius consultats*.

El lector trobarà en la descripció d'aquestes experiències temes tan interessants com l'origen, activitats i procés dels *Centres Socials* com a entitats adherides a Càritas fins als anys 80, en què començà el seu declivi, per causes ben analitzades per les autores (des del canvi d'objectius de Càritas als problemes econòmics derivats de la retirada de subvencions estatals i d'ingressos procedents de la societat civil, i la "politització" i absorció de la tasca de desenvolupament comunitari pels moviments socials i polítics). M. Montserrat Plans conclou el capítol dedicat als *Centres Socials* afirmant que: "A partir dels ajuntaments democràtics, molts centres socials es reconvertirien en centres cívics i la majoria de professionals que hi treballaven s'incorporarien als serveis socials municipals".

La coautora d'aquest llibre, Rosa Romeu Tarragona, arriba a conclusions similars en la seva memòria sobre el treball social comunitari realitzat al Centre Social del Besòs, Sant Adrià (Barcelona) i publicat en el llibre de Rosa Domènec i Manuel Lladonosa *La Transició a casa nostra* (2018). Barcelona: Ed. Impuls a l'Acció social, pàg. 64 a 86.

Per la seva banda, Teresa Casanova analitza en un altre capítol l'experiència de *treball social comunitari realitzat en el marc de les cooperatives de Sabadell* que foren impulsades des de l'Associació Catòlica de Dirigents, després d'un siste-

màtic estudi sociològic inèdit de Rogeli Duocastella. L'autora analitza el tema a fons, enquadrant aquestes cooperatives en el seu marc històric i el procés d'iniciatives cooperativistes en els diferents barris de Sabadell per concloure, sobre el treball de les assistents socials, que "els seus treballs als barris, orientat a fer prendre consciència a la ciutadania dels seus drets, va generar problemes en algunes empreses i també en els seus dirigents (...). Per això el treball realitzat pels assistents socials en el dia a dia va posar Càritas de Sabadell en una situació complexa". Al final s'acabaria qüestionant "si aquesta era la tasca que havia de dur a terme Càritas Sabadell per ajudar les persones dels barris". L'any 1970 Càritas Sabadell es reestructuraria en dues Seccions, una de Caritat i una altra de Promoció als barris.

Una valoració final i algunes conclusions

El llibre acaba amb una tercera part de "valoració i conclusions". Valoració del marc conceptual; de la documentació estudiada; de Càritas Diocesana de Barcelona, del seus responsables i del treball promocional fet als barris fins al 1974; i dels projectes estudiats. És significatiu que les *Memòries* de 1974, 1975 i 1976 comencin a parlar de "Desenvolupament institucional" enlloc de "Desenvolupament Comunitari". Sens dubte som davant d'una reflexió honesta i una crítica fina i molt precisa.

Entre les conclusions del llibre, em permeto destacar la que va directament al nucli del contingut del llibre: els projectes estudiats eren "realment projectes de treball social comunitari, perquè es va treballar a partir de les necessitats reals, buscant la promoció de les persones i la seva implicació en la recerca de solucions, amb un treball grupal com a pas previ per arribar a la comunitat".

Prologuem un llibre cuidat al detall; rigorós des del punt de vista metodològic; escrit sense concessions a ningú: crític i, alhora, just amb les institucions i els professionals que protagonitzaren el projectes estudiats. Sobretot, diria, que és una obra escrita des de l'estima a la professió del treball social al servei dels seus conciutadans i a les comunitats locals d'uns barris sovint tan oblidats i abandonats. És, també, sense que les autores s'ho hagin proposat, l'elogi de tota una generació de professionals, que feren una excel·lent aportació social, des de la

plena consciència dels límits i les contradiccions, pròpies i alienes, les personals i les de les institucions en les que van exercir la professió, en una complexa conjuntura social, política i eclesial.

Salvador Carrasco Calvo

Barcelona, 12 de setembre de 2019.

Introducció

La nostra recerca històrica té els seus orígens en la constitució del Seminari Permanent d'Història del Treball Social a Catalunya, el març de 2015, l'objectiu del qual és *"conservar la memòria històrica del treball social a Catalunya, tot impulsant la recerca i les publicacions sobre els seus inicis en els diferents àmbits d'actuació"*. A partir d'aquesta data es crearen diferents grups per investigar sobre diversos temes històrics del treball social.

Un dels temes proposats com a prioritari fou la recerca sobre el treball social comunitari a Catalunya, que és el tema que ens ocupa. Per investigar sobre aquest tema es constituí un grup compost per quatre treballadores socials jubilades. Per motius de disponibilitat de temps el grup es reduí a tres, que són les que hem efectuat el treball: Teresa Casanovas, M. Montserrat Plans i Rosa Romeu. Decidírem que una d'elles faria la tasca de coordinació i d'enllaç amb el Seminari Permanent i el Col·legi Professional.

Determinàrem l'objectiu de la recerca que quedà redactat així: **investigar quins van ser els inicis dels treball social comunitari a Catalunya, de 1960 a 1980**. A partir d'aquest objectiu vàrem dissenyar un projecte amb el corresponent pla de treball i accions a realitzar com ara: què hi havia publicat sobre el tema, llibres, revistes i articles a llegir, entitats i col·legis professionals a contactar i professionals que ens poguessin facilitar informació. Després d'aquest sondeig prenguérem la decisió d'investigar només sobre **projectes no publicats i en els quals hi hagués intervingut una o un professional del treball social**.

Entre la documentació publicada volem destacar l'aportació que la reconeguda treballadora social Montserrat Colomer va fer sobre el treball social comunitari al "Patronato Municipal de la Vivienda" i suggerim la lectura del seu llibre *El treball social que jo he viscut*, capítols 3r i 4t.

A Catalunya, en els anys 60, una de les entitats que impulsà el treball social comunitari fou Càritas Diocesana de Barcelona i com que l'equip de la present recerca hi havia treballat decidírem començar la recerca de material escrit i no publicat en aquesta entitat sense oblidar que també hi havia hagut altres iniciatives molt valuoses, com ara el Patronat Municipal de l'Habitatge, però l'equip de treball tenia bona consciència que la nostra recerca no podia incloure-ho tot i que ens havíem de posar uns límits.

Sol·licitàrem, doncs, poder accedir als arxius de Càritas Diocesana de Barcelona per buscar documentació que acredités l'existència de projectes de treball social comunitari. Paral·lelament també contactàrem amb Càritas Sabadell.

Càritas Diocesana de Barcelona ens concedí poder accedir als arxius i, el 28 de febrer de 2016 signàrem amb aquesta institució una sol·licitud de consulta i compromís de confidencialitat, que comportava la no publicació dels noms, tant de les professionals com de les persones ateses de manera que ja vam poder iniciar la tasca d'arxiu. Càritas Sabadell també ens permeté accedir als seus arxius, en aquest cas, però, no ens demanaren cap signatura de confidencialitat així doncs en el nostre treball sobre el Cooperativisme, basat en documentació recollida als arxius de Càritas Sabadell, sí que publiquem els noms de les professionals.

Més endavant, Càritas Diocesana de Barcelona ens va autoritzar a relacionar els noms de les professionals que ens hem trobat en la recerca al final del treball.

Una vegada vam accedir als arxius esmentats ens trobàrem que la institució iniciava una reestructuració de la documentació arxivada. Trobàrem molts projectes sobre el tema de recerca amb una certa organització, però també molt barrejada. Després d'una primera anàlisi transversal i en vistes de la molta informació que hi havia i que no podíem treballar-la tota, decidírem limitar la nostra recerca a uns projectes concrets, sense menystenir els molts altres projectes existents en l'arxiu de l'entitat. Així va ser com acordàrem investigar sobre els

projectes següents, trobats als arxius de Càritas Diocesana de Barcelona i de Càritas Sabadell:

- Centre Social "La Creu de Barberà" - Càritas Sabadell
- Centre Social de Trinitat Vella - Càritas Barcelona
- Centre Social de Roquetes-Verdum - Càritas Barcelona
- L'experiència cooperativista - Càritas Sabadell
- Dos projectes d'acció social de barri de Càritas Diocesana de Barcelona: Atarazanas-Fernando i Sector de la Trinitat.

Segurament us preguntareu que ens ha portat a investigar els centres socials, el cooperativisme i el perquè de les experiències de treball social comunitari a Sabadell i als barris d'Atarazanas-Fernando i també el Sector Trinitat.

Els centres socials van ser bàsics en el treball comunitari dels barris. El cooperativisme fou poc utilitzat en el treball social comunitari o de barri, però en canvi si que van ser un recurs bàsic en zones industrials.

Finalment, els barris Atarazanas-Fernando i el Sector Trinitat els hem estudiat perquè moltes de les famílies que vivien al barri Atarazanas-Fernando varen anar a viure al Sector Trinitat quan es va construir l'avinguda Garcia Morato.

Ens vam repartir les tasques a realitzar per cadascuna i a mesura que anàvem treballant individualment realitzàvem reunions de treball conjuntes. Ens han estat molt útils les noves tecnologies i el correu electrònic per intercanviar la informació escrita-tècnica per recollir la informació de manera sistemàtica, dissenyarem una "Fitxa de recollida de dades" que aplegava les dades següents:

- 1) Dades de l'arxiu consultat
- 2) Dades sobre el document consultat
- 3) Possibles anècdotes il·lustratives
- 4) Comentaris de la professional que fa la recollida de dades
- 5) Data de la recollida i persona que les recull.

A mesura que avançàvem en la recerca haguérem de modificar el disseny de la fitxa per adaptar-lo a la realitat documental que ens trobàvem. Aquesta fitxa de recollida de dades ens ha permès, quan hem necessitat tornar a la documentació per confirmar alguna dada, accedir-hi d'una manera ràpida.

Al llarg de més de tres anys de treball de recerca conjunta diferents situacions personals i familiars han alentit la feina que ens hauria agradat més breu en el temps. Finalment, però, podem presentar aquest treball que teniu entre les mans.

L'estudi consta de quatre parts. L'objectiu de la primera és aclarir el marc conceptual sobre el treball social comunitari i el marc doctrinal de Càritas i, per tant, també de les seves professionals. Així mateix, situar-nos en l'entorn socioeconòmic i polític de l'època estudiada.

La segona part consta de cinc capítols. Els quatre primers són un recull dels projectes investigats per l'equip de treball, amb justificació documental, projectes descrits de la manera més objectiva possible sense opinió personal i que formen el nucli central del treball. Conscients que la nostra recerca només és una petita part de les diferents iniciatives dutes a terme, en aquesta segona part també hem inclòs un capítol amb experiències personals que són veritables històries de vida de les professionals que les han viscudes.

La intenció de la quarta part és donar la nostra opinió personal sobre tot el treball de recerca i acabar amb unes conclusions sobre la tasca realitzada.

Així mateix, al final recollim la bibliografia consultada sobre el tema, un llistat de professionals del treball social que van intervenir en els projectes estudiats i dos annexes referits al Centre Social la Creu de Barberà.

Una vegada acabat el treball de recerca són molts els agraïments que hem de fer: agraïm la bona disposició de Càritas Diocesana de Barcelona per accedir als seus arxius i l'amabilitat i l'ajuda dels seus dos professionals arxivers: Sheherazade Bermejo i Joan Montblanc. També agraïm a Càritas Sabadell i a Pilar Taché la seva ajuda i la bona actitud per posar a la nostra disposició els arxius.

Volem agrair al doctor en Història Salvador Carrasco per haver acceptat llegir-se l'esborrany del treball, haver-nos suggerit algunes millores i haver ac-

ceptat de fer-nos un pròleg a la publicació. A M. Gemma Bonet per la seva tasca de correctora del català i a Montse Sintas per la seva col·laboració per trobar fotos il·lustratives. Donem les gràcies a Carme Tobella per facilitar-nos contactes amb les professionals de Lleida, així com a Pilar Gisbert Mont-Ros per facilitar-nos els contactes amb treballadores socials que van fer treball comunitari a Càritas Girona i a Antoni Rull per posar-nos en contacte amb les professionals de Tarragona.

Finalment agraïm a les professionals que ens han fet arribat les experiències personals de treball social comunitari i que figuren al capítol 5è de la segona part del llibre.

Les tres autores de la recerca som conscients que només reproduïm una petita part de tot el treball social comunitari que es va fer a Catalunya durant el període estudiat. Ens agradaria que el present recull fos un incentiu per a futurs treballs d'investigació.

**Teresa Casanovas Garcia,
M. Montserrat Plans Ferrer i
Rosa Romeu Tarragona**

Barcelona, 24 de juliol de 2019.

PART I

Marc conceptual

1. Treball social comunitari

Abans d'endinsar-nos en el treball de recerca sobre el treball social comunitari a Catalunya ens cal aclarir alguns conceptes: què entenem per comunitat? Què entenem per treball en la comunitat i què entenem per desenvolupament comunitari?

S'han publicat una infinitat de definicions de comunitat segons els grups socials que la componen, la comunitat de veïns d'una escala, una comunitat religiosa, una comunitat de joves o de persones grans. Per al nostre treball de recerca la definim així: "conjunt de persones que viuen en un territori comú (ciutat, barri, poble, etc.), que tenen uns problemes, uns interessos i unes necessitats comuns".

Es pot situar la comunitat en un territori que serà la unitat d'intervenció professional comunitària. Cada territori té una història i unes característiques diferents que determinaran la manera d'afrontar els problemes dels seus habitants.

Segons l'objecte d'intervenció es poden distingir tres mètodes d'intervenció en treball social: el treball social individual o *case work*, el treball de grup i el treball de comunitat. En el primer, l'objecte serà l'individu, en el segon el grup i en el tercer la comunitat.

Aquestes definicions ens porten al concepte de desenvolupament comunitari i a la definició que en van fer les Nacions Unides:

“El conjunto de los procedimientos por los cuales los habitantes de un país unen sus esfuerzos a los de los poderes públicos para mejorar la situación económica, social y cultural de las colectividades; para asociar estas colectividades a la vida de la nación y así contribuir sin reservas al progreso del país.”¹

Marco Marchioni (1969) defineix el desenvolupament comunitari com:

“un proceso de modificación y mejora de una comunidad local que se encuentra en una situación de subdesarrollo o de insuficiente utilización de los recursos disponibles.”²

D'aquests conceptes se'n destaquen que la comunitat en la qual el treballador social intervé serà una comunitat amb uns trets comuns: territorials, culturals, de desenvolupament i de necessitats no satisfetes. També caldrà que hi hagi uns principis bàsics d'actuació que, seguint a Marco Marchioni, es poden resumir en: la plena participació de les persones interessades; l'autodeterminació de les comunitats i un ritme de desenvolupament que depengui de la capacitat i de la voluntat de la pròpia comunitat.

Si el desenvolupament comunitari és un procés se n'han de poder distingir les seves fases que Marco Marchioni descriu així:

- 1. Fase de estudio y conocimiento de la realidad;*
- 2. Fase de la “audición” e individualización de los problemas;*
- 3. Fase de la intervención inicial;*
- 4. Fase de la intervención ordinaria;*
- 5. Fase de la intervención intercomunitaria o zonal.³*

¹ Marchioni, Marco (1969). *Comunidad y desarrollo*. Barcelona: Ed. Nova Terra, p. 23.

² *Ibidem.*, p. 19.

³ *Ibidem.*, p. 77.

S'han usat les definicions de les Nacions Unides i de Marco Marchioni perquè són les predominants en el període que nosaltres investigarem.

Arribats aquí ens preguntem quin és el paper del professional del treball social? Seguint a Marco Marchioni una de les característiques del desenvolupament comunitari és que:

*“se trata de una labor promocional y puesta en marcha gracias a una ayuda externa a la comunidad” (...) “que se concreta en las aportaciones de los trabajadores sociales”.*⁴

Segons Marchoni el treballador social és el depositari de nous valors i a ell o a ella li pertoca crear noves relacions, fomentar la participació i ajudar a la cohesió social.

José M. Rueda ens ha deixat escrit:

*“El treball en la comunitat, en el nostre país, ha estat desenvolupat especialment a partir d'una concepció progressista dels serveis socials, que s'han negat a ser una simple administració especialitzada per als “pobres” i han entès que allò que cal és ser un mitjà per a què la pobresa sigui un procés de canvi social”.*⁵

Fins aquí s'han vist les definicions de comunitat, de treball en la comunitat i desenvolupament comunitari, conceptes que ens ajudaran a l'hora de veure com s'ha desenvolupat la intervenció comunitària a Catalunya des de 1960 fins als ajuntaments democràtics.

Tal com es veurà més endavant, el treball comunitari a Catalunya es va nodrir de les aportacions de Marco Marchioni, de manera que per aquest treball d'investigació ens orienta la definició expressada més amunt.

Segons Josep M. Barbero i Montserrat Feu⁶, qui va fomentar el desenvolupament comunitari en els seus primers anys va ser Càritas i la CEEISS (Confede-

⁴ *Ibidem.*, p. 21.

⁵ Rueda, Josep M. (2016). *Comunitat, participació i benestar social. En homenatge a Josep M. Rueda*. 2a edició. Diputació de Barcelona. p. 199.

⁶ Barbero, Josep M. i Feu, Montserrat i col·laboradors. (2009). *El treball social a Catalunya 1932-1978*. Barcelona: E. Hacer, Col·legi D.T.S. i Diputació de Barcelona. p. 164.

ración Española de Escuelas de la Iglesia de Servicio Social) per mitjà de les publicacions del Centro de Estudios de Sociología Aplicada (CESA). Càritas va fomentar la creació de centres socials a finals del 1950 amb el seu ideòleg el Dr. Rogeli Duocastella.

Com que una bona part del nostre treball s'ha centrat en els projectes de Càritas Diocesana de Barcelona, analitzarem tot seguit el marc doctrinal que hi havia a Càritas.

2. Marc doctrinal de Càritas

Càritas és una entitat privada de l'Església catòlica i sense ànim de lucre. A cada diòcesi hi ha una Càritas Diocesana que es coordina amb la resta de Càritas Diocesanes de l'Estat espanyol i el seu conjunt forma la *Cáritas Española*.

L'any 1942, l'Església prengué consciència de la situació de pobresa que es vivia a Espanya i encomanà a l'Acció Catòlica que organitzés l'acció caritativa de l'Església. A Barcelona es creà, l'any 1942, el "Secretariado de Beneficencia" que s'encarregà de pal·liar les moltes necessitats bàsiques després de la II Guerra Mundial. L'any 1956 el "Secretariado de Beneficencia" canvià de nom i passà a dir-se Càritas.⁷

L'any 1951 Càritas fou l'encarregada de canalitzar i distribuir l'ajuda que el poble nord-americà feia arribar a Espanya, tasca que li fou encomanada per la Comisión Interministerial de Auxilio Internacional a la Infancia. Aquesta ajuda durà fins l'any 1966.

A inicis dels anys 60, Càritas, tot i portar el títol d'entitat benèfica, vivia l'entusiasme del preconcili d'obertura i promoció promoguda per la publicació de les encícliques de Joan XXIII *Mater et Magistra* (1961), sobre els problemes socials

⁷ *Més a prop de Càritas*. Novembre 1997, número 6-7. Barcelona: Càritas Diocesana de Barcelona.

i econòmics, i *Pacem in Terris* (1963), sobre les exigències polítiques de la pau, i que proposaren el principi de subsidiarietat per una societat més sana.

El Concili Vaticà II (1962-1965) obrí nous horitzons en la litúrgia, en la catequesi, en l'estudi bíblic i també en l'orientació de l'exercici de la caritat, la qual s'orientà més a la promoció humana i a la recerca de les causes de la pobresa i no únicament a pal·liar la pobresa i les seves necessitats. El número 8 del *Decret sobre l'Apostolat dels laics* és molt explícit i constitueix un programa d'acció molt clar per a Càritas:

“cal respectar amb el més gran mirament la llibertat i la dignitat de la persona que accepta l'ajuda; la puresa d'intenció no s'ha ni d'entelar amb cap forma de recerca de la pròpia utilitat ni amb cap desig de domini; cal donar primer satisfacció a les exigències de la justícia i no oferir com si fos do de caritat allò que ja és degut per raó de justícia; s'han de suprimir les causes dels mals i no sols els efectes, l'ajuda s'ha de encaminar de manera que, els qui la reben, a poc a poc es vagin alliberant de la dependència externa i arribin a ésser suficients per si mateixos.”⁸

Després del Concili Vaticà II Pau VI publicà, el 1967, l'encíclica *Populorum Progressio* sobre el desenvolupament dels pobles, la qual proposava el compromís del poble cristià amb el desenvolupament humà.

Fins aquell moment, l'acció de Càritas havia estat únicament benèfica i assistencial, però a partir del Concili i de l'encíclica *Populorum Progressio* buscarà una nova orientació que inclogui la promoció del dret de les persones i la recerca de les causes dels problemes.

El setembre de 1962 es produïren les inundacions del Vallès i del Besòs i Càritas Diocesana de Barcelona coordinà la gran majoria d'ajudes per als damnificats. L'any 1964 es creà el Secretariat Gitano a favor de la comunitat gitana.

Els anys post conciliars foren els anys dels Centres Socials als quals Càritas donà cobertura jurídica. Durant els anys 60 i 70 les assistents socials de Cà-

⁸ Concili Ecumènic Vaticà II. (1993). Núm. 8, *Decret sobre l'apostolat dels laics. (Apostolicam actuositatem)*. Barcelona: Editorial Claret. (p. 365-392).

ritas foren presents als moviments associatius i veïnals i col·laboraren en les denúncies i en les lluites per les llibertats. Durant aquests anys, Càritas, a través dels equips d'assistents socials, fou present a Ciutat Vella, a Can Tunis i a Can Valero de Barcelona; a Terrassa i a Sabadell, als barris de Bufalà i Sant Roc de Badalona; a Sant Adrià del Besòs, a Santa Coloma de Gramenet i als barris de Can Pi i la Bomba de l'Hospitalet de Llobregat.⁹ Càritas Girona i Càritas Solsona també foren presents en diferents barris tal com es recull en les experiències personals del capítol cinquè. Les protagonistes eren conscients del seu paper: portar a terme les tasques "de suplència" que feia Càritas en aquelles circumstàncies.

Aquest és, de manera breu, el marc doctrinal que orientà l'acció de Càritas; hem de tenir en compte, però, que com entitat social, Càritas també fou influïda per l'entorn social i polític, tema que abordarem tot seguit.

3. Entorn socioeconòmic i polític

Fins aquí hem definit els conceptes de comunitat i de treball social comunitari que ens guiaran en el nostre treball de recerca. També hem vist com la Doctrina Social de l'Església evolucionà i al mateix temps modificà la manera de treballar de Càritas.

En aquest apartat veurem quin era l'entorn social i polític i com influí en la manera de treballar dels professionals del treball social.

El govern espanyol a partir de 1959 creà el pla d'estabilització econòmica i promocionà uns ministres tecnòcrates que pertanyien a l'Opus Dei. Aquest pla també fou conegut per *desarrollismo*, i fomentà el creixement econòmic i la producció de béns de consum.

Com a conseqüència d'aquestes polítiques socioeconòmiques es produïren dos grans moviments migratoris, un d'intern de les zones rurals a les zones

⁹ *Més a prop de Càritas. ob. cit., p. 6.*

industrials com ara Madrid, Barcelona, Bilbao i Sevilla i un d'extern cap a Europa (Alemanya, França, Suïssa i Bèlgica) de manera que, a Espanya es des poblaren les zones rurals i en canvi les zones industrials i els seus cinturons reberen una gran quantitat de població sense tenir les infraestructures preparades ni prou habitatges per acollir la població immigrada, cosa que comportà un seguit de problemes socials com el desarrelament humà, les desigualtats socials, el barraquisme i l'amuntegament de la població en condicions insalubres.

Les famílies immigrades s'assentaven on podien, en barris suburbials ja existents o construint-ne de nous a les perifèries de les grans ciutats. Vivien en condicions precàries: no tenien els mínims serveis higièncs com ara aigua, clavegueram o enllumenat. La vida en aquests barris era molt difícil, sovint, però, l'ajuda entre les famílies suplía la manca de serveis.

Podem esmentar alguns d'aquests barris: Torre del Baró, Somorrostro i Can Tunis a Barcelona. Camp de la Bota a Sant Adrià del Besós. Les Pedreres, Torre Gironella, Torre Alfonso XII i el Polvorí a Girona. Sot del Canyer a Sant Feliu de Guíxols, el barri de La Mariola a Lleida i el barri de Bonavista a Tarragona.

A Catalunya la població d'immigrants es concentrà bàsicament al Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Occidental i Maresme. A Barcelona es concentrà al Raval (Districte V), a Montjuïc, a Can Tunis, al Somorrostro i al barri Nord-Est, conegut avui com a Nou Barris. Al Vallès, durant els anys 60, amb l'arribada d'immigrants procedents de la resta de l'Estat, es doblà la població, aquest fet generà un greu problema d'habitatge que, amb les inundacions del 1962 s'agreujà considerablement.

Durant el període estudiat en el present treball, Catalunya experimentà un creixement demogràfic molt important segons es pot comprovar en la següent taula:

Taula 1. Creixement demogràfic de 1950 a 1981, a Catalunya

Any	Nombre habitants
1950	3.240.313
1955	3.534.184
1960	3.925.779
1965	4.498.114
1970	5.123.567
1975	5.663.135
1981	5.959.530

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. <https://www.idescat.cat/pub/?id=shd&n=1341>

Aquest augment de la població, especialment a les ciutats industrials i als seus cinturons, sense un programa de construcció d'habitatges públics, comportà el problema de la manca de pisos o cases assequibles per a les famílies treballadores. El govern espanyol disposava d'un organisme anomenat "Obra Sindical del Hogar" que tenia per objectiu la construcció d'habitatges a preus assequibles, així es construïren alguns barris com Verdum a Barcelona i San Roque a Badalona.

Un projecte per solucionar el problema d'allotjament a Barcelona fou la creació del barri del Congrés impulsat pel bisbe Dr. Gregorio Modrego perquè quedés un record del Congrés Eucarístic Internacional celebrat a Barcelona l'any 1952. Aquest projecte tenia la singularitat que no era d'iniciativa privada ni de l'Administració Pública sinó que la idea havia sortit de l'Església i tingué el suport econòmic de mecenes barcelonins. L'Ajuntament de Barcelona en va aprovar el Pla parcial el 1953, els últims habitatges es van lliurar el 1967 i 1968.

Com a resultat de les condicions de precarietat que vivia la població, els barris s'organitzaren i, a l'empara de la "Ley de Asociaciones" de 1964, es crearen les associacions de veïns per reivindicar els seus drets, les persones treballadores

també s'organitzaren i es produïren reivindicacions obreres, es crearen barris amb habitatges d'autoconstrucció com Torre del Baró i Vallbona a Barcelona, sense cap mena de serveis.

Els moviments antifranquistes es coordinaren de manera clandestina, i es creà el Sindicat Comissions Obreres, l'any 1964.

L'any 1967 hi hagué una gran recessió econòmica i es produïren vagues, manifestacions reivindicatives i moviments estudiantils. La resposta de l'Estat espanyol fou la declaració de l'estat d'excepció o pèrdua de les llibertats fonamentals: Biscaia 1967; Guipúscoa 1968; i a tot l'estat el 1969. De desembre 1970 a juny 1971 hi hagué un estat d'excepció, que comportà la suspensió del *Fuero de los Españoles*.

Les professionals del treball social que treballaven en el mètode de treball comunitari participaren activament en les reivindicacions veïnals, però com a conseqüència de l'estat d'excepció els grups no es podien reunir i com que ho feien de manera clandestina els seus membres s'exposaven a ser detinguts i empresonats. Algunes assistents socials van ser empresonades per aquest motiu, igual que altres professionals compromesos amb la ciutadania i la lluita per la democràcia.

Fets importants durant els anys 60 i 70: inici el 1962 de les converses per proposar l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea, al mateix temps començà l'arribada de turisme estranger amb les corresponents aportacions de divises.

Llei d'Associacions 24/12/1964; assassinat de J. F. Kennedy, 1963, i Martin L. King, 1968; maig francès de 1968; guerra Vietnam 1958- 1975; creació del Sindicat Democràtic d'estudiants de la Universitat de Barcelona i Caputxinada 1966; manifestació de capellans en protesta per les tortures a estudiants detinguts, maig 1966; designació de Juan Carlos com a successor del general Franco, 1969; procés de Burgos a ETA, 1970; creació de l'Assemblea de Catalunya, 1971, per unificar les forces democràtiques; assassinat de Luis Carrero Blanco desembre 1973; mort del dictador el novembre de 1975; primeres eleccions democràtiques el juny de 1977.

A nivell més local veiem que, a Sabadell, l'any 1960 es creà l'Associació Catòlica de Dirigents amb l'objectiu de "*formar empresaris solidàriament cristians capaços de crear i dirigir empreses modèliques en l'àmbit econòmic i social.*"¹⁰ També es creà l'Escola de Formació Social més endavant "Escola d'Assistents Socials de Sabadell i Terrassa" fomentada pel Gremi de Fabricants i l'Institut Sallarès i Pla, però sota la direcció acadèmica i organització de l'Església Diocesana.¹¹

El treball de Càritas i dels equips d'assistents socials durant aquest temps fou bàsicament d'animació de grups comunitaris i de suport i col·laboració en els moviments associatius i veïnals.

¹⁰ CASAÑAS, Joan. (1999). Càritas Sabadell. *Un termòmetre de la inquietud social en la història recent de la nostra ciutat*. Sabadell: Càritas Sabadell i Fundació Caixa Sabadell, p. 12.

¹¹ *Ibidem*, p. 16.

PART II

Recull de projectes investigats

Introducció

En aquesta segona part recollim el nostre treball de recerca amb justificació documental i també les experiències personals que més endavant expliquem. Hem intentat fer la redacció de la manera més objectiva possible, tot i que sabem que de vegades és molt difícil de poder discernir un mateix.

Hem dividit aquesta segona part en capítols. En el capítol primer presentem els centres socials des del seu inici a Catalunya fins a la seva extinció. En el capítol segon exposem l'experiència del cooperativisme a la ciutat de Sabadell i la seva relació amb el treball social comunitari. El capítol tercer recull l'experiència del treball social comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona als barris del Raval i el Gòtic. En el capítol quart s'hi descriu l'experiència de treball social comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Sector de la Trinitat, conegut avui per Nou Barris.

Com a complement de la nostra recerca documental, en el capítol cinquè, d'aquesta segona part, recollim les experiències personals de professionals que amablement ens les han fetes arribar. Aquestes experiències són veritables històries de vida que enriqueixen el nostre treball d'investigació documental.

Capítol 1

Els centres socials

per **M. Montserrat Plans**

En aquest capítol recollim la informació trobada sobre els centres socials impulsats per Càritas Diocesana Barcelona. Farem una aproximació de com es va començar a parlar dels centres socials, qui els va impulsar, qui els va donar cobertura jurídica, com es definien, quins objectius tenien i quina va ser la seva finalitat.

Hem investigat i documentat experiències pràctiques d'uns centres socials, el de la Creu de Barberà de Sabadell, el de Trinitat Vella i el de Roquetes-Verdum, aquest dos de Barcelona, i recollits en el capítol 4 de treball social comunitari al sector de la Trinitat de Barcelona. Com que va arribar un moment que es van extingir, també explicarem com va ser que els centres socials van deixar d'actuar.

1.1. Els inicis

El mes de febrer de 1957 se celebrà a Barcelona *La Semana del Suburbio* promoguda per l'Església, durant la qual s'analitzaren les necessitats existents als suburbis de Barcelona, les causes que els generaven i els mitjans que serien necessaris per a resoldre els seus problemes. Les ponències i col·loquis d'aquesta setmana van ser recollits en un llibre publicat per Gráficas Levante el juny del mateix any 1957.

Una de les ponències d'aquesta setmana l'elaborà Juan Vidal Gironella sota el títol: "*Servicios Sociales*". En aquesta ponència l'autor remarcà que en els suburbis hi faltava relació comunitària, "*...el suburbio, si existe, es porque en él están en convivencia física pero sin comunidad social personas muy distintas*".¹² A fi de poder desenvolupar uns serveis que afavoreixin la relació social es feu la proposta de creació de centres socials als barris amb la participació activa dels beneficiaris

¹² Duocastella, Rogeli. (1957). *Los Suburbios – Semana del Suburbio. Compendio de las ponencias y coloquios desarrollados durante la "Semana". Seguido de gráficos y estadísticas*. Barcelona: Gráficas Levante.

amb finalitats culturals, esportives, recreatives i relacionals, seguint els models de centres socials existents a altres països i altres centres similars ja existents a Barcelona com: els Lluïsos de Gràcia, Ateneu de Sant Gervasi, Ateneu del Poble Nou i/o orfeons com el Gracienc, de Sants, etc.

A partir d'aquesta proposta, Càritas Española, a través de les seves *Secciones Sociales*, es posà a treballar per la creació d'aquests centres socials als barris. El primer estudi publicat sobre el centres socials el publicà el Centro de Estudios de Sociología Aplicada (CESA) de Càritas Española per mitjà de la revista *Documentación Social*, l'any 1958, a càrrec de Rogeli Duocastella i José M. Martínez-Marí. En el nostre treball de recerca hem tingut accés a una edició de Gráficas Levante, de Barcelona, on no hi figura l'any de publicació, però es dedueix que és de 1958.¹³

En l'estudi, s'hi afirma que el tema dels centres socials fou suggerit a la "*Semana de Estudios sobre problemas de la población suburbial de Barcelona*" i a partir d'aquí s'estudià el tema i es descobrí que ja era molt conegut en d'altres països "(...) hemos constatado, con gran sorpresa, que era ésta una fórmula ya vieja en otros países (...)".¹⁴

El tema dels centres socials fou presentat com interessant per a urbanistes, governants, sociòlegs i treballadors socials i, a més, es deia que Càritas buscava solucions enfront de la pobresa que no fossin benèfiques ni paternalistes i que els centres socials podrien ser molt adients.

Segons l'estudi esmentat de CESA, els centres socials naixeren a partir de la idea de les Nacions Unides sobre Desenvolupament Comunitari i de l'experiència de França, Anglaterra i Itàlia, on ja s'havien iniciat els centres socials com una eina d'integració social.

La realitat social que es trobava en aquell moment Càritas era de barris i zones suburbials en ciutats industrials com Madrid, Bilbao, Barcelona, L'Hospitalet de

¹³ Duocastella, Rogeli. (s.d.). *Los Centros Sociales. Centro de estudios de Sociología Aplicada (CESA)*. 3a. edició. Barcelona: Gráficas Levante.

¹⁴ *Ibidem*, p. 5.

Llobregat, Sabadell i Terrassa, a causa de les migracions massives procedents de zones deprimides d'Espanya. En aquests barris suburbials les persones vivien de manera amuntegada i sense serveis ni organització comunitària.

Segons aquest estudi, la finalitat dels centres socials era "despertar en les persones la realitat que tot ésser humà porta en sí mateix",¹⁵ i es defineixen així:

*"Entendemos por Centro Social una organización que con la colaboración de los beneficiarios se esfuerza en resolver los problemas propios de los habitantes de un barrio o de un sector geográfico, poniendo a su libre disposición, en un local apropiado, un conjunto de servicios y de realizaciones colectivas, de carácter educativo, social, sanitario, animado por unos Asistentes Sociales, responsables de la marcha del Centro, quienes deben asegurar su permanencia regular y, si es posible, residir en él."*¹⁶

Definició feta a partir de la presentada pel Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides.

L'estudi seguia amb els principis dels centres socials:

- a) *"Un centro de servicios "para lograr una promoción humana y para mejorar el nivel económico, impulsor de la vida social y representativo en sus aspectos cívicos y sociales.*
- b) *"Un Centro impulsor de la vida social.*
- c) *"Un Centro representativo, en aspectos cívicos y sociales.*
- d) *"Un Centro forjador de las primeras cédulas de una comunidad humana local, base de una verdadera vida parroquial".*¹⁷

Càritas, com entitat d'Església, també veié els centres socials com la base per a crear una comunitat parroquial, com queda clar en el punt *d* dels principis anteriors.

¹⁵ *Ibidem*, p. 19.

¹⁶ *Ibidem*, p. 8.

¹⁷ *Ibidem*, p. 8.

En aquest mateix estudi i en el seu apartat IV es proposà quina havia d'ésser l'aportació de Càritas i la descriuí així:

- a) *“Construcción y dirección de los centros.*
- b) *“Colaboración financiera con otras entidades privadas i/o públicas.*
- c) *“Colaboración con las mismas entidades pero limitada a asesoramiento técnico y con preferencia a la colaboración financiera.”¹⁸*

A Catalunya, els centres socials es crearen impulsats per les diferents Càritas, en especial Càritas Diocesana de Barcelona.

Segons la revista *Més a prop de Càritas*:

“Els Centres Socials marquen una època molt definida de Càritas, dintre del context social que l'envoltava. Ens trobem en els anys 60-70. No hi ha llibertat d'associació ni d'expressió. Hi ha un sindicat únic vertical i cap partit polític legalitzat. Els veïns per fer sentir la seva veu i tenir força en les seves justes reivindicacions creen les associacions de veïns i els centres socials. Aquests últims emparats per clàusules concordatàries passen a estar sota la protecció jurídica de l'Església, i la jerarquia d'aquell moment estima que és Càritas qui els ha de donar la cobertura necessària, alhora que hi veu un camp d'acció per fer costat als més oprimits.”¹⁹

Els centres socials foren molt importants durant els anys 60 i 70 i, del 28 de setembre al 4 d'octubre de 1969, se celebrà, a L'Hospitalet de Llobregat, el *X Congrés Internacional de Centres Socials*. Es feu a L'Hospitalet de Llobregat perquè és allí on hi hagué el primer centre social d'Espanya.²⁰

1.2. Experiències de centres socials

Hem escollit els centres socials com experiències de treball social comunitari perquè en els principis que han d'orientar-los ja els defineixen com a forjadors

¹⁸ *Ibidem*, p. 26

¹⁹ *Més a prop de Càritas*. Nov. 1997, núm. 6-7. Barcelona: Càritas Diocesana de Barcelona.

²⁰ *La Vanguardia Española*, 5/10/1969, p. 32.

d'una comunitat humana local i també perquè com a responsables de la marxa de cada centre hi figurava una professional del treball social.

En les memòries de Càritas Diocesana de Barcelona s'hi troben relacionats els centres socials i les activitats que s'hi desenvolupen.

Memòria 1964: s'esmenten els centres socials de Las Planas, el de Can Boada del Pi, de Terrassa i el de la Escuela Cirera, de Mataró.

Memòria 1966: es relacionen el centres següents: Centre Montserrat Xavier de Sants; el Centro Social Campo de la Bota de Barcelona; el Centro Social Can Boada, de Terrassa; el Centro Social Can Pi, de L'Hospitalet; el Centro Social Cerdanola, de Mataró; el Centro Social Cirera, de Mataró; el Centro Social La Florida, de L'Hospitalet; el Centro Social Las Arenas de Terrassa; el Centro Social San Roque, de Sabadell; el Centro Social Sta. Rosalia de la Creu d'en Blau de Las Planas i el Centro Social La Creu de Barberà, de Sabadell.

A la Memòria de 1967 es torna a recollir la relació de centres socials esmentats l'any 1966.

Les activitats que es feien en els centres socials eren molt variades i depenien de les necessitats de cada barri: guarderia, escola nocturna femenina, excursions, colònies d'estiu, biblioteca, publicació d'un butlletí informatiu, alfabetització d'adults, cinema fòrum, assessoria jurídica. En alguns es va crear un dispensari i consultori mèdic, i d'altres van fomentar cooperatives per a la construcció d'habitatges.

1.2.1. El Centre Social de La Creu de Barberà (Sabadell)

La nostra recerca sobre el Centre Social Creu de Barberà s'ha centrat en tres espais:

- Arxiu històric de Càritas Diocesana de Barcelona, com entitat que dona cobertura legal al centre.
- Bibliografia sobre els barris de Sabadell.
- Càritas Sabadell.

1.2.1.1. Antecedents històrics del barri

Segons les investigacions d'Assumpta Muset i Pons, el barri de la Creu de Barberà s'inicià a finals del segle XIX en el terme de Barberà, el nom li és donat per la creu de terme que hi havia al costat del camí de Barcelona i a tocar del municipi de Santa Maria de Barberà (actualment Barberà del Vallès).

Durant els anys 50, el barri creixé molt a causa de la immigració que arribava per treballar a Sabadell. Seguint dades de l'Assumpta Muset, el 1910 hi havia 80 habitants, el 1934 ja n'hi havia 700 i el 1959 ja eren 10.675 habitants.

El 31 de maig de 1959 el nucli de la Creu de Barberà fou annexionat a Sabadell per haver-ho demanat el municipi de Sabadell, després de diversos intents fallits. Es pot consultar la cronologia elaborada per l'Assumpta Muset sobre la història de les agregacions a Sabadell de la Creu de Barberà i altres nuclis de Sabadell Sud.²¹ En el nostre treball d'investigació caldrà tenir en compte que es va agregar el nucli al municipi però el terme parroquial va continuar pertanyent a la parròquia de Santa Maria de Barberà.

A finals dels anys 50 i inicis dels 60 trobem un barri de Sabadell Sud d'uns 10.675 habitants amb unes infraestructures deficitàries, carrers sense pavimentar, manca de sanejament i d'enllumenat públic i amb un gran creixement del nombre d'habitants. Els veïns s'organitzaren i crearen l'associació de veïns el 27 de maig del 1958²² per reivindicar les infraestructures que necessitava el barri.

És en aquest context social que s'organitzà el *Servicio Social* subvencionat per Càritas Diocesana de Barcelona per pagar les hores de dedicació d'una assistent social que treballava en la distribució d'aliments procedents de l'Ajuda Americana. Aquesta subvenció durà fins el febrer de 1967, data que es donà per acabada l'Ajuda Americana.

²¹ Muset i Pons, *Assumpta*. (2007). *Sabadell Sud: La Creu de Barberà, Campoamor, Espronceda i les Termes*. Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, p. 10, 12 i 17.

²² *Ibidem*, p. 19. La nota afegida "Fe d'errates" diu així: "A la pàgina 19, en l'apartat de la bibliografia d'Àngel Molina (requadre inferior), es diu erròniament que va ser un dels fundadors de l'Associació de Veïns de la Creu de Barberà. Aquesta entitat, però, fou fundada, el 27 de maig de 1958, per Martin Pey Casademont, José Lázaro Zarzoso, Jacinto Peig Mir i Paulino Leveña Caldas".

1.2.1.2. Creació del Centre Social Creu de Barberà

Joan Casañas en el seu llibre sobre Càritas Sabadell, esmentat més amunt, en el capítol III "Deu anys d'Acció Social Comunitària als barris 1963-1973",²³ descriu com es planificà aquesta intervenció comunitària, els estudis fets, la programació, les dificultats, els moments culminats, els últims anys i el final de la primera Càritas Sabadell.

Es feren dos estudis teòrics i sociològics: un d'aquests estudis titulat "La beneficència en Sabadell" era la tesina presentada per l'assistent social Montserrat Obradors, l'octubre de 1962 a l'Escola de Formació Social de Sabadell-Terrassa. L'altre era l'estudi sociològic titulat: "Planificación de Servicios Sociales de la Ciudad de Sabadell 1961-1962", dirigit i supervisat per Rogelio Duocastella, sacerdot que ja era present en els inicis del centres socials. Aquest últim estudi fou patrocinat conjuntament per: Ajuntament de Sabadell, Associació Catòlica de Dirigents, Càmbra Oficial del Comerç i de la Indústria, Càritas Sabadell, Viviendas de Sabadell SA (VISASA) i el Gremi de Fabricants; la realització anà a càrrec del Centre d'Estudis Socials de la Caixa d'Estalvis de Sabadell.

L'estudi sociològic posà al descobert les deficiències socials de Sabadell i feu unes recomanacions:

"Posada en marcha d'un "Patronato de Promoción Social que debería integrar las esferas públicas y privadas, agrupando a los principales organismos de la ciudad y a los representantes de los sectores de población hacia los cuales se intenta llevar a cabo la acción".²⁴

Els problemes que destaca com a més importants són:

*"La sanidad (dispensarios, guarderías, etc.); la vivienda (acentuando las fórmulas cooperativas); el urbanismo (luz, agua, pavimentación, transportes, comunicaciones); la educación y la cultura, la enseñanza profesional; **los servicios recreativos, con el fomento de unas tradiciones de barrio, a través de los Centros Sociales**; las cooperativas de consumo, de crédito*

²³ Casañas, Joan. (1999). *ob.cit.*, p. 35-95.

²⁴ *Ibidem*, p. 39.

para afrontar una mejor y más rentable solución de los problemas; la asistencia social a los inmigrantes, y las campañas para provocar el interés de la población autóctona en favor de los forasteros.”²⁵ (El destacat és nostre).

En una acta del Comitè Executiu de Càritas Sabadell del 5 de maig del 1963, citada per Joan Casañas²⁶ hi consta: *“También se podrán hacer Centros Sociales, siendo esta palabra no del todo agradable porque parece una cosa del tipo político”*.

Càritas Sabadell decidí començar l'experiència de treball comunitari als barris de Campoamor i els Merinals amb les assistents socials Carme Obradors i Elvira Arús. L'assistent social M. Antònia Romagosa començà a treballar al barri de la Creu de Barberà, l'octubre de 1965.

En aquesta mateixa data, Càritas Sabadell decidí pagar una assistent social a temps complet per atendre el treball social de casos, grups i comunitat i la subvenció de Càritas Diocesana es continuà dedicant a la distribució de l'Ajuda Americana.

En els arxius de Càritas hem trobat una acta del 4 de març de 1966,²⁷ del grup de veïns Creu de Barberà, de Sabadell. L'objectiu de la reunió era la creació d'un centre social i es feu lectura del reglament, annex núm.1, redactat per una comissió. Es prengué la decisió de crear el Centre Social Creu de Barberà, s'aprova el Reglament ja redactat i es votà la Junta Rectora o Junta provisional.

La primera reunió de la Junta Rectora del Centre Social “Creu de Barberà” fou el dia 10 de març del 1966 i es prengueren els acords següents:²⁸

- 1) *“Presentar a l'aprovació de Càritas Diocesana de Barcelona, la creació del Centre Social “Creu de Barberà”, sota les directrius de Càritas, amb la tramesa dels estatuts.*
- 2) *Proposar el nomenament de la Srta. ... com a representant de Càritas.*
- 3) *Presentar a aprovació la composició de la Junta”*.

²⁵ *Ibidem*, p. 40.

²⁶ *Ibidem*, p. 44

²⁷ Codi referència: CAT ACDB 01. 4.5.6.17, Centros Sociales.

²⁸ Codi referència: CAT ACDB 01 . 4.5.6.17, Centros Sociales.

Amb data 31 de desembre de 1966 es trameté a Càritas Diocesana de Barcelona una memòria econòmica amb les dades següents:

Entrades: 12.444,00 ptes.

Sortides: 9.579,60 ptes.

Líquid restant: 2.864,40 ptes.²⁹

L'arquebisbat de Barcelona aprovà el Centro Social Creu de Barberà, de la demarcació parroquial de Santa Maria de Barberà i municipi de Sabadell, en data 5 d'abril del 1967.³⁰ Annex núm. 2.

1.2.1.3. Activitats en el Centre Social la Creu de Barberà

L'assistent social trameté un informe mecanografiat a Càritas Diocesana de Barcelona: "*Servicio Social Creu de Barberà, Sabadell. Octubre 1965 a Octubre 1966*"³¹ en el qual es relacionen els projectes en els que treballava:

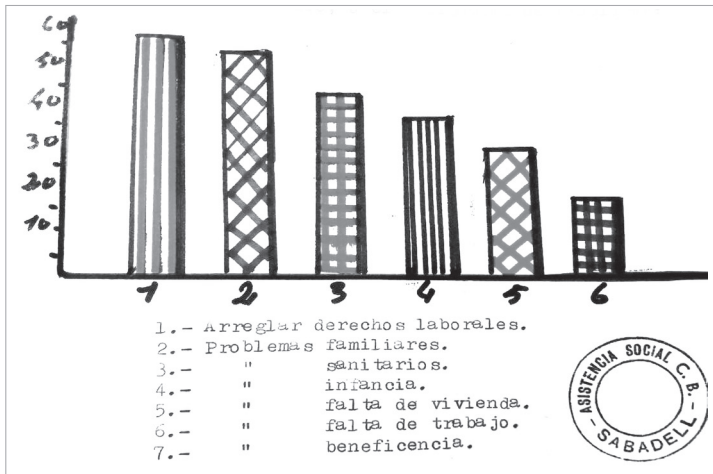
- *Cooperativa de Viviendas "Creu de Barberà"*
- *Agrupación Vecinal "Creu de Barberà"*
- *Centro Social "Creu de Barberà"*

"Juveniles: colonias de verano, cursillos de verano, curso de natación" i es remarcà la manca d'un local social de les anterior entitats".

²⁹ Codi referència: CAT ACDB 01. 4.5.6.17, Centros Sociales.

³⁰ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.6.17, Centros Sociales.

³¹ Codi referència: CAT ACDB 01. 4.5.6.17. Centros Sociales.

Gràfic de l'informe on es relacionen les activitats de l'assistent social.

Font: CAT ACDB 01.4.5.6.17 Centros Sociales.

Activitats socials Creu de Barberà, octubre de 1965 a octubre de 1966.

Segons Joan Casañas, el local social i l'activitat social comunitària del barri de la Creu de Barberà estava al carrer Rey Pelayo, núm. 68, de Sabadell. Des d'aquest local es fomentà la constitució d'una Cooperativa d'habitatges de 250 socis amb la construcció de 104 habitatges. Contactes i orientacions amb les associacions del barri; creació d'un centre social amb activitats culturals i recreatives; formació de grups de jovent i infantils. Activitats que coincideixen amb les descrites en l'informe esmentat més amunt: "Servicio Social 'Creu de Barberà', Sabadell. Octubre 1965 a octubre 1966" i adreçat a Càritas Diocesana de Barcelona.

De les informacions rebudes de professionals que han treballat a la zona deduïm que el Centre Social La Creu de Barberà es desconnectà de Càritas Diocesana de Barcelona per dependre directament de Càritas Sabadell que era la que pagava les assistents socials.

En els arxius de Càritas Diocesana de Barcelona es perd la pista del Centre Social Creu de Barberà, no hi ha informació. Hi ha còpia d'una carta en paper carbó, de 21 de febrer del 1976, adreçada al responsable de Centre Social Creu de Barberà en la qual s'adverteix que, a causa de la manca de notícies, si en el

termini de 15 dies no se'n reben es tramitarà la desvinculació del Centre Social Creu de Barberà com a centre adherit a Càritas.³²

Aquesta data coincideix amb la que D. Casado i A. Valle³³ fixaren com que Càritas canvià els seus objectius i deixà de fer programes de desenvolupament comunitari.

1.2.2. Experiències d'altres centres socials

En el nostre treball de recerca també han estat importants els centres socials de Trinitat Vella i Roquetes-Verdum malgrat que en les nostres relacions de centres socials de les memòries de Càritas no hi figurin.

1.2.2.1. Centre Social Trinitat Vella

Aquest centre estava adscrit a Càritas Diocesana de Barcelona i situat en un local propietat del Patronato Municipal de la Vivienda. Segons una relació de centres socials de 1970-1971, aquest centre social l'any 1970 estava en tràmit.³⁴

Breument relacionem les seves activitats: excursions, treballs manuals, classes d'alfabetització, conferència per a joves, cinefòrums i festivals recreatius.

1.2.2.2. Centre Social Roquetes-Verdum

La ubicació d'aquest centre social estava en el barri de Verdum i fou adscrit a Càritas Diocesana de Barcelona amb data 1 d'octubre de 1968.

Les seves activitats van ser: servei de biblioteca, xerrades, cinefòrum, excursionisme i sessions recreatives per a infants.

³² Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.6.17, Centros Sociales (document en paper còpia).

³³ Equipo RTS. "Cómo inició Cáritas Española el Desarrollo Comunitario", *Revista de Treball Social*, 1983, p. 86.

³⁴ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.6.0, Centros Sociales.

En el capítol 4, “Experiència de Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Sector de la Trinitat, 4.4 Treball dut a terme en cada barri, b) Centres i entitats, s’ampliarà la informació dels Centres de Trinitat Vella i de Roquetes-Verdum.

1.2.2.3. Centres Socials a Zona Besòs

Es pot trobar informació sobre els centres socials que hi hagué a la Zona del Besòs, en el llibre *“La Transició a casa nostra”* de Rosa Domènech i Manuel Lladonosa, on diverses treballadores socials expliquen les seves experiències professionals en el moment històric de la Transició. En aquest llibre, hi trobareu l’experiència de Rosa Romeu -treballadora social i coautora del present treball-, en un dels centres socials de la zona del Besòs -pàg. 65 a la 84-. Lectura que recomanem.

1.3. Dissolució dels centres socials

En un principi els centres socials foren apolítics i fomentaven la participació de la comunitat per impulsar la vida social. Aquest impuls a la participació també fomentà el descobriment de la importància de la ideologia fins el punt que les assistents socials veieren que no es podia fomentar el desenvolupament de la comunitat si no es prenia consciència d’una ideologia en favor dels més pobres.

Un exemple molt clar s’ha trobat a Sabadell, on s’observà que les accions socials del treball comunitari s’aproximava a l’acció política perquè despertaven en la població reivindicacions que molestaven la classe dominant que era qui finançava el treball que portaven a terme les assistents socials i eren considerades massa reivindicatives.³⁵

³⁵ Casañas, Joan. *op cit.*, p. 61 i 62.

A l'entrevista realitzada a M. Jesús Manovel, Demetrio Casado i Antonio del Valle i recollida a la *Revista de Treball Social* núm. 89, es descriu com la política es va filtrar en els centres socials.

*"... en algunos casos el desarrollo comunitario es el pretexto para la concienciación política; todo ello se da en una etapa de mayor incidencia política por la situación general de mayor tolerancia y crecimiento de la conciencia política, (...) se da, además, una intensificación de la formación de líderes en la diversidad ideológica más que en la pureza y uniformidad del método, es decir, predomina lo ideológico sobre lo metodológico."*³⁶

L'any 1975, Càritas Española, amb seu a Madrid, deixà de fer programes d'acció comunitària a causa de d'un canvi d'objectius de la institució. En aquell moment Càritas optà per fer "*Desarrollo Institucional y denuncia profética*".³⁷ Un altre motiu per deixar de fer programes d'acció comunitària foren les dificultats econòmiques. L'any 1972 s'inicià una crisi econòmica a Càritas per raó de la retirada de subvencions del "*Ministerio*" i per la disminució d'ingressos procedents de la societat ja que anaven apareixent altres institucions que atreïen les donacions.³⁸

El canvi d'objectius institucionals de Càritas, la crisi econòmica i l'absorció de la tasca de desenvolupament comunitari per part dels moviments polítics, acabaren amb els centres socials de Càritas, ja no es veïeren necessaris.

A partir dels ajuntaments democràtics, molts centres socials es reconvertiren en centres cívics i la majoria de professionals que hi treballaven s'incorporaren als serveis socials municipals.

En la memòria de 1969 de Càritas Diocesana de Barcelona, s'informa que el centres socials van perdent importància i que les principals dificultats eren la falta de consiliaris per coordinar el centre, l'incompliment dels estatuts, la falta d'un programa i la politització.³⁹

³⁶ Equipo RTS. "Cómo inició Cáritas Española el Desarrollo Comunitario". *Revista de Treball Social*. ob.cit. p. 82-88.

³⁷ *Ibidem*, p. 87.

³⁸ *Ibidem*, p. 87.

³⁹ Codi referència: CAT ACDB 01. *Memòries de Càritas Diocesana de Barcelona*, any 1969, p. 15.

Com a cloenda dels centres socials podem dir que la seva experiència va ser positiva i útil a una societat molt mancada d'activitats participatives, s'hi apren- gué a dialogar, a treballar en equip, a participar en l'organització i a prendre decisions de manera democràtica.

Segons Càritas Diocesana de Barcelona: "Amb alts i baixos els Centres Socials tindran activitat fins a principis dels anys 80".⁴⁰

La Creu de Barberà, a Sabadell, l'any 1940.

Foto: www.isabadell.cat

⁴⁰ *Més a prop de Càritas*. Nov. 1997, núm. 6-7. Barcelona: Càritas Diocesana de Barcelona. p. 8.

Revista *Documentación social*, número 2. Los Centros Sociales, any 1958

Foto: Elaboració pròpia

Capítol 2

El cooperativisme i el treball social

per **Teresa Casanovas**

Quan parlem de treball de barri o de treball comunitari, per norma general, fem referència al treball de grup, que té com a objectiu dur a terme una obra en comú. Qui el promou són els centres socials, associacions, etc. amb seccions diverses. En aquest context hem de poder parlar també de cooperativisme. En tenim una bona experiència a Sabadell i a Terrassa i segurament a d'altres llocs del país. Explicarem l'experiència del cooperativisme a Sabadell.

Parlem del cooperativisme tenint molt present l'opinió que ens dona Jorge Bralich:⁴¹

“El cooperativismo, utilizado como método educativo es vehículo de importantes factores de socialización (...) desarrolla la conciencia del “nosotros” (...) es un medio social en que logra comunicarse con otros (...) tiende a una mejor comunicación entre los hombres (...) contribuye al mejoramiento de las relaciones humanas (...) En síntesis, la cooperativa es una verdadera escuela de capacitación social, pues en ella el hombre aprende, practicándolas, la solidaridad, la ayuda mutua, la cooperación”.

2.1. Sorgiment històric del cooperativisme

La Gran Enciclopèdia Catalana defineix la cooperació com “la unitat econòmica de producció, de comercialització o consum que pertany als mateixos usuaris dels seus serveis” i cooperar: “Prendre part d'una obra amb un altre”.⁴²

⁴¹ Bralich, Jorge. (1963). *El cooperativismo como método de Educación Social*. Cuadernos de Cultura contemporánea. Buenos Aires (Argentina): Editorial Intercopp, p. 65.

⁴² Gran Enciclopèdia Catalana – Tomo n. 5 Edició primera, novembre de 1973, p. 568.

El moviment cooperatiu neix a mitjans del segle XIX, però si parlem de cooperació el definirem com ho fa Enric Solé i Galcerán:⁴³

“La cooperación como forma de unirse los hombres para hacer algo en común no tiene época determinada de aparición y está desvinculada de toda ideología (...) es un fenómeno social que puede darse, e históricamente se ha dado en épocas y en situaciones diversas, como las necesidades que el hombre se ha visto obligado a satisfacer, y precisamente como una forma de mejorar...” [sic].

Pedro Vertiz Querevalu en fa una definició que ho resumeix molt bé:⁴⁴

“El cooperativisme és un procés històric, on l’home ha demostrat que es pot gaudir d’un esperit associatiu i solidari, fent possible una gran diversitat d’organització social i econòmica, ja que la cooperació persegueix la justícia mitjançant activitats econòmiques, al mateix temps que la promoció humana.”

El moviment cooperativista és una resposta humana a unes necessitats sentides i una solució social davant la limitació i la insuficiència individual. És humana perquè és voluntària i perquè compromet la persona exigint-li la seva participació personal.

La primera experiència d’èxit més coneguda és de l’any 1844 dels teixidors de Rochadale, quan un grup de treballadors, donada la seva situació de precarietat econòmica i d’acord amb les idees de Robert Owen, que afirmava que és necessari, segons les circumstàncies, modificar l’entorn social, creen a Gran Bretanya la Rochdale Society of Equitable Pioneers. Tenen molt present diversos principis com ara:

- a) Autoritat democràtica. Una persona un vot.
- b) Adhesió lliure i democràtica. Portes obertes, tant per entrar-hi com per sortir-ne.

⁴³ Soler Galceran, Enrique. *Las cooperativas en el desarrollo de comunidades. Documentació Social* n. 15, 1961, p. 18-30

⁴⁴ Vertiz Querevalu, Pedro. www.monografies.com, consultat el 2018.

- c) Interès limitat del capital. Participació econòmica només dels socis. Desvinculació del benefici empresarial. No és una empresa. No és un sindicat.
- d) Retorn directe dels interessos a les persones en proporció a les compres.
- e) Comptes clars. Els associats poden revisar l'actuació dels seus directius.
- f) Preu just i qualitat dels productes.
- g) Educació i formació dels seus membres. Informació a les persones de la cooperativa. Possibilitat de destinar part del capital a cultura i a obres socials.
- h) Neutralitat política de la cooperativa. Això no implica que cada persona que en formi part tingui les seves idees polítiques.

Podríem dir doncs que el cooperativisme des del seu naixement es preocupa per millorar la societat; que és una associació de persones, gestionada de forma democràtica; que no és propietat de les persones que la formen, només se'n forma part, i finalment la implicació de les persones té com objectiu modificar la societat.

Resumint doncs, el cooperativisme té com a objectius generals: l'autoajuda, l'autoresponsabilitat, l'equitat, la solidaritat i l'ètica, mitjançant la transparència, la responsabilitat i la vocació social.

L'Aliança Cooperativa Internacional (ICA) va néixer l'any 1895. En el seu primer Congrés, celebrat a Manchester el mateix any, parla del cooperativisme com una associació de persones que s'han unit de manera voluntària per a satisfer les seves necessitats i aspiracions, no sols econòmiques, sinó també socials i culturals que tenen en comú. Ho fan mitjançant la creació d'una empresa de propietat conjunta amb una de gestió de la mateixa totalment democràtica.

Les primeres cooperatives a Espanya podem situar-les entre els anys 1840-1860, que neixen, igual que en d'altres països industrialitzats, com una manifestació de la classe obrera amb l'objectiu de defensar-se de l'explotació del capitalisme incipient. En el mes de març del 1860 trobem la primera cooperativa a Catalunya, *Cooperativa de Teixidors*, que neix a conseqüència de l'atur en la indústria

tèxtil. També es creen les cooperatives de consum, les cooperatives agràries i més tard les d'habitatge.

L'any 1899 es va celebrar el primer Congrés de Cooperació Catalano-Balear. Hi van concórrer 51 entitats adherides i 94 representades. Com a resultat es constituí la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i es creà una revista que començà a publicar-se amb el nom de *Revista de la Cooperación Catalana* amb caràcter mensual, sota la direcció d'en Joan Salas Antón, advocat nascut a Sabadell. Aquesta entitat, l'any 1923, es va incorporar a l'Aliança Cooperativa Internacional.

L'any 1931 es va celebrar a Barcelona el Primer Congrés Nacional de Cooperatives, a partir del qual es va promulgar la Primera Llei de Cooperació. La Llei va donar impuls al cooperativisme així com al naixement de les caixes rurals.

La Guerra Civil va ésser un cop molt dur per al cooperativisme. L'any 1942, el franquisme creà una llei concreta sobre el cooperativisme que no té res a veure amb la que es va promulgar l'any 1931. En el preàmbul de la nova llei espanyola hi trobem una frase que clarifica el posicionament del govern i és la següent:

*“Regidas las sociedades cooperativas por una legislación cuyo carácter socio-demócrata era bien marcado y posteriormente, por una ley transitoria, es urgente, por lo tanto, dictar una reglamentación de derecho suficiente que se organice y discipline en sentido jerárquico y unitario la acción cooperativista”.*⁴⁵

El cooperativisme en la seva línia catòlica va tenir a Navarra força incidència. Va ésser introduït pel jesuïta Antonio Vicent. A Navarra els camperols estaven en situació de molta precarietat. Estem parlant de l'any 1904. A Catalunya i Balears el cooperativisme catòlic va tenir poca importància.

La ciutat de Sabadell va destacar especialment en la promoció del cooperativisme, com un mitjà per millorar la situació de la classe obrera, no amb la idea de dur a terme una lluita de classes, sinó de lluitar contra d'individualisme, valorant

⁴⁵ Pernau, Josep. “El cooperativismo en España”. *Documentación Social*, núm. 15, 1961, p. 72.

sempre en primer lloc l'interès col·lectiu. La primera experiència se situa a l'any 1870 amb la creació de la Societat Cooperativa Obrera Sabadellense, que es va convertir l'any 1874 en la Societat Cooperativa de la Classe Obrera de Sabadell, amb el suport de Joan Salas Anton, Rogeli Combié i Josep Perez de Acevedo.

Joan Sallarès, sabadellenc, molt vinculat al cooperativisme català i espanyol, crearà en 1883 la Societat d'Invalidesa i Foment de la Indústria amb l'objectiu d'ajudar als invàlids i donar als obrers casa pròpia.

Cal fer una menció especial de la creació de farmàcies cooperatives, que van haver de fer front a les pressions dels *lobbies* farmacèutics. S'obre la primera a Barcelona l'any 1907 i a Sabadell, el 1925.

Hi hagué un cooperativisme catòlic-social, tot i que en els seus inicis tingueren un matís socialista. Cooperativisme és educar, és deixar de costat la beneficència, és solidaritzar esforços, és treballar envers el bé comú.

La creació d'una cooperativa, diríem que és un acte lliure d'associar-se per resoldre entre tots un problema de veïnatge, els seus valors estan estretament lligats al pensament cristià, a la naturalesa humana. Es pot qualificar la cooperativa com a portadora de valors que contribueixen al progrés de la cultura o com una de les estructures d'un sistema econòmic que respon al respecte de la dignitat dels homes i de les dones i ajuda a desenvolupar-los el sentit de la responsabilitat.

2.2. Marc conceptual del treball social comunitari i el cooperativisme

Dins de l'ampli camp dels serveis socials, hi trobem el treball social de barri o treball comunitari, també anomenat desenvolupament comunitari.

Entre els anys 1965 i 1975 i fins i tot alguns anys més enllà, no hi havia una teoria clara del que era el treball comunitari. L'únic punt de referència era la teoria de les Nacions Unides que parlava clarament de: *a)* la participació de la comunitat en el seu procés de desenvolupament, *b)* de dur a terme accions que ells valoressin necessàries i *c)* d'impulsar la participació activa de la comunitat.

Per tant, calia que les persones que formaven part de la comunitat/barri prenguessin consciència dels problemes que els eren comuns, s'organitzessin i tinguessin confiança que junts podrien trobar-hi solucions. Es tractava, doncs, de convertir la col·lectivitat en comunitat d'interessos, d'esforços i d'ideals mitjançant un procés educatiu. Això és: arribar al **nosaltres**, tots junts.

El cooperativisme, doncs, era una resposta humana a unes necessitats sentides, és voluntari, compromet la persona exigint-li una participació personal. És una solidaritat d'esforços vers un bé comú que implica tothom. Facilita la cohesió apropant persones diverses amb necessitats i objectius comuns. Les persones que en formen part han de respectar les regles de joc, no hi tenen cabuda aquells que volen especular o sigui, guanyar diners.

Facilita també que les persones es coneguin, que s'hi puguin incorporar les dones fent-les participar i donar la seva opinió. Des de les cooperatives s'organitzen actes culturals o d'oci participatiu, formació i accions socials. Fan pinya i reivindiquen millores comunitàries.

El cooperativisme és una forma pràctica d'organització que permet dur a terme el treball comunitari, ja que col·loca la comunitat en situació d'ajudar-se ella mateixa i mantenir l'esforç constant de millora.

Dins del cooperativisme no hi cap l'actitud paternalista, ja que la seva base és la participació activa i directa, ningú pot representar una altra persona. Treballa amb les persones i té present el concepte de veïnat o de barri.

El cooperativisme té una estructura jurídica amb uns estatuts que assenyalen les relacions entre els seus membres i els dona l'oportunitat i alhora l'exigència d'expressar els seus pensaments, des de la llibertat, però també acceptant les crítiques dels altres i veure la seva opinió refusada o acceptada, experiència força saludable.

2.3. Experiència a la ciutat de Sabadell

Les experiències de treball comunitari des del marc del cooperativisme, les va fer Càritas Sabadell en els suburbis de la ciutat. Per tant, explicarem com neix la

Institució de Càritas; per què es duen a terme les experiències; quins aspectes es tenen en compte; la descripció del seu procés i la seva finalització.

La nostra recerca es basa en els arxius de Càritas Sabadell i en el llibre de Joan Casañas (2010). *L'aportació de Càritas Sabadell 50 anys*. Editorial Fundació Caixa de Sabadell. En aquest cas hem pogut publicar els noms de les professionals perquè hem estat autoritzades a fer-ho.

2.3.1. Com neix la Institució⁴⁶

Un grup d'empresaris de Sabadell varen constituir l'Associació Catòlica de Dirigents i serà part d'aquests empresaris que es constituïran en el patronat que va crear Càritas Sabadell l'any 1958.

La preocupació més important que tingueren va ser conèixer què passava a les famílies que vivien a la zona suburbial de la ciutat. Confiaren aquesta tasca al bon fer de les assistents socials i a la seva professionalitat. Valoraren que havien de fer quelcom. Varen començar amb l'atenció benèficoassistencial en els barris de Campoamor, la Creu de Barbarà, Torre Romeu, Marinals, Llanada del Pintor o Plana del Pintor i Can Puigjaner.

No s'ha pogut saber concretament qui va ser el promotor de l'estudi del qual parlarem més endavant, però es dona per suposat que els impulsors varen ser Antoni Forrellad, president de l'Associació Catòlica de Dirigents, i mossèn Rogeli Duocastella, que tenia encarregat el projecte de valorar la possibilitat de les accions que Càritas podia fer en els barris.

Una qüestió força clara és que calia fer habitatges a preus assequibles, motiu pel qual es va crear VISASA. També es va valorar la possibilitat de crear centres cívics i economats. Hi havia una certa mentalitat avançada encara que no fos general ni majoritària.

⁴⁶ Casañas, Joan. (2010). *L'aportació de Càritas a Sabadell 50 anys*. Sabadell: Càritas Sabadell i Fundació Caixa Sabadell, p. 11

L'any 1958 El Gremi de Fabricants, l'Institut Sallarès i Pla, l'Associació Catòlica de Dirigents, i Càritas Sabadell crearen l'Escola d'Assistents Socials de Sabadell i Terrassa, que fou formalment autoritzada al gener de 1960.

L'Església catòlica vivia aires de renovació. L'any 1962 havia començat el Concili Vaticà II i el Papa Joan XXIII alimentava les esperances de tothom vers un canvi. A mitjans de 1963 es posà en marxa una nova forma de treball a Càritas Sabadell, dirigit clarament a l'acció social, a la promoció individual i comunitària dels pobres i marginats. Al darrera hi havia un pensament social inspirat en la *Populorum Progressio* de Pau VI: el compromís dels creients amb el desenvolupament humà més enllà de concepcions no- confessionals pròpies dels catolicisme social anterior.⁴⁷

Aquest ambient eclesial mundial va fer possible que moltes persones que formaven part de Càritas deixessin paulatinament el "paternalisme" per anar als aspectes socials i a l'erradicació de la pobresa. Era necessari orientar els esforços vers la promoció de les persones que vivien en els barris i suburbis, transformant-los, per tant calia contractar professionals preparats.

Cal recordar que als anys 60, la política exterior de l'Estat espanyol assegurava que el règim franquista era capaç de fer canvis, tot i que la veritat va ser a l'inrevés, l'oposició al règim va ésser durament reprimida.

2.3.2. Per què es duen a terme les experiències?

L'any 1961-1962 es va fer l'estudi *Planificació de Serveis Socials a la ciutat de Sabadell*,⁴⁸ dirigit i supervisat per Rogeli Duocastella, persona estudiosa i experta en sociologia aplicada a l'acció social i pastoral de l'Església, que havia estat vicari, de 1942 a 1945, de la Parròquia de S. Feliu de la ciutat de Sabadell. L'estudi va

⁴⁷ Es pot consultar la Primera part de l'encíclica *Populorum Progressio* titulada: "Per un desenvolupament integral de l'home".

⁴⁸ Duocastella, Rogeli. *Planificación de Servicios Sociales de la Ciudad de Sabadell-Estudi Sociològic, 1961-1962*. (Estudi mecanografiat i no publicat però citat en els dos llibres de Joan Casañas esmentats més amunt, i publicats el 1999 i el 2010).

estar patrocinat per l'ajuntament, algunes associacions, la Caixa de Sabadell i Càritas. En l'equip que va dur a terme l'estudi cal destacar la feina de coordinació i cap de les enquestes de Montserrat Obradors i Domènec, assistent social, així com també d'alguns membres de la Secció d'Estudis de la Caixa d'Estalvis de Sabadell.

L'estudi pretenia, d'una forma molt particular, posar l'atenció en els aspectes socials de la vida dels ciutadans, i no solament en l'aspecte econòmic, sinó en les diverses facetes de la vida dels ciutadans i per això s'hi va requerir no solament la intervenció d'arquitectes i demògrafs, sinó també la d'assistents socials, pedagogs i sociòlegs.

En l'estudi s'hi van fer palès les deficiències greus que hi havia en els barris perifèrics de Sabadell. Es va finalitzar fent unes recomanacions, de les quals en farem una breu exposició, perquè anaven encaminades –segons consta en l'escrit– a *"orientar una política de promoció d'una acció social eficient i possible"*.⁴⁹

1.- Colocamos en primer lugar la promoción social, aunque ésta debe ir precedida de un esbozo de presupuesto, porque creemos, y la experiencia nos ha demostrado, que para establecer servicios sociales es tanto o más importante lo primero como lo segundo.

2.- Como base fundamental para la realización de los planes de promoción de servicios sociales, consideramos la puesta en marcha de un Patronato de Promoción Social que debería integrar las esferas públicas y privadas, agrupando a los principales organismos de la ciudad y los representantes de los sectores de población hacia los cuales se intenta llevar a cabo la acción (puerta abierta a los representantes de los barrios).

3.- En su seno deberían funcionar dos comisiones, formadas por hombres idóneos y capacitados en los problemas de presupuesto, fuentes de recursos, etc., y otros especializados en las técnicas de la promoción y el servicio social.

⁴⁹ *Ibidem.*, p. 209.

4.- Los problemas que aparecen como fundamentales son:

- la sanidad (dispensarios, guarderías...)
- la vivienda (acentuando las fórmulas cooperativistas)
- el urbanismo (luz, agua, pavimentación, transporte...)
- la enseñanza profesional
- los servicios recreativos, con el fomento de unas tradiciones de barrio, a través de Centros Sociales
- la asistencia social a los inmigrantes
- las campañas para provocar el interés de la población autóctona en favor de los forasteros.

... para superar esta barrera es necesaria la acción de técnicos de servicios sociales para la atención individual, familiar y de barrio”.

Montserrat Obradors i Domènech va elaborar com a final de carrera de Treball Social, un estudi sobre la beneficència a la ciutat de Sabadell⁵⁰ que conté unes reflexions de caire doctrinal i cristià que coincideixen amb els primers passos de Càritas.

Exposa i analitza com es du a terme la beneficència a Sabadell, des del coneixement que té dels organismes que la realitzen: església, municipi, entitats privades.

Insisteix en la necessitat d'una coordinació dels serveis per fer-los més efectius, ja que l'any 1961 –segons consta a l'estudi– el 9,45% de la població és atesa per la beneficència, o sigui 1 persona de cada 10 i que el 75% és atesa per una sola institució; l'altre 25%, per 2, 3 o 4 institucions.

Demana que a cada parròquia hi hagi una assistent social que organitzi un equip amb les diverses seccions. Proposa que Càritas sigui un centre coordina-

⁵⁰ Tesina elaborada per Montserrat Obradors, octubre de 1962 sobre *La beneficència a la ciutat de Sabadell*, presentada a l'Escola de Formació Social de Sabadell-Terrassa, 1961.

dor d'àmbit ciutadà cara a uns objectius comuns, per evitar la repetició d'ajuts i poder anar a les causes dels problemes.

Finalment insisteix en la necessitat del treball de denúncia davant dels problemes que l'Administració hauria d'haver afrontat i no ha fet.

S'ha trobat un estudi en els arxius de Càritas Diocesana de Barcelona⁵¹, fet per professionals de Sabadell (només hi consta el cognom) sobre *La Situación de los Suburbios de Sabadell* de març 1962. El seu contingut ens permet fer una exposició general de quina era la situació en els suburbis de la ciutat de Sabadell.

Cal pensar que aquest va ser un dels passos previs a la decisió de Càritas Sabadell d'iniciar el seu treball d'atenció a persones/famílies amb greus problemes, complementat amb un treball de barri.

Els suburbis estudiats varen ser: Plana del Pintor, Torrent del Capellà, Can Puigjaner, Poble Nou de la Salut, Torre Romeu, Campoamor i Pueblo Seco los Rosales.

No queda clar el nombre de habitants que hi havia, però sí que hi consta el nombre de famílies per barri. Ho detallem a continuació a la taula núm. 2.

Taula 2. Nombre de famílies dels barris de Sabadell l'any 1962

Barri	Nombre de famílies	Nombre d'habitants
Plana del Pintor	N.C	4.000
Torrent del Capellà	350	N.C
Can Puigjaner	1.490	N.C
Poble Nou de la Salut	500	N.C
Torre Romeu	1.000	5.000
Campoamor	1.150	7.100
Pueblo Seco y los Rosales	300	N.C
Total famílies	4.790	

Font: elaboració pròpia. Teresa Casanovas, 2019

⁵¹ Codi referència: CAT ACDB – Arxiu de Càritas Diocesana de Sabadell, 1962.

2.3.3. Característiques dels barris l'any 1962

Procedència

La majoria de les persones que vivien a la zona dels suburbis eren immigrants d'Andalusia, també d'Extremadura i Murcia. Només un 5% eren nascuts a Catalunya. Pocs entenien el català, només el parlaven i l'entenien alguns grups de joves de 16 a 25 anys, que ja tingueren l'ensenyament a la ciutat de Sabadell.

Als barris de Plana del Pintor, Can Puigjaner i el Torrent del Capellà hi vivia un grup de persones d'ètnia gitana.

Habitatges

La majoria dels habitatges havien estat construïts en els anys 1945- 1950. Al barri de Torre Romeu hi havia un grup d'habitatges construïts per l'empresa SAIDA destinats als seus treballadors, a més d'algunes cases d'autoconstrucció.

El barri de Puigjaner era una zona de barraques situades prop de la via del tren i un altre grup situat molt a prop del riu (se'n deia "Les clotès") on hi vivia una comunitat gitana que es dedicava a la venda ambulat.

Amb excepció d'aquest darrer barri situat a 2 km del centre de Sabadell, la resta estaven situats a uns 40 o 45 minuts a peu.

Torre Romeu cal situar-lo prop d'un barranc, a l'altra banda del riu Ripoll. Per travessar el riu calia fer-ho per unes passeres de fusta. Quan plovia les fustes desapareixien, se les enduia el riu. Prop d'aquestes passeres conegudes com a "rostis" hi havia un altre pont construït per a ser usat pels treballadors de la Fàbrica Grau, però que no podia ser utilitzat per la resta de persones del barri.

Poble Nou estava situat al costat del Santuari de Nostra Senyora de la Salut, en un clot, fet que generava que hi hagués molta humitat. Una de les condicions que l'arxipreste va posar a l'ajuntament fou que es construïssin cases baixes i situades a la part més baixa del clot de tal manera que no es veiessin des del Santuari de la Salut, que no fessin lleig.

Transport

Per anar al centre de Sabadell o a la feina s'havia d'anar a peu, o amb bicicleta. Ningú tenia cotxe.

El Torrent del Capellà i el Poble Nou de la Salut tenien un servei d'autobús, però si plovia molt no podia arribar-hi per causa del fang acumulat al carrers.

Serveis públics

En alguns barris hi havia telèfon, però no, servei de correus. El carter cobrava a cada persona 1 pta. per dur-li les cartes, o una carta a casa

A tots els barris tenien un "alcalde" com a representant de l'ajuntament amb excepció del Torrent del Capellà. De l'alcalde del barri de Campoamor és desconfiava molt, perquè en el seu moment havia sigut el gerent de l'empresa que s'ocupà de la venda dels terrenys per la construcció dels habitatges.

Urbanisme

En la majoria dels barris no hi havia clavegueres, només tenien pous morts, fet que generava que hi hagués algun que altre problema de salut. Els barris que estaven a prop del barranc feien servir aquest barranc com a substitut de la claveguera.

Els carrers estaven sense asfaltar. Alguns veïns s'havien fet una baixada de "*por-len*" a la sortida de casa. Quan plovia s'omplia tot de fang i tolls que dificultaven la sortida per anar a comprar, a treballar, a l'escola, etc.

No gaudien de servei de recollida d'escombraries, amb excepció de Can Puijgàner, on pel carrer principal hi passava un carro vell amb certa freqüència.

L'aigua dins de les cases era excepcional. Sí que hi havia fonts públiques on les dones o els nens més grans feien cua per omplir garrafes, cossis, etc., amb aigua. Al Torrent del Capellà hi havien dos pous d'aigua, un de municipal i un altre de privat. El propietari del pou privat feia pagar una quantitat per família

per l'extracció d'aigua. A Can Puigjaner hi havia aigua a totes les cases. Hi havia uns habitacles que se'n deien "estades" que tenien tres o quatre espais a cobert on hi vivia una família a cadascun d'ells, amb un pati comú, un lavabo i vàter compartit. Les dones anaven a rentar la roba al riu ja que l'aigua que els arribava era molt escassa. Cuinaven al pati, amb tot el que això representava. L'escomesa i la instal·lació la varen pagar els mateixos veïns. Al Poble Nou, on hi havia cases baixes, tenien pous d'aigua dins de casa.

A la Plana del Pintor hi havia instal·lació elèctrica des de feia un any (1961) a la majoria d'habitatges, però no al carrer. A Can Puigjaner els llums del carrer sols estaven situats a la part alta del barri, a la resta no n'hi havia. A Torre Romeu, bon enllumenat instal·lat feia poc. Al Poble Nou la instal·lació elèctrica havia anat a càrrec dels veïns. No hi havia enllumenat públic.

Seguretat

A Can Puigjaner l'alcalde de barri feia passar pels carrers, de tant en tant, la guàrdia civil. Les dones, a causa de la manca d'enllumenat i els horaris tant especials dels torns de treball (sortida d'unes i entrada d'altres a les 4 o 5 de la matinada), per anar a treballar havien d'anar acompanyades d'algun home de la família o d'algun conegut, fins arribar a la zona enllumenada.

Salut

En la majoria dels barris no hi havia farmàcia, ni serveis mèdics. Calia desplaçar-se al centre de la ciutat de Sabadell.

A Campoamor i a Can Puigjaner hi havia una farmàcia. D'altres barris tenien metge particular que hi anava dos o tres cops per setmana. S'havia de pagar el que en deien "una iguala".

Treball

Generalment treballaven pare i mare a las fàbriques, amb horaris de 15 hores diàries, feien torns rotatius de matí, tarda i vespre. Las màquines de les fàbriques

tèxtils no paraven, fet que generava que mengessin a la fàbrica controlant les màquines. Els salaris eren baixos i hi havia un nombre indeterminat de treballadors, amb preferència dones, que tot i estar fixes constaven com a “eventuals” i fins i tot en la seva majoria no estaven donades d’alta a la Seguretat Social.

Les persones dels barris manifestaven, amb raó, que els empresaris les explotaven: “Els és fan rics a costa nostra”. No confiaven ni creien, ni en empresaris, ni capellans, ni alcaldes... no volien parlar de política.

Dins de l'àmbit laboral s'havia d'incloure el treball infantil dels nens i nenes de 13 o 14 anys que deixaven l'escola per anar a treballar a les fàbriques com aprendents, fent encàrrecs per botigues, drapers, canoners, construcció, etc., o fer-se càrrec dels germans petits perquè els pares treballaven. De totes maneres, caldria recordar que als anys 50-60 l'edat legal per treballar era 14 anys.

Escoles

A Plana del Pintor hi havia dues escoles: una en construcció on s’hi pensava fer només 6 aules i l’altra era del Gremi de Fabricants. La majoria d’infants no anava a l’escola perquè no la podien pagar. Els infants del barri del Torrent del Capellà anaven a l’escola del Gremi de Fabricants, perquè l’escola que tenien al barri la portava un mestre no titulat. L’altra escola del barri era de la comunitat de les teresianes on només hi podien anar noies i estava instal·lada en un barracó. A Can Puigjaner es disposava de dos grups escolars: un de públic i un l’altre del Gremi, amb instal·lacions òptimes, on hi assistien els infants fins a complir 13 o 14 anys.

A Torre Romeu també hi trobem dos grups escolars construïts feia poc temps. Un depenia del Gremi de Fabricants l’altre de l’Estat. Es volia iniciar una escola nocturna per adults, però no va ser possible.

A Campoamor hi existia una escola, l’Escola Sellarés i Pla que depenia de la delegació de Cultura de l’Ajuntament. Hi havia una junta formada per 5 homes. El grup tingué algunes dificultats de relació amb l’estament oficial. També gaudien d’una escola privada els fills dels treballadors de l’empresa SAIDA.

Al Pueblo Seco y los Rosales, situat entre Sabadell i Sant Quirze del Vallès, l'escola que hi havia era propietat del bisbat amb una sola mestra i 70 alumnes. L'ensenyament era de mala qualitat.

Un grup de religioses de la Sagrada Família havia iniciat en un altre local classes de costura i alfabetització per a joves, majoritàriament noies, ja que hi havia la possibilitat de aconseguir feina fent confecció a domicili.

Diversió

Els homes anaven al bar. N'hi havia molts als barris. Els joves o anaven a Sabadell o corrien pels carrers. També hi havia futbolins per als joves. Només a Can Puigjaner comptaven amb un camp de futbol situat prop de la via del tren.

A l'Escola Sellarés i Pla, del barri de Campoamor, gaudien de moltes dependències: sala d'actes, camp d'esports, etc., feien cine, conferències, etc. L'Escola Sellarés i Pla avui encara funciona, és un centre educatiu de la Generalitat de Catalunya.

Vida associativa

En termes generals, podem dir que el sentit de barri era inexistent, tot i que sí que hi havia un sentit d'ajut puntual davant d'alguna dificultat familiar, o de persones del mateix poble, o de veïns amb qui tenien una relació de proximitat.

Com exemples explicarem uns fets puntuals dels quals tenim coneixement. Al barri del Torrent del Capellà un veí, que tenia la façana de la casa en males condicions, va demanar el permís obligatori a l'Ajuntament per fer la corresponent reparació. Li varen dir –de paraula– que ho resolgués que no passava res... però un bon dia sense avisar es va presentar un inspector municipal i li va posar una multa. El veïnat el va ajudar a pagar-la.

Al Torrent del Capellà hi havia un grup organitzat que, de tant en tant, feia representacions teatrals, classes de sardanes, entre d'altres, es deia "Els Cors Valents".

A Torre Romeu, un comerciant de Sabadell estava intentant fer una associació de comerciants. Sabem que no es va dur a terme.

Al barri de Campoamor hi havia el grup anomenat "SI" que comptava amb 130 socis. Dins de la secció cultural es duïen a terme les activitats de biblioteca, classes particulars d'alfabetització, una revista, cinefòrum, conferències culturals, audicions musicals. També hi havia activitats esportives com: futbol, handbol, ciclisme... Era un centre molt actiu.

Al barri de los Rosales parlen de l'existència d'un club de futbol.

2.3.4. Resumint la realitat exposada

La població immigrada, a Sabadell, va haver de situar-se en zones exteriors de la ciutat. Això comportà que es constituïssin unes zones suburbials que no facilitava gens la integració de les persones al seu nou entorn. Estem davant d'una població que s'ha d'adaptar a unes noves estructures, molt diferents de les del seu lloc d'origen, que la pot dur a l'apatia o al ressentiment.

Zones amb carrers no pavimentats, sense voreres, sense espais verds, sense enllumenat, sense aigua i fins i tot alguns habitatges sense WC. Habitatges amb moltes deficiències i alguns d'autoconstrucció.

No hi havia guarderies, ni jardins d'infància, tot i que sí que hi havia alguna escola. La majoria de les dones treballaven, per tant els fills/lles grans s'ocupaven dels germans petits, amb la conseqüència de no poder assistir a l'escola. Hi havia infants que passaven moltes hores al carrer. En la majoria de famílies es donava el fet que el pare i la mare coincidien en horaris laborals o que un d'ells començava la tasca laboral quan l'altre sortia. Només podien fer vida de família diumenges i festius.

2.3.5. Quins aspectes es van tenir en compte

Amb les riuades del 25 de setembre i 4, 5, 6 de novembre de 1962, la majoria dels barris perifèrics i algunes fàbriques varen empitjorar molt. Hi hagueren molts morts, destrosses d'edificis, petits

habitatges d'autoconstrucció destruïts, moltes famílies pobres varen perdre la casa i quedaren sense res.

Hi hagué més de 30 morts i desapareguts i 200 ferits. Davant d'aquesta situació només era possible apaivagar el dolor de les persones afectades i els seus familiars i cobrir les necessitats immediates com ara menjar per tothom, roba i establir mesures sanitàries per evitar epidèmies, així com tenir cura dels orfes. Aquest va ser el treball dels assistents socials i de gran nombre de voluntaris.⁵²

Tot i el treball coordinat que es va fer durant uns mesos per part de Càritas i d'altres institucions, així com de voluntaris, Càritas Sabadell va veure clar que havia de posar en marxa una nova línia de treball obertament orientada a l'acció social, la promoció individual i la comunitària.

Càritas Sabadell va anar deixant paulatinament la línia "paternalista" i va començar a parlar de cooperatives d'habitatge i de centres socials, tot i que aquests últims els feien una mica de por ja que pensaven que tenien un cert caire polític.

Era el primer pas que varen fer per iniciar la línia del Concili Vaticà II d'actuar més en el pla social que en el benèfic, "anar a les arrels dels problemes i actuar", els cristians no podien desentendre's del que els envoltava. Caldria doncs elaborar un document i fer-lo arribar a totes les persones que d'una manera o d'una altra estaven relacionades amb Càritas, per això va dur a terme diverses reunions amb els rectors.

El text que s'exposa a continuació és el resultat d'una profunda reflexió i es feu arribar a les persones vinculades a Càritas:

Text:⁵³

"No podemos ignorar que la situación de nuestro pueblo está cambiando rápidamente y progresa, en gran manera, en el sentido social, que está relegando a su auténtica expresión lo que se llama propiamente beneficencia.

⁵² Porcel, Pilar. (2000). De les arrels a la maduresa: el camí dels treballadors socials pel Vallès Occidental. Barcelona: Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya, p. 99.

⁵³ Casañas, Joan. ob. cit., p. 45.

Cáritas considera:

- *Que ha llegado el momento de la promoción personal y comunitaria.*
- *Que una pura acción social benéfica es incompleta y poco humana.*
- *Que no debemos limitarnos a ayudar en situaciones negativas, sino que debemos colaborar en el desarrollo de situaciones positivas, para tratar de mejorarlas.*
- *Que es necesario orientar todos nuestros esfuerzos a la promoción de los barrios y suburbios, transformando los seres de estas colectiviades en comunidades sociales”.*

És evident que calia posar en marxa un nou projecte, així com aconseguir els diners necessaris que fessin possible contractar professionals de treball social. Va ésser imprescindible demanar col·laboració econòmica de persones individuals, empreses i comerciants que poguessin comprometre's a aportar unes quantitats de diners fixes, mensuals o anuals.

Tanmateix era necessari cercar professionals preparats per dur a terme el projecte. Amb aquesta idea, Càritas Sabadell va programar, conjuntament amb l'Escola de Formació Social de Sabadell-Terrassa, un curs intensiu sobre el treball professional al barri; era l'any 1963.

Es tractaren els següents temes impartits per professorat específic. Exposem el programa i el nom del professorat:

- 1) Relacions Humanes, Antoni Forrellad.
- 2) Seminari sobre l'estudi "Planificació de S.S. a la ciutat de Sabadell" i seminari sobre la "beneficència a Sabadell", Montserrat Obradors.
- 3) El fet geogràfic de Sabadell, Jaume Truyols.
- 4) El suburbi, Josep M. Borri.
- 5) Dret Laboral, Josep Vila Pagès.
- 6) Deontologia de l'assistent social, Esther Mateo.

- 7) Possibilitat dels serveis medicofarmacèutic del SOE, Àngel Rubio.
- 8) Servicio Social, Josefina Ripoll, Assistent Social.
- 9) Servei Social de grup, M. Teresa Gabarró, Assistent Social.
- 10) Organització de Càritas Sabadell, Núria Sarracanta, Assistent Social.
- 11) Servei Social de comunitat, Montserrat Obradors, Assistent Social.

El seminari incloïa una visita a la Cooperativa d'Habitatges del Sagrat Cor de Barcelona i al Centre Social de Nostra Senyora del Port.

2.3.6. Descripció del procés

Després d'aquest curs i parlant amb alguns rectors de parròquies situades en els suburbis de la ciutat, va iniciar-se el treball social en alguns barris de Sabadell que el varen dur a terme assistents socials.

L'any 1963 s'incorporaren per fer treball individual i de barri dues assistents socials: al barri de Campoamor, Carmen Obradors i als barris de Merinals/Can Rull, Elvira Arús.

L'any 1964 a Can Oriac i La Plana del Pintor, Carmen Crous. A Creu de Barberà, M. Antonia Romagosa i a Torre Romeu, M. Teresa Cirera.

Al gener de 1965 a Can Puigjaner hi va treballar Pilar Porcel. Van elaborar el següent pla de treball:

El primer objectiu va ésser reduir la beneficència en l'atenció individualitzada. Totes tenien el mateix criteri professional: la beneficència no ajuda gens les persones, amb excepció d'unes situacions especials i per un temps determinat. L'objectiu era ajudar-les i orientar-les perquè elles participessin en la resolució de les situacions, implicant-les i seguint el seu ritme.

El segon objectiu era que per fer el treball de barri era imprescindible conèixer les persones que hi vivien i crear les condicions necessàries per la participació de la comunitat. Calia, doncs, fomentar la creació de grups amb objectius concrets i treballar sobre les "necessitats sentides" per les persones.

Carmen Obradors en un article publicat a la revista de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona escriu:⁵⁴

“La primera cosa va ser descobrir el barri per dins, passejant, observant, visitant, omplint-te de pols o de fang cada dia segons com estava el temps. Però així vaig poguer aquilatar [sic] en tot el seu valor una nova dimensió en la meua vida i en la dels demés, descobrir unes necessitats comunitàries i individuals”.

Un altre objectiu era el d'identificar quins eren els problemes reals, cercar possibles líders amb capacitat de ser membres actius del barri. Incorporar les dones dins dels grups.

Tot això va suposar per als professional moltes hores de treball així com flexibilitat horària. Treballaren molts vespres, dissabtes, diumenges i fins i tot dies festius. No varen poder comptar les hores laborals, calia fer el que es necessitava en cada moment, això volia dir que feien la feina amb un autèntic compromís social.

Per poder fer la feina en el barri els va ésser necessari conèixer els problemes que tenien les persones/famílies que hi vivien i, per tant, varen iniciar un seguit de reunions –ja que no hi havia locals–, utilitzaren els de les parròquies, amb el vistiplau dels rectors i la col·laboració de persones que formaven part de moviments d'església com ara Juventud Obrera Católica (JOC), Hermandad Obrera de Acción Católica (HOAC), etc. Un del rectors que va implicar-se molt en el treball de barri, va ser Josep M. Canals del barri de Campoamor, conegut pels veïns com “mossèn dinamita”.⁵⁵

Es feien reunions de capvespre (a causa dels horaris laborals de les famílies) i es convocava les persones per cartes portades a mà. En aquestes reunions les assistents socials varen poder copsar quins eren els problemes que hi havia: habitatge, guarderies, escoles, serveis urbans, serveis mèdics, etc.

⁵⁴ “Un servei social de comunitat: la cooperativa del sud-oest de Sabadell”. *Boletín de la Asociación de Asistentes Sociales de Barcelona*, n. 19 d'abril de 1965.

⁵⁵ Muset i Pons, Assumpta. (2007). *Sabadell Sud: La Creu de Barberà, Campoamor, Espronceda i les Termes*. Col·lecció Sabadell i els seus barris. Museu d'Història de Sabadell, Ajuntament de Sabadell, 22

Va ser necessari descobrir, mitjançant l'observació, quines persones podien assumir responsabilitats i estaven disposades a implicar-se. Ajudar-les a descobrir la importància de l'acció col·lectiva, així com a valorar-ne els resultats encara que fossin lents i no renunciar mai a l'acció.

Les assistents socials varen treballar sempre en equip incorporant-hi la professional de VISASA, societat creada per l'Associació Catòlica de Dirigents, el Gremi de Fabricants i la Caixa d'Estalvis de Sabadell. Gaudien de l'ajut d'un supervisor jesuïta en la primera fase. En una segona fase varen comptar amb la supervisió de Montserrat Obradors.

Aquestes professionals eren molt conscients de la responsabilitat que comporta el treball social i què significa, entre d'altres coses, tenir una actitud d'escolta, entendre una realitat diversa, fins i tot la possible desconfiança dels ciutadans envers elles, ja que eren professionals vinculades a l'església. Varen estimular les persones, les varen orientar i donar suport. També fou necessari cercar professionals voluntaris d'altres àmbits, que en un moment concret orientessin la tasca que calia fer. Tenien present que l'èxit, quan aquest arribés, no seria d'elles sinó de les persones que havien dut a terme les accions.

Algunes d'elles expressaren en els seus primers informes la profunda impressió que varen tenir davant del desgavell urbà i de les condicions en què vivien les famílies.

Varen ser conscients, des de l'atenció individualitzada, de la ignorància de les famílies sobre la utilització dels recursos que tenien a les seves mans per resoldre alguns dels problemes amb el senzill fet de tramitar i reclamar als organismes oficials i que, a més, hi tenien dret, com ara les pensions de viduitat, ajudes extrareglamentàries, jubilacions, vellesa, invalidesa, etc. Tot i això, el problema més urgent era el de l'habitatge.

Aquesta realitat i l'experiència que hi havia al Vallès del cooperativisme i perquè comptaven amb el vistiplau de Càritas, les assistents socials varen col·laborar en el naixement com a mitjà de desenvolupament comunitari, de les cooperatives d'habitatge.

Se'n varen crear sis: La Vanguardia al barri de Campoamor, Cooperativa Creu de Barberà, Cooperativa de Can Rull, Cooperativa Can Oriac, Cooperativa Plana del Pintor i la Cooperativa de Torre Romeu.

Les cooperatives naixien de la necessitat d'habitatges dignes i que fossin assequibles. El cooperativisme permetia el control dels cooperativistes, així com que participessin en tot el procés d'execució i costos. Fins i tot alguns varen treballar caps de setmana, ja que la construcció era el seu treball habitual. També hi havia el control per part d'ells per tal que els projectes s'executessin com estaven previstos. Va ser molt important que les persones es coneguessin i establissin una certa relació d'amistat i veïnatge. Ja que el cooperativisme permetia fer activitats formatives, es varen dur a terme activitats d'oci i cultura que varen ser l'embrió d'altres projectes com ara, associacions de veïns, centres socials, activitats esportives, grups d'esplai, etc.

En aquella època no era gens fàcil la constitució d'una cooperativa. La llei era força restrictiva, per tant es feien uns "estatuts estàndards" orientats per un advocat i així sabien que serien aprovats. El tràmit acostumava a trigar un any.

Les etapes que havien de passar fins aconseguir la seva aprovació les trobem molt detallades en el llibre de Carmen Obradors⁵⁶. Per no copiar tot el text original en fem un extracte amb els passos més importants:

- 1) Per constituir la cooperativa s'havia de convocar una assemblea general on es designava la Junta composta per: president, secretari (aquesta responsabilitat era de les assistents socials), tresorer i 3 vocals.
- 2) La documentació s'enviava a la Comissaria de Policia Governativa, la qual prenia nota dels noms de les persones de la junta i en demanava informes.
- 3) Una vegada donada la conformitat, la documentació s'enviava al Consell de Cooperatives que havia de fer un informe favorable.

⁵⁶ Obradors, Carmen. (1966). *La integración del suburbio en la comunidad urbana*. Barcelona: Editorial Nova Terra, p. 82.

- 4) Després la documentació arribava a l'Obra Nacional de Cooperativismo, de Madrid, aquesta havia de tornar a donar-li el vistiplau i comunicar-ho al Ministerio de la Vivienda i al Ministerio de Trabajo.

Finalitzada aquesta llarga tramitació era aprovada la cooperativa.

Com podem veure, tot aquest temps de tramitació va tenir els avantatges de mantenir actives les reunions de grup i facilitar el coneixement mutu. La nostra companya Carmen Obradors fa un comentari personal de què va significar aquest procés per a ella.⁵⁷

"No se puede medir ni expresar con cifras, es la victoria moral que ello ha representado, el proceso de maduración social para todos el intercambio semanal de las reuniones.

Primero nos movía el interés de conseguir la aprobación oficial para construir viviendas, pero poco a poco nos hemos ido descubriendo, conociendo, intercambiando ideas, hemos discutido, soñado a veces, en fin, nos hemos aceptado y amado tal como somos, y podemos decir que verdaderamente nos sentimos cooperativistas y cooperadores".

L'any 1966, les assistents socials a més de treballar amb les cooperatives també ho van fer en les associacions de veïns, centres socials, colònies de vacances, grups de joves, activitats culturals, curssets de formació.

Aquest treball professional dins del barri va dur la població a la "presa de consciència" i "maduresa humana", per tant a la denúncia de les deficiències estructurals que eren la causa de la majoria dels problemes.

Caldria fer esment que cap a 1965-66 es va dur a terme una promoció d'habitatges, en règim cooperatiu, lligats a una cooperativa industrial. L'ànima d'aquesta moguda va ser l'assistent social Conxita Ainsa.

L'any 1965 es van produir uns fets que varen agafar tothom per sorpresa. Va ésser un "toc d'alerta" d'alguns perills que comportava el treball dels assistents

⁵⁷ *Ibidem*, pàg. 85.

socials en els barris ⁵⁸ sobretot amb la feina de promoció i consciència personal i comunitària ben feta.

L'assistent social del barri Creu de Barbarà, M. Antonia Romagosa, va deixar la seva oficina a un grup d'obrers de la construcció que necessitaven reunir-se per tractar un problema greu de subsistència que tenien. No cobraven un sou fix, ni setmanal ni mensual sinó, a tant per dia treballat. Feia 10 dies que plovia i no podien treballar. Per tant, dies absolutament perduts, sense salari.

Cal tenir en compte que els fets es produeixen en un període històric d'una dictadura implacable on tota reunió duta a terme sense la corresponent autorització era tinguda com a "subversiva" i, per tant, podia ser reprimida, ja que era considerada il·legal. Deixar el local per fer aquesta reunió va ésser un delictes. Ningú, ni els obrers ni la professional no havien tingut en compte la realitat del moment, els va semblar un fet normal que l'assistent social els deixes el despatx per fer una reunió. L'assistent social de la Creu de Barberà, Antonia Romagosa, va ser detinguda i empresonada durant 21 dies a la presó de dones. Coincidint amb les dates va estar a la presó les festes de Nadal. L'expedient va ésser sobresegut.

La Carmen Valls, assistent social de VISASA del barri de la Concòrdia primer i de Can Puigjaner després, que treballava coordinadament amb Càritas, també va ésser detinguda pel senzill fet de col·laborar en el repartiment d'uns fulls que convidaven els veïns del barri a una reunió. La reunió tenia el permís corresponent, però en el full no hi constava. Va estar empresonada una setmana. La causa també va ser sobreseguda. Amb ella va ser detinguda també l'alumna de pràctiques. Després d'aquest fet l'alumna va deixar la professió.

A Càritas ningú va manifestar no estar d'acord amb el treball de la professional, al contrari hi estaven d'acord. Des d'aquest moment varen ser tots molt conscients quins eren els adversaris i que calia tenir-los en compte.

⁵⁸ Casañas, Joan. *ob. cit.*, p. 56

En un informe conjunt de l'equip d'assistents socials elaborat l'any 1966 exposen quins varen ser els resultats de 5 anys de treball en els barris. En fem la traducció al català i un resum:

El treball de barri consistia en:

- Treball social individualitzat amb orientació, informació, les gestions necessàries i el procés personal que comportava qualsevol cas.
- Col·laboració amb 7 associacions de veïns, 3 centres socials i 5 cooperatives d'habitatges així com amb el Consell de Redacció d'un butlletí coordinador de les forces del barri [sic].
- Dins de l'associació de veïns es treballava amb:
 - Infants: teatre, cine, cursets d'estiu, colònies de vacances, etc.
 - Preadolescents: campaments, excursions, teatre, etc.
 - Joves i adults: activitats recreatives i culturals, xerrades, cursets, etc.
- També es feu un estudi sobre els diversos problemes que tenen els barris com són: manca de serveis, urbanisme, etc., informant, al mateix temps, a les persones afectades perquè en prenguessin consciència. També es feren les gestions necessàries perquè les peticions arribessin als organismes adients, amb l'objectiu d'aconseguir la seva solució, sempre amb la participació activa de la gent del barri.

Aquest informe va incloure un text que va tenir molta importància en els fets que es van produir posteriorment i és el següent, copiat textualment:⁵⁹

"El treball social segueix un procés progressiu. En el moment actual no tots els barris estan en el mateix nivell, ja que depèn de la presa de consciència de cadascun, que va lligat amb la seva maduresa humana (...).

El treball de l'assistent social no és el d'imposar, sinó el d'ajudar a que ells descobreixin la seva problemàtica.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 60.

Per això no és possible un patró tipus per tots els barris (...). Un dels objectius del nostre treball i que veiem que és molt imminent és el de denunciar les deficiències de les estructures que són causes determinants de la majoria dels problemes que afecten els individus i els grups. Aquestes denúncies poden portar a l'assistent socials a situacions difícils que requeririen una seguretat en tot moment per part dels responsables”.

Cal posar la nostra atenció a les frases que hem destacat. Atès que això podia portar-los problemes, les professionals demanaven seguretat per part de la direcció de Càritas.

La realitat expressada després d'aquest informe va ser un punt clau de les dificultats internes que varen anar sorgint, a partir de l'any 1966, a Càritas Sabadell, ja que el treball de les assistents socials s'apropava a la política. Certament la lluita per millorar les condicions de vida als barris i la presa de consciència corresponent animava a les persones treballadores a demanar millores en els llocs de treball de les seves empreses.

Si tenim el compte que Càritas Sabadell va ser creada per l'Associació Catòlica de Dirigents amb el suport d'algunes parròquies i finançada pel món empresarial, el treball de les assistents socials als barris, orientat a fer prendre consciència a la ciutadania dels seus drets, va generar problemes en algunes empreses i també en els seus dirigents.

Per això, el treball realitzat pels assistents socials en el dia a dia va posar a Càritas Sabadell en una situació complexa. Per un costat la Institució estava molt d'acord amb el treball que feien les professionals als barris, però la seva continuïtat requeria un pressupost important que alguns membres del Patronat de Càritas no veien amb bons ulls. A més, hi hagué la queixa, per part de alguns membres del patronat, en relació al fet que les assistents socials no presentaven informes detallats sobre la seva feina, a causa bàsicament que les persones dels barris no volien que es donés tota la informació per por de veure compromeses les seves accions reivindicatives.

Uns i d'altres valoraven el treball de les professionals, però algunes persones del patronat de Càritas tenien dubtes de si era aquesta la tasca que havia de dur a terme Càritas Sabadell per ajudar les persones dels barris.

Es prengué la decisió de fer una trobada entre el patronat i les assistents socials però no es va arribar a cap acord.

Finalment es decidí buscar una solució al problema econòmic creant una comissió d'estudi que proposés quina podia ser la nova estructura i quin, el seu enfocament. Amb aquest objectiu s'integraren a la comissió d'estudi persones properes al món obrer però el problema econòmic era massa greu per ser resolt.

2.3.7. Finalització del procés

L'any 1967 es va produir un descens en les aportacions econòmiques a Càritas Sabadell per part dels col·laboradors. Es va demanar una aportació a la Caixa d'Estalvis i el silenci fou la resposta. Hi hagué continuïtat en el treball de barri, tot i ser la despesa més elevada de la institució.

A finals de 1968 només hi havia 5 assistents socials. La resta es buscà una altra feina ja que eren conscients de les dificultats que hi havia quant a ingressos econòmics i que la institució no podia assumir el cost del seu treball.

S'estudià la possibilitat d'una nova línia per resoldre el problema econòmic. En aquell moment hi havia dos criteris: per un costat les persones benestants i també l'església no estaven d'acord en que es treballés en contra d'un sistema socioeconòmic i polític que ells defensaven com a normal. El seu pensament era que Càritas no havia de fer política.

Per l'altre costat, algunes persones de l'església no tenien gens clar que fossin precisament "els fabricants/empresaris" els que donessin diners per ajudar a resoldre els problemes de les persones a les quals ells mateixos donaven un tracte injust, baixos salaris i males condicions laborals.

L'any 1969 continuava el problema econòmic i Càritas elaborà un llarg document on s'hi descriu l'*Ideari de l'Església de Sabadell* tenint com a punt de partida el Concili Vaticà II.

També les assistents socials elaboraren diferents documents defensant la tasca que feien en els barris i la necessitat de la seva continuïtat per l'atenció a les persones més desprotegides.

L'any 1970 Càritas Sabadell és dividí en dues seccions: Secció de beneficència i assistència (Caritat) i Servei d'assistents socials als barris (Promoció).

A l'any 1972 el Servei d'assistents socials als barris feu la proposta que aquest departament o secció passés a ser una responsabilitat de la ciutat i que l'església en tingués només una petita part. La resta com a Patronat Civil o Fundació es proposava que ho assumís la Caixa d'Estalvis, la Caixa de Pensions, VISASA i la Cooperativa d'Habitatge. No es pogué aconseguir l'acord.

Càritas Sabadell, que l'any 1963 s'havia inscrit com empresa a l'Institut Nacional de Previsió,⁶⁰ es declarà en suspensió de pagaments a finals de l'any 1972 i s'acabà la tasca promocional als barris de Sabadell tot i que les persones que formaven part de la Comissió estaven convençudes que el treball de les assistents socials en els barris era encara molt necessari.

L'any 1973, el franquisme estava a les seves acaballes i els barris i les organitzacions socials anaven agafant maduresa, hi havia molts líders i s'iniciaven, en la clandestinitat, els partits polítics i els sindicats.

Resumint, es va fer treball de barri durant quatre anys a Can Rull i Campoamor, tres anys a Can Oriac i Plana del Pintor, dos anys a la Creu de Barbarà i Torre Romeu i un any a Can Puigjaner.

Es va aconseguir que es desenvolupés:

- La creació de la cooperativa d'habitatges a:
 - La Creu de Barbarà,
 - Campoamor,
 - Can Rull,
 - Can Oriac i
 - Torre Romeu.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 50.

- La col·laboració activa amb associació de veïns a:
 - La Creu de Barberà,
 - Campoamor,
 - Can Rull,
 - Can Oriac
 - Plana del Pintor, Can Puigjaner.
- Centre Social a Can Puigjaner
- Centre Social la Creu de Barberà
- Centre de Cultura a Torre Romeu
- Col·laboració amb el butlletí de l'associació a:
 - Campoamor
 - Can Oriac.
- Creació en tots els barris d'un dispensari de la Mútua Sabadellenca.

Podem afirmar que sense la dedicació d'aquestes professionals del treball social no haurien estat possibles unes activitats comunitàries en un moment històric complex i repressiu, la seva feina va ser impagable.

- En els habitatges construïts per VISASA s'inicià la creació d'una associació de veïns formada per les pròpies famílies que hi vivien.
- Es reorganitzà el centre social i es fomentà: el grup de teatre, l'escola nocturna, el grup de joves, etc. Les assistents socials hi cooperaren ja que faltaven persones per assumir-ne la responsabilitat.
- Amb la col·laboració de la Mútua Sabadellenca es creà un servei de dispensari.

Amb aquest resum donem per acabada la nostra recerca sobre el cooperativisme a Sabadell que hem portat a terme amb l'ajut i suport de Càritas Sabadell.

Arc de Sant Martí:
Senyera de la Cooperació.

Símbol de l'infinit:
Emblema del Nord d'Europa.

Els pins verds:
Emblema del Cooperativisme Americà.

Obra sindical
de cooperació Espanyola.

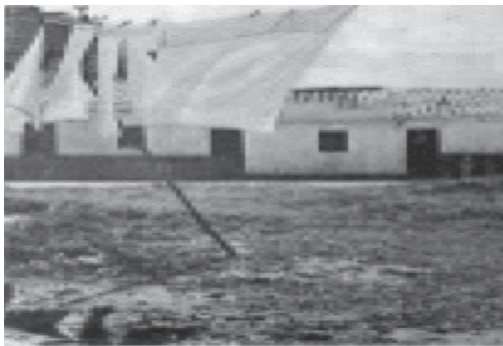
Alguns emblemes cooperatius

Elaboració pròpia: Teresa Casanovas

Persones travessant el pont per anar a treballar.
Revista Can Oriach, núm. 37, Sabadell, gener de 1969

Font: CAT ACDB. 4.5.6.16

Eixugant la roba. Revista Can Oriach, Sabadell 1968

Font: CAT – ACDB 4.5.6.16

**PERQUE
SOM UNA
COOPERATIVA**

**LLUITEM
UNITS CONTRA
L'ESPECULACIO**

**EL NOSTRE
OBJECTIU:**
Reduir el màxim
el cost de
la cistella de
la compra.

Nou Servei:
Una trucada al
telèfon 295 47 17
i la vostra comanda
us serà lliurada
a domicili

Si encara no sou soci,
traqueu-nos. Rebreu
una completa
informació i us
lliurarem gratis
el carnet de soci
aspirant.

**cooperativa
la sabadellenca**
Les Planes, 11
telèfon 295 47 17
la unió en marxa

Full d'informació de la cooperativa "La Sabadellenca"

Revista Can Oriach, febrer 1966

Font: CAT ACDB 4.5.6.16

Capítol 3

Experiència de Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Raval i Gòtic

per **M. Montserrat Plans**

Introducció

Tal com hem assenyalat en les pàgines dedicades al marc conceptual, Josep M. Rueda opinava: “El treball en la comunitat, en el nostre país, ha estat desenvolupat especialment a partir d’una concepció progressista dels serveis socials, que s’han negat a ser una simple administració especialitzada per als pobres”.⁶¹

En el nostre treball de recerca hem seleccionat projectes de treball social comunitari als arxius de Càritas Diocesana de Barcelona i n’hem extret dos exemples molt significatius: Càritas en el Sector Raval-Gòtic i Càritas en Sector Trinitat. Aquestes dues experiències ens demostren l’interès de les professionals del treball social i també de la institució Càritas Diocesana de Barcelona per ser agents de canvi i progrés social.

Els dos projectes els hem investigat a través de la documentació de l’arxiu històric de Càritas Diocesana de Barcelona i en iniciar la recerca ens vam comprometre a no publicar cap dels noms de les persones que poguessin aparèixer en la documentació dels arxius, de manera que no hem publicat cap nom de les professionals que treballaven en els projectes, al contrari de la recerca feta a Càritas Sabadell (vegis Cooperativisme). Si en un moment citem una professional ho fem perquè la informació ha estat obtinguda de viva veu per persones que les han conegut.

Per a la publicació de documents concrets hem obtingut permís exprés de Càritas Diocesana de Barcelona.

⁶¹ Rueda, Josep M. (2006). *ob. cit.* p 199.

La tasca portada a terme per Càritas Diocesana de Barcelona a la zona de Ciutat Vella de Barcelona se la coneixia per *Cáritas en el Distrito Quinto, Una labor de suplencia*,⁶² però en realitat es va treballar en una part del Districte V. i en una part de l'antic barri de Sant Pere, avui Barri Gòtic. Per entendre la vida dels dos barris hem buscat els seus orígens i n'hem redactat una petita història. Després descrivim el projecte d'acció social de Càritas conegut com: Sector Atarazanas-Fernando. Finalment transcrivim les últimes ressenyes a les Memòries de Càritas referents al període estudiat.

3.1. Una mica d'història dels dos barris

L'antic barri de Sant Pere començà amb l'expansió de la ciutat gòtica i es formà sota la protecció del Monestir de Sant Pere de les Puelles, consagrat l'any 945.

*“Lesglésia situada a prop del Portal Nou, era un punt de confluència de dues classes socials: una població urbana consagrada, des del segle XIII, a l'art tèxtil i una població rústica que va valer a l'església l'epítet de ‘parròquia dels tronxos’.”*⁶³

El segle XIX la industrialització afavorí una gran riquesa, però durant el segle XX aquestes indústries buscaren altres emplaçaments. Són característiques d'aquest barri les construccions de palaus i cases de famílies riques. L'actual Rambla és el seu límit occidental, en aquell moment, segona muralla barcelonina.

El barri del Raval nasqué amb l'expansió de l'antic barri de St. Pere de la ciutat primitiva de Barcelona més enllà de la Rambla o segona muralla, construïda a la segona mitat del segle XIII, fins als horts al voltant de Sant Pau del Camp, monestir fundat el 914. Originàriament era un barri molt obert, amb convents, esglésies i espais destinats al conreu de l'horta. El 1389 s'edificà la tercera muralla sense destruir la segona, i el barri del Raval quedà entre dues muralles.

⁶² Codi referència: CAT ACDB 01 *Full Dominical*, novembre 1979.

⁶³ Cirici, Alexandre. (1973). *Barcelona pam a pam*. Barcelona: Editorial Teide, 3a. edició.

Al segle XVIII s'hi construïren fàbriques tèxtils a prop de les rieres i les famílies del obrers es quedaren a viure al barri. Segons J. Fabre i J.M. Huertas la industrialització del Raval es feu entre 1770 i 1840 i el creixement i ordenació urbana del barri depengué de la seva industrialització, "Mai es va fer un autèntic pla urbanístic, cases amuntegades en un espai reduït, edificis de 4 i 5 pisos"⁶⁴ on la gent hi vivia apilotada. El 1774 s'enderrocaren les muralles de la Rambla i aquesta via, límit del barri del Raval, agafà molta importància com a via ciutadana.

El Pla Cerdà del segle XIX preveí l'obertura de grans vies que havien d'afectar el barri del Raval en especial l'obertura de l'avinguda de Garcia Morato, (actual av. de les Drassanes) que pretenia unir el port amb l'inici del carrer de Muntaner, quedant el barri dividit en dos. Aquest projecte portà al barri molts conflictes i foren moltes les persones afectades, com veurem més endavant.

Ja al segle XX, durant la Setmana Tràgica, es cremaren convents i el bombardejos del final de la Guerra Civil, per la seva proximitat al port i a la caserna de la Guardia Civil, destruïren molts edificis.

El barri del Raval, se l'anomenà Districte V i també "Barri Xino". Segons J. Fabre i J. M. Huertas, el nom de Barri Xino li va donar el periodista Àngel Marsà en una comparació amb el barri de Chinatown de San Francisco de Califòrnia.⁶⁵

3.2. El projecte d'Acció Social de Càritas en el Sector Atarazanas-Fernando

Per a la redacció d'aquest apartat hem consultat diferents fonts: documents escrits guardats en els arxius de Càritas Diocesana de Barcelona, articles periodístics publicats en diversos diaris guardats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i informacions facilitades per professionals que havien treballat a Càritas Diocesana de Barcelona.

⁶⁴ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M. (1977). *Tots els barris de Barcelona*. Tomo VII, Els polígons (2) i el Districte V. Barcelona: Edicions 62.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 347.

El projecte d'Acció Social de Càritas en el Sector Atarazanas- Fernando va des de l'any 1966 a l'any 1979, quan ja es preparava la constitució dels serveis socials municipals que és el termini de la nostra recerca.

Per a l'estudi que estem realitzant hem dividit aquest espai de temps en tres períodes:

- 1) Des de 1966 fins a 1968, considerat per les mateixes professionals com un temps de tempteig, d'estudi i de presa de contacte amb les institucions del barri.
- 2) De 1969 a 1975, és un període de forta implicació professional i caracteritzat per uns fets socials i polítics molt significatius.
- 3) De 1976 a 1979, període que coincideix amb la transició política i amb fortes reivindicacions veïnals.

Per comprendre millor cadascun d'aquests períodes veurem: a) fets sociopolítics a l'Estat espanyol, mundial i institucional; b) fets destacats al barri; i c) interacció professional.

3.2.1. Període de 1966 a finals de 1968

Fets sociopolítics a l'Estat espanyol, mundial i institucional

Dictadura franquista sense drets ni llibertat d'expressió. El Pla d'estabilització econòmica del Govern espanyol de l'any 1959 afavorí el creixement econòmic, però també el despoblament del camp i la migració de moltes persones a les grans ciutats, Barcelona una d'elles i el barri del Raval un dels barris que rebé molta migració. Als inicis dels anys 60, els barris de Barcelona començaren a reivindicar el seus drets, la "*Ley de Asociaciones*" de 1964 afavorí la creació d'associacions de veïns. L'any 1967 es produí una recessió econòmica que provocà molta inestabilitat social. L'alcalde d'aquest període era José M. de Porcioles.

A partir del Concili Vaticà II (1962-1965), l'acció de Càritas Diocesana de Barcelona anà acompanyada d'una reflexió sobre les necessitats socials i com fer-hi

front. També hi hagué les aportacions teòriques d'estudis sociològics i el Plan CCB, (Comunicación Cristiana de Bienes) de Cáritas Nacional, i la influència de les Nacions Unides que introduí, a partir de 1950, la preocupació del desenvolupament de la comunitat i les aportacions de tècnics en desenvolupament comunitari que van col·laborar en la formació de professionals del treball social.

A Càritas Diocesana de Barcelona, el 1968 mossèn Narcís Prat prengué possessió com a delegat episcopal i mossèn Jordi M. García-Die com a director.

En el pla europeu destaca la revolució del Maig de 1968.

Fets destacats en els barris

El barri del Raval situat prop del port i amb habitatges antics que no reunien les mínimes condicions d'habitabilitat, presentava, el 1966, una població envellida i empobrida, prostitució, parelles joves sense formació, infants al carrer en sortir de l'escola, treballadors del moll i immigració.

Un fet important al Raval és la represa, l'any 1968, per part de l'Ajuntament de Barcelona del projecte d'obertura de l'avinguda García Morato, i que havia quedat aturada a nivell de Conde del Asalto, avui Nou de la Rambla. El problema d'habitatge que creà fou molt gran ja que el nombre d'afectats era: "30.000 segons l'Ajuntament, 45.000 segons el llibre *La Barcelona de Porcioles*, 70.000 segons l'Associació de Caps de Família".⁶⁶ Els veïns van decidir unir-se per buscar solucions al problema, creant l'Associació d'Afectats, avui dins l'Associació de Veïns del Districte V.⁶⁷

Intervenció professional

A l'apartat d'intervenció professional veurem: quina era la composició de l'equip, quins estudis s'havien fet per preparar la seva intervenció, quina planifi-

⁶⁶ *Ibidem*, p. 320 i 321.

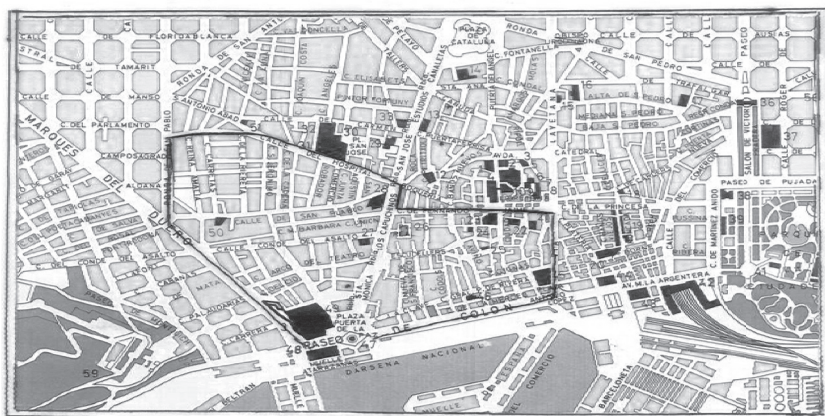
⁶⁷ Per a més informació sobre l'obertura de García Morato, es pot consultar el llibre de J. Fabre i J.M. Huertas Claveria esmentat, i també els articles de *La Vanguardia Española*, 4/08/1965, p. 23; i 18/03/19169, p. 26.

ció es feia, en quins grups de barri es treballava i en quins àmbits intervenien les professionals.

Composició de l'equip

Càritas Diocesana de Barcelona treballava a les parròquies del sector fent una tasca de suplència i bàsicament de beneficència distribuint els aliments procedents de l'Ajuda Americana. A finals de 1950 s'incorporaren assistents socials a les parròquies per satisfer la demanda que els rectors del sector havien fet a Càritas per atendre les situacions de demanda d'ajuda que arribaven a les parròquies. Les parròquies del sector eren: St. Pau, St. Agustí, St. Josep i Sta. Mònica, St. Jaume i St. Just i Pastor. (St. Josep i Sta. Mònica eren una mateixa parròquia).

Gràfic 2. Plano del sector Atarazanas-Fernando, 1968⁶⁸

Font: Arxiu de Càritas Diocesana de Barcelona.

⁶⁸ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3

Cada professional treballava de manera individual a les parròquies amb el mètode de *casework*, treball social de casos, amb un temps de dedicació de 2 o 3 hores a la setmana.

L'experiència de treball social de barri s'inicià els primers mesos de 1966, les assistents socials s'agruparen per fer un estudi sociogràfic i consultar un sociòleg i qualificaren l'acció com una etapa de templeig que per mitjà de treball social individual anaven coneixent les necessitats socials del barri i podien establir contactes amb les associacions de veïns i altres grups del barri. Mentrestant les professionals es formaven assistint a cursos de Marco Marchioni, expert en Desenvolupament Comunitari.

Durant aquest període també nasqué l'Associació de Veïns de Sant Pau amb la qual hi tingueren molta relació. Jaume Fabre i Josep M. Huertas Claveria descriuen la creació de l'AAVV així:

*"Pel 1966, dos anys després de la Llei d'Associacions, un grup de la JOC del Districte V tingué la idea de promoure una associació de veïns combativa, no a l'ús de les que hi havia aleshores. Tractaren de fer-la democràticament, a partir d'unes comissions de cada carrer que triaren els seus delegats. El col·legi Collaso i Gil es va emplenar de convocats l'any 1968."*⁶⁹

Estudis

Càritas disposava d'un estudi realitzat el 1965 i referit a tots els barris de Barcelona. Segons aquest estudi el barri del Raval tenia un població de 108.580 habitants amb una densitat de població de 1.170,04 habitants per hectàrea, quan la densitat de població de la resta de Barcelona, el mateix any, era de 170,09 habitants per hectàrea. El percentatge d'immigració era de 25,89% i la mortalitat, el 1963, era de 9,54 per 1000 habitants.⁷⁰

⁶⁹ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M. *ob. cit.*, p. 336.

⁷⁰ Equipo de Estudios de Cáritas Diocesana: *Visión sociográfica de Barcelona. Barcelona 1965*. Codi referència: CAT ACDB 01 156/1.

Planificació

El setembre de 1967, les professionals presentaren a la direcció de Càritas un document titulat *Características de la zona*⁷¹ que constava de dues parts, la primera una informació de les característiques del barri i la segona, una proposta de pla de treball.

Com a característiques del barri es remarca que moltes famílies han marxat de la zona per anar a viure a altres barris de Barcelona i els habitatges s'han convertit en "*pensiones de inmigrantes*"; destaquen també que al barri hi ha molta prostitució i mercat negre. En realitat algunes de les "*pensiones*" eren prostíbuls.

Els problemes que presentava el barri eren: població envellida i sense recursos econòmics, manca de parcs infantils, de guarderies per a infants i escoles, prostitució, habitatges en condicions precàries, pensions, amuntegament, grups marginals, manca d'higiene pública, i manca d'inquietud cultural.

La segona part recull un pla de treball que, per la seva importància, transcrivim a continuació:

"Noviembre: Iniciación del trabajo en equipo compuesto de 3 A.S. en el mes de noviembre.

Octubre: posibilidad de obtener dos locales, uno a cada lado de las Ramblas. Sta. Mónica y Regomir.

Noviembre y Diciembre: estudio sociográfico y gráficos de los datos facilitados por Estadística Municipal, según Padrón 1965. Compararlo con el Padrón del 60. Simultáneamente entrar en contacto con los grupos que se interesan por el barrio.

- Sta. Mónica: contacto semanal con el grupo que trabaja de camareras para captar el ambiente y problemática.*

⁷¹ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.3.

- *San Pablo: contacto con la Asociación de Vecinos y otros grupos que existan.*

A partir de un año, estar medidas, conocer y estar integradas en el barrio.”⁷²

Com a objectius de futur es plantejaren contactar amb les parròquies de l'esquerra de la Rambla (St. Just, St. Jaume i M.D. de la Mercè); assistir a un curset de desenvolupament comunitari, establir contactes amb altres grups del barri i apropar-se als problemes del món obrer.

S'observen diferents opinions entre les professionals del sector: unes estan d'acord amb el treball comunitari que es fa al barri però d'altres opinen que això és fer política. La participació en un curset de *Desarrollo Comunitario* les fa reflexionar i veuen la necessitat de supervisió i d'aclarir quina és la seva ideologia. En aquest període també reflexionen sobre el llibre de mossèn Josep Dalmau (1926-2018), *Distincions Cristianomaxistes*. Les professionals veuen que cal una ideologia per treballar al barri.

Fou a finals de 1968 quan s'inicià oficialment el treball de barri descrit així en el *Full Dominical* de novembre de 1979:

“Pasando de una acción benéfico-social ubicada en las parroquias del sector a un trabajo social global de la zona más deprimida de la ciudad, tanto de una parte como de otra de las Ramblas.”⁷³

Grups de barri, mètode de denúncia periodística

Les professionals consultaren l'expert Marco Marchioni i l'invitaren a visitar el barri. Marchioni després de veure la realitat social, descartà la intervenció comunitària per manca de llibertats i de col·laboració de l'administració pública. En el seu lloc, suggerí el mètode de denúncia periodística, ben basada i docu-

⁷² *Ibidem.*

⁷³ Codi referència: CAT ACDB 01 Full Dominical Nov. 1979.

mentada amb l'objectiu de sensibilitzar els veïns i les autoritats amb un tema destacat: la infància.

S'estudià la proposta i se sotmeté a les associacions de veïns que els semblà bé. Es parlà amb periodistes i el resultat fou la publicació de diversos articles de denúncia periodística: a *Tele-eXprés*⁷⁴ i a *El Correo Catalán*.⁷⁵ La denúncia arribà a les autoritats de Madrid i s'inicià una *Operación limpieza* del barri.⁷⁶

Com a conseqüència de la presa de consciència es creà l'associació de veïns del barri de Sta. Mònica i la del barri de Sant Pau. Les assistents socials participaren en les assemblees, en la redacció dels estatuts i, en alguns casos, en la junta directiva. També participaren en les reivindicacions per a la millora del barri i en el grup d'afectats de l'avinguda García Morato. En aquests grups de barri es treballà per millorar la recollida de deixalles, l'enllumenat i el clavegueram.

Les professionals també participaren en les reivindicacions de la Plaça Folch i Torres i en els problemes de drogues i prostitució. Es treballà en l'organització de xerrades sobre alcoholisme, formació de parelles, creació d'associació de pares d'escola i en l'organització d'activitats lúdiques del barri.

En aquest primer període s'inicià la coordinació de colònies d'estiu d'infants, i l'octubre de 1968 s'inicià el primer grup d'esplai del districte, situat a la parròquia de Sta. Mònica.

A la Memòria de Càritas Diocesana de Barcelona de l'any 1968 trobem la següent ressenya:

c) Planes de Desarrollo Comunitario:

Zona Atarazana-Fernando. Distrito V. El equipo procura a través del Servicio Social de Casos y del contacto con los grupos existentes, descubrir los problemas comunes del barrio que afectan a niños.

⁷⁴ Casado, E. "Las cuatro esquinas del "Barrio Chino" mercado de objetos robados". *Tele/eXprés* Barcelona. 27/10/1967. p. 12. i "Inmoralidad, violencia i grifa". 17/11/1967. p. 16.

⁷⁵ Huertas Claveria, J.M. "Distrito V de día, distrito V de noche", *El Correo Catalán*, 28, 30 i 31/01/68.

⁷⁶ Casado, E. "Operación limpieza en las cuatro esquinas". *Tele/eXprés*. Barcelona. 21/11/1967. p. 20. i "Sigue la operación limpieza en las cuatro esquinas", p. 18.

Actualmente el problema de los derribos que ha sido preciso realizar al abrir la Av. García Morato, ha hecho que el barrio tomara conciencia de las numerosas familias que quedan afectadas por ello y sin posibilidad de resolver el problema de su vivienda, ya que la mayoría de ellos son familias que viven realquiladas o en pensiones. Las asistentes trabajan con los grupos sensibilizados por este problema.”⁷⁷

Aquest és el primer període de tempteig, de contacte amb les associacions i grups de barri i també d'organització de l'equip. A continuació obrirem el segon període.

3.2.2. Període de 1969 a 1975

Fets sociopolítics importants

El Govern espanyol decretà l'estat d'excepció a tot el territori espanyol, de gener a març de 1969. L'any 1970 hi hagué el procés de Burgos on 6 militants d'ETA foren condemnats a mort i més endavant commutades les seves penes. El desembre de 1973 hi hagué l'atemptat que va costar la vida a Luis Carrero Blanco i l'any 1974 hi hagué l'execució de Salvador Puig Antich.

El 1975 hi hagué l'afusellament de 5 militants d'ETA i del FRAP i el 20 de novembre morí el dictador Francisco Franco.

Durant aquest període Barcelona arribà a tenir tres alcaldes: fins setembre 1973 Josep Maria de Porcioles que fou substituït per Enric Masó. El setembre 1975 entrà Joaquim Viola.

També cal destacar que el 1973 s'inicià la recessió econòmica coneguda com la “crisi del petroli”, que va provocar pèrdues de llocs de treball i augment de preus de l'energia.

⁷⁷ Codi referència: CAT ACDB 01. Memòria 1968, p. 44 i 45.

A Càritas Diocesana de Barcelona l'any 1972 s'aprovaren els nous estatuts i a l'abril de 1974 entrà com a nou director mossèn Manuel Claret.

Fets destacats als barris

Al barri del Raval es produïren molts fets relacionats directament amb la intervenció de les professionals que treballaven a les parròquies.

El 19 de març de 1969 s'enfonsà una casa al carrer Conde del Asalto n. 71⁷⁸ (avui Nou de la Rambla) i una altra al carrer de la Unió. Es lluità contra l'expropiació per l'obertura de l'av. Garcia Morato. Naixeren grups reivindicatius de barri, que l'estat d'excepció obligà a dissoldre. Se celebrà l'assemblea general extraordinària de l'associació de veïns del barri de Sta. Mònica. L'any 1971 s'inaugurà l'Escola Oficial d'Idiomes i la Facultat de Ciències Econòmiques i es destruïren habitatges per fer el Mercat del Carme. El 5 de setembre de 1974 van morir 17 persones en un incendi al número 10 del carrer de les Tàpies.

L'any 1975, la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) participà en la campanya pro Amnistia i el Raval organitzà una exposició sobre el Pla Comarcal. També la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona liderà una campanya contra el Pla Comarcal amb manifestacions al Raval, Casc Antic i Gràcia.

Intervenció professional

Composició de l'equip

De la documentació trobada es dedueix que l'equip continua format per 3 assistents socials que atenien casos a les parròquies sense precisar el temps de dedicació. L'any 1971 se signà un acord amb la parròquia de Sant Agustí que cediria un espai per despatx parroquial i el 1974 es reforçà l'equip d'assistents

⁷⁸ Plaja Mateu, A. "No quieren irse de su viejo hogar". *El Correo Catalán*, 19-03-1969, p. 19.

socials, sense precisar de quina manera i s'habilità el despatx que Càritas havia obert al carrer Aurora.⁷⁹

Estudis

A l'anterior període s'anuncià un estudi sociogràfic a realitzar durant el 1967 que no hem pogut trobar. Sí que s'ha localitzat un document titulat "*Problemática que plantea el Distrito V*" de juny 1974.⁸⁰

Planificació

Hem vist el pla de treball presentat el setembre de 1967. Trobem un altre pla de treball en el document esmentat més amunt "*Problemática que plantea el Distrito V*" i que transcrivim:

"Posible trabajo a realizar:

- 1.- Coordinación de los grupos recreativos infantiles.*
- 2.- Coordinación de Asociaciones a nivel trabajo con "Problemas de Barrio".*
- 3.- Trabajo a realizar conjuntamente con la "Comisión de Juventud".*
- 4.- Coordinación entre IRES, y los grupos que trabajan en el mismo nivel en el Distrito V.*
- 5.- Profundización y estudio de los problemas de Vivienda y Urbanismo, incluyendo las pensiones y la repercusión que tiene en las mismas la inmigración."⁸¹*

⁷⁹ Càritas Diocesana de Barceloma. "Atención de Cáritas a los necesitados del Distrito V", *La Vanguardia Española*, 8/07/1979, p. 25.

⁸⁰ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.

⁸¹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7. p. 5 i 6.

Grups de Barri

Les professionals del treball social participaren en els següents grups de barri: Asociación de Vecinos de Santa Mónica; Asociación de Cabezas de Familia del Distrito V; Asociación de Vecinos de San Pablo; Movimiento Infantil y de Colonias; Fuerzas Vivas del Barrio; Asociación de Vecinos de Avda. Garcia Morato; Grupo sensibilización, Comité Social y Grupo Social de la Parroquia de Santa Mónica.

El *Grupo Social* neix a partir de l'assemblea de la parròquia de Santa Mònica el febrer de 1969 i el seu objectiu era estudiar problemes del barri: vells, escoles, habitatge (Garcia Morato), zones verdes, infància abandonada, deixalles, etc. En relació al problema d'habitatge a Garcia Morato es va realitzar una enquesta per conèixer: el grau de sensibilització de barri, la realitat socioeconòmica i les famílies afectades. Es van fer 400 enquestes.

En l'informe a la direcció de Càritas del 2n. semestre de 1969, s'estudià com portar a terme l'enquesta i marcà el termini màxim de realització. Les professionals fan l'observació següent:

*"Este grupo está formado por un número muy reducido de personas del barrio. Al iniciarse las reuniones solo veían las personas su problema individual. Mediante contactos personales y la planificación de las reuniones así como su evaluación (por parte de las aa. ss.) habiéndose logrado que pasasen de su problema personal a ver un problema comunitario de barrio que afecta a unas 75.000 familias."*⁸²

La "*Asociación de Vecinos de Santa Mónica*" va néixer com a conseqüència de la sensibilització feta per mitjà de la denúncia periodística l'octubre i novembre de 1967 i les professionals van participar activament en la seva constitució.

⁸² Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7. *Informe del 2º semestre de 1969, Sector Atarazanas-Fernando*. p. 2.

⁸³ *Ibidem*, p. 3.

La participació amb l'associació va continuar i en l'informe esmentat del 2n semestre de 1969, s'hi ressenya entre altres temes que

"Se ha logrado la realización de un aliviadero por parte del Exmo. Ayuntamiento, para aguas residuales de lluvia, evitando así las inundaciones en el barrio".⁸³

Grupo de Barrio

"A través de unos contactos personales, en el mes de noviembre se vio la necesidad de reunirnos periódicamente con un grupo de personas que trabajan en el barrio, para establecer, partiendo de la realidad del mismo y de los grupos existentes:

- *clarificación de la línea de los grupos;*
- *sensibilización de los mismos a) a nivel individual o de persona b) a nivel de barrio;*
- *promoción mediante acciones concretas de barrio;*
- *planificación de objetivos de cada grupo a corto y largo plazo;*
- *evaluación de lo que se lleva a cabo."*

"La finalidad del grupo es el de lograr que las personas que forman cada uno de los grupos de barrio (asociación de afectados, etc.) lleguen a planificar y evaluar por si solos el trabajo que realizan de cara al barrio".⁸⁴

Del 25 de gener al 25 de març de 1969 va estar vigent "el estado de excepción" que va provocar que molts grups de barri s'haguessin de dissoldre, i fins i tot una professional de l'equip va ser detinguda i va passar un mes a la presó.

Continua el projecte de denúncia periodística i es publiquen tres articles més que són continuació dels ja publicats el mes de gener de 1968 pel periodista J. M. Huertas Claveria.⁸⁵

⁸⁴ *Ibidem.* p. 3.

⁸⁵ Huertas Claveria, J.M." Radiografía de un barrio". *El Correo Catalán*, 18 i 19/01/1972, p. 17.

En un document de juny de 1974 titulat "*Problemática que plantea el Distrito V*" i en la seva pàgina 5, trobem registrat el treball de "*Servicio Social de Barrio*" i s'hi descriuen les diferents coordinacions del barri i grups que hi treballen.⁸⁶

Durant l'any 1975, les professionals participaren en diverses campanyes reivindicatives: protestes pels rumors de trasllat del Quirúrgic d'Urgències de Peracamps, per demanar la dimissió de l'alcalde Viola i en la campanya "Volem un barri net".

Habitatge i obertura de l'avinguda Garcia Morato:

El mes de març de 1969 s'ensorra la casa núm. 71 del Conde del Asalto i 22 famílies quedaren sense llar. L'ensorrament sembla que fou provocat per les excavadores que treballaven en l'obertura de l'avinguda. *El Correo Catalán* publicà una carta de les famílies afectades i un article explicant la situació.⁸⁷ Les professionals van estar al costat de les famílies afectades en les seves reivindicacions assessorant-les legalment i oferint-los la seva col·laboració.

Es van produir nous ensorrament d'edificis i no sempre les professionals van poder intervenir, en el document titulat "*Trabajo de Barrio – Informe del 2º semestre de 1969, Sector: Atarazanas- Fernando*", s'hi descriu el següent:

"En el derrumbamiento del inmueble de la calle Unión, las aa.ss. no pudieron intervenir a pesar de ofrecer sus servicios. El comisario del distrito, les indicó que los mismos no eran necesarios en absoluto por ocuparse del asunto el Excmo. Ayuntamiento. Los vecinos del inmueble de la calle Cires, 1, debido a su situación solicitan la intervención de las aa. ss. Se lleva a cabo los siguientes pasos:

1.- Se les reúne en dos ocasiones para aclarar la situación que tienen legalmente e indicarles los pasos que se pueden dar o gestiones a realizar, ofreciéndoles su colaboración como aa.ss. del barrio.

⁸⁶ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7. p. 5.

⁸⁷ Plaja Mateu, A. "No quieren irse de su viejo hogar". *El Correo Catalán*. 19/03/1969, p. 19.

2.- *Gestión realizada en colaboración con los vecinos: información de lo que pretende hacer el Ayuntamiento. Visita al Sr... jefe de la sección de Urbanismo del Excmo. Ayuntamiento.*

Después de esto, los vecinos deciden esperar a que el Ayuntamiento les solucione su problema. No puede lograrse que vean que el problema es colectivo y más amplio, solo ven su problema personal”⁸⁸

J. Fabre i J.M. Huertas Claveria ens descriuen com els veïns es van unir per defensar-se:

“Els veïns, per resistir les pressions municipals, van decidir unir-se. L’Associació d’Afectats, avui dins de l’Associació de Veïns del Districte V, va adreçar-se primer a la de Comerciants i Propietaris de Garcia Morato, que els rebutjà”⁸⁹

Així es va crear l’Associació d’Afectats formada per llogaters i rellogats nascuda a la parròquia de Santa Mònica a partir del Grup Social. En l’informe del segon semestre de 1969 esmentat més amunt, s’hi descriu el treball de les professionals amb el Grup Social:

“Grupo Social.- Después de las vacaciones del mes de agosto, este grupo se reúne de nuevo, pero en la Parroquia de S. Agustín. Se plantean de nuevo: 1.- Realizar la encuesta preparada sobre el problema de la Avda. García Morato, en el primer tramo del derribo. 2. (...). 3.-Una vez realizada la encuesta decidió el grupo reunir a las personas que mostraron más interés en colaborar, al ser entrevistadas. 4.- Después de algunas reuniones con las personas incorporadas, este grupo queda absorbido y se denomina a partir de este momento “Grupo de Afectados por la Avda. García Morato”⁹⁰

⁸⁸ Codi referència: CAT ACDB 01, 1, 4.5.7, p. 1.

⁸⁹ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M. *ob. cit.*, p. 321.

⁹⁰ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7 p. 2.

La Memòria de Càritas Diocesana de Barcelona de l'any 1969, descriu el treball de les assistents socials, referit a l'obertura l'av. Garcia Morato, de la següent manera:

"Zona Atarazanas-Fernando. El equipo, que atiende principalmente el Distrito V, ha desarrollado gran actividad con motivo de las expropiaciones y desahucios de la Av. García Morato. Los grupos de vecinos más sensibilizados por el problema han cooperado en la realización de una encuesta para detectar el número de afectados y conocer las posibilidades que tienen para resolver por sí mismos, el problema de la vivienda que se les plantea".⁹¹

Infància

En el document ja esmentat anteriorment: "*Problemática que plantea el Distrito V*", p. 5, s'hi recull el treball següent sobre la infància:

"2.- Servicio Social de Barrio. Colaboración con: a) (...) b) Comisión de Guarderías. 1.- Proyecto de construcción de dos Guarderías, una del Ministerio de la Gobernación (Auxilio Social) y otra del Patronato económico. 2.- Se estudia la posibilidad de dejar plazas libres para niños de madre soltera".⁹²

També és en aquest període que Càritas Diocesana de Barcelona, a través del seu Servei de Colònies de Vacances, organitza torns per a infants que no tenen l'oportunitat de fer vacances.

Vellesa

En el document esmentat més amunt i titulat: "*Problemática que plantea el Distrito V*", de juny de 1974, en l'apartat *Ancianos* diu textualment:

"Según el Censo de 1970, contamos en el Distrito V con 10.375 ancianos, de los cuales solo constan como jubilados o pensionistas 4.552".

⁹¹ Codi referència: CAT ACDB 01, Memòria 1969, p. 15.

⁹² Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7. p. 5.

i afegeix: "Trabajo que realiza la A.S.

1) (...)

2) *Servicio Social de Barrio. Colaboración con Comisión de Ancianidad:*

1.- *Posibilidad de crear dos hogares de jubilados, con dispensario geriátrico y servicios médicos, callista y oftalmólogo. Uno en Garcia Morato (cesión del terreno por parte del Ayuntamiento) el otro (posiblemente en el local de las Darderas –previa compra del mismo– se han iniciado las gestiones).*

2.- *Se está realizando un estudio para saber los ancianos que cobran de Mutualidades y los del Ministerio de la Gobernación.*

3.- *Colonias estivales en Calafell*".⁹³

L'any 1975 s'inicia una campanya de vells del barri demanant un consultori digne i denunciant que es va trobar una dona, de 70 anys, morta i menjada per les rates després d'haver estat rebutjada en diversos centres assistencials. Al periòdic *Tele-eXprés*, de 10/12/1975, p. 7, podem llegir:

*"Ayer fue descubierta en la calle Lealtad, número 2, el cadáver de una anciana (...) de unos 70 años, fallecida días atrás. El cadáver de la anciana presentaba en diversas partes del cuerpo mordeduras de rata".*⁹⁴

Prostitució i drogues

Des d'antic, al barri del Raval s'hi ha exercit la prostitució, per això el batejaren amb el nom de "Barri Xino o Xinès".

Des dels inicis del treball social de barri, l'any 1966, les assistents socials contactaren amb el grup "Reixir" [sic] que era un grup de noies cristianes que treballaven en bars els dissabtes amb l'objectiu de ser presència i testimoni entre les cambres.

⁹³ Codi de referència: CAT ACDB 01, 4.5.7, p. 5.

⁹⁴ "Una anciana fue encontrada muerta y con mordeduras de rata", *Tele/eXprés*, 10/12/1975, p. 7.

En el document diverses vegades esmentat "*Problemática que plantea el Distrito V*", i en la seva pàgina 2, trobem registrat de manera breu aquests problemes:

"Prostitución y drogas"

- *Es uno de los problemas más importantes, pero sin solución (por el momento), solo existen algunas medidas intermedias que podrían realizarse, con colaboración de alguna Institución ya existente.*
- *Aunque se cierran algunas "casas", se consienten otras. (Algunos vecinos a fuerza de hacer gestiones y denuncias han logrado el cierre de alguna).*
- *Se cierran los "Bares" en una calle (por ejemplo Robador), se abren en otra (c/ San Ramón).*
- *Problema de madre soltera, como consecuencia existencia de cuidadoras.*
- *Falta de asistencia médica (aunque pasan la mayoría revisión periódica), cuando han de ser internadas, en parte por falta de recursos económicos.*
- *Gran problema de anemias en chicas de vida fácil "donde ingresarlas, para que se repongan y puedan volver a su profesión o cambien".*
- *Problema de venta de drogas.*⁹⁵

I a la pàgina 5 del mateix document s'hi descriu el treball que les professionals fan quant a guarderies:

*"1.- Proyecto de construcción de dos Guarderías, una del Ministerio de la Gobernación (Auxilio Social) y otra del Patronato económico. 2.- Se estudia la posibilidad de dejar plazas libres para niños de madre soltera."*⁹⁶

Aquest problema de "*mare soltera*", dones que exerceixen la prostitució i que tenien fills, és descrit per J. Fabre i J.M. Huertas Claveria en el seu llibre "*Tots els barris de Barcelona*" de la següent manera:

⁹⁵ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.

⁹⁶ *Ibidem.*

*“Les prostitutes es troben que han de viure sense família –si tenen fills, cosa que passa sovint, els deixen amb els avis o a cura de prostitutes velles que fan servir llurs cases com a pensions infantils cobrant de valent (800 pessetes per una nena de tres anys el 1968) on són atesos una mitjana de sis nens, o sia, com una dramàtica llar d’infants”.*⁹⁷

La Memòria de Càritas Diocesana de Barcelona de l’any 1971, i a la seva pàgina 14 trobem la següent descripció:

“Unidades de Desarrollo Comunitario: Son Equipos de A.S. que trabajan con los siguientes objetivos:

- a) Transformación de las libertades formales de los ciudadanos en una libertad real operante.*
- b) Supresión de la individualidad mediante la personalización.*
- c) Desarrollo del sentido comunitario consiguiendo la toma de consciencia de situaciones comunes, un sentido de solidaridad y una actuación constante en equipo.*
- d) Participación de todos los hombres en la gestión de sus intereses, tanto los inmediatos de la familia o del barrio, como en los generales de la comunidad.*

Cáritas tiene tres unidades en experimentación: Trinidad, Santa Coloma de Gramanet y Distrito V.”

A la Memòria de l’any 1973, hi ha l’última ressenya sobre *“Unidades de Desarrollo Comunitario”* i aquest tema ja no es mencionarà més.

Amb la mort del dictador Francisco Franco donem per finalitzat el segon període de Treball Social Comunitari a Càritas Diocesana de Barcelona. A continuació obrirem el tercer i últim període que finalitzarà amb l’inici de la preparació del Serveis Socials Municipals.

⁹⁷ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M. ob. cit., p. 340. Sobre aquest problema de la prostitució es pot consultar l’article de J.M. Huertas “Distrito V de noche. Las chicas de la vida difícil”. *El Correo Catalán*, 30/01/1968, p. 17.

3.2.3. Període 1976 a 1979

Fets sociopolítics importants

Aquest període es caracteritza per la transició política, per les reivindicacions veïnals i per la segona crisi del petroli el 1979.

El 15 de desembre de 1976 se celebrà el Referèndum sobre la "*Ley para la Reforma Política*" i el juny de l'any següent se celebraren les primeres eleccions democràtiques que guanyà la UCD.

L'Onze de Setembre del mateix any, a Catalunya, hi hagué una manifestació d'un milió de persones per reivindicar l'Estatut d'Autonomia i el 23 d'octubre Josep Tarradellas tornà com a president de la Generalitat. L'abril del 1977 s'autoritza la llibertat de sindicació i el mes d'octubre es publicà la llei 46/1977 d'amnistia.

Els canvis polítics que es produïen generaven més reformes importants com ara la publicació del "*Libro Blanco de la Seguridad Social*" que recomanà la col·laboració financera de l'Estat en el sosteniment dels "*Servicios Sociales de la Seguridad Social*". El 15 d'abril de 1977 es creà la *Dirección General de Asistencia y Servicios Sociales*, depenent del Ministerio de Trabajo.

El desembre de 1978 s'aprovà, en referèndum, la Constitució Espanyola. L'any 1979 se celebraren les segones eleccions generals democràtiques i tornà a guanyar la UCD.

A Barcelona, l'any 1976, J. M. Socías Humbert substituï l'alcalde Joaquim Viola i el 1979 se celebraren les primeres eleccions municipals democràtiques i sortí elegit alcalde Narcís Serra.

El 15 d'octubre de 1978 es proclamat Papa Carol Wojtyla amb el nom de Joan Pau II. El desembre de 1979 s'inicià la guerra de l'Afganistan per la invasió de les tropes de la Unió Soviètica.

Fets destacats al barri

El gener de 1976, l'AAVV del Districte V presentà una declaració pública denunciant la situació del barri i hi hagué una indignació popular per l'incendi del carrer de l'Hospital. La Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) i Amics de la Ciutat presentaren el manifest "Per un Ajuntament de transició cap a la democràcia", hi hagué protestes per l'apujada del bitllet de metro a 8 pessetes i el d'autobús, a 12 pessetes. Campanya de la FAVB "Per recuperar Barcelona. Exigim els nostres diners a Madrid". Campanya "Volem un barri net". Les associacions de veïns protestaren per l'augment de preus del transport públic a causa de la segona crisi del petroli.

Intervenció professional

Composició de l'equip

De la documentació trobada es dedueix que l'equip continua format per tres assistents socials que atenen casos al despatx del carrer Aurora.

Estudis

L'any 1976, Càritas Diocesana de Barcelona juntament amb el Secretariat de Coordinació pel Desenvolupament (SECOD) publicaren un estudi, realitzat des de l'octubre de 1974 a l'octubre de 1975 i titulat *Barris de Barcelona: Barceloneta, Montjuïc, Ribera, Raval i Sagrada Família*.⁹⁸ Relacionat amb el Raval, aquest estudi consta de tres apartats: en un es delimita el Districte V, en un altre s'hi fa un resum de la seva història, i en un tercer apartat s'estudien els projectes de reforma amb l'obertura de l'av. de Garcia Morato. S'hi analitza també la situació econòmica, el tipus de població que habita el barri, la distribució dels seus carrers, els equipaments, l'organització comunitària i el Pla Gral. Metropolità. Finalment es

⁹⁸ Codi referència: CAT ACDB 01, 161/4.

presenten unes conclusions que es poden resumir així: el Districte V és una àrea urbana amb molts problemes i es recomana el treball en equip. Com a problemes urbanístics s'hi destaca l'enderroc d'habitatges i el desplaçament de famílies fora del barri. Com a problemes socials i culturals es remarca: la prostitució, la formació de guetos, i el baix nivell cultural i econòmic.

Planificació

No s'ha trobat cap document de planificació de treball social comunitari, pròpiament dit, en canvi, sí que s'han trobat diversos documents que planifiquen el treball de les professionals al barri sense dir quina metodologia empenen. Per exemple, en el document titulat: "*Objetivos del trabajo del A.S. en el grupo de ancianos*", de 18 de maig de 1976, s'hi descriuen els objectius, els mitjans a utilitzar, els actes previstos, estratègies i el paper de l'assistent social.⁹⁹

En un altre document de 24 de març de 1977, titulat: "*Proyecto de trabajo social con ancianos*"¹⁰⁰ s'hi descriu un projecte d'intervenció amb ancians a domicili i també s'hi troba un apartat de promoció de grup i comunitat. El novembre de 1977, les professionals presentaren un programa de treball amb ancians titulat: "*Programa de trabajo –Servicio para ancianos del Distrito V*".¹⁰¹ Aquests dos projectes poden ser el precedent del Servei a Domicili de Càritas.

També s'ha trobat una planificació sobre la intervenció amb infants: "*Proyecto a realizar durante el curso 77/78 en el Distrito V, octubre 1977*".¹⁰²

Grups de Barri

El gener de 1976 les professionals participaren en la presentació de la "*Declaración pública de la Asociación de vecinos del Distrito V*". Es tractava d'una denún-

⁹⁹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4/5.7.3.

¹⁰⁰ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7. S.S.

¹⁰¹ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.3. 1979.

¹⁰² Codi referència: CAT ACDB 04, 4.5.7. S.S.

cia de la situació del barri amb quatre propostes que, per la seva importància, transcrivim a continuació:

“1º La dimisión del actual Alcalde, Sr. Viola y la del Concejal del Distrito V, Sr. Abellán.

2º La aprobación de la Revisión del Plan Comarcal, y el mantenimiento de la suspensión de licencias.

3º La realización de equipamientos sociales, para mitigar el paro y los déficits existentes.

*4º La elaboración de una Ley de Municipalización del Suelo, a cargo de una Comisión que represente los intereses reales de la ciudad, existentes en el momento actual”.*¹⁰³

En el document de 9 de juliol de 1976, s’hi recull l’actuació de l’assistent social a l’associació de veïns i a la vocalia d’urbanisme. Concretament la professional té diverses participacions:

- en la direcció de la vocalia d’ancians
- en la realització d’una conferència d’Ignasi Gispert
- en l’ajuda per fer una visita al Gerontològic de Terrassa
- animació del grup d’ancians
- diverses visites a la delegada d’acció social de l’ajuntament
- preparació d’un concert cultural
- ajuda en la preparació de documentació
- inici de colònies de vacances per ancians.

L’assistent social va buscar l’article 245 de la “*Ley de Régimen Local*” per demostrar a la Diputació de Barcelona que el problema dels ancians de Barcelona ciutat era competència de l’esmentat organisme.¹⁰⁴

¹⁰³ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7. SS

¹⁰⁴ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.3.

Finalment, en el document: *“Evaluación curso 1977/78 Distrito V”* s’hi troba ressenyada l’assistència de les professionals a diverses reunions de barri:

“Reunión mensual grupo de coordinación sanitaria del barrio y Servicio de Ancianos, 1er jueves de mes.

“Reunión Vocalía de Sanidad de la Asociación, cuando el caso lo requiere.

“Reuniones Junta, siempre que solicitan la asistencia de la A.S. – La junta se reúne semanalmente”¹⁰⁵

Habitatge i obertura de l’av. Garcia Morato

En el Pla General Metropolità de 1976, s’hi recull el projecte de continuar l’obertura de l’av. Garcia Morato i es preveu un desplaçament de població important amb 45.000 afectats, de manera que un dels problemes més importants continuà sent l’habitatge, amb els enrunaments per l’obertura de l’av. Garcia Morato, els rellogats i les famílies en pensions, de manera que les assistents socials segueixen col·laborant activament amb l’Associació d’Afectats”, la *Asociación de Cabezas de Familia* i les associacions de veïns del districte, en aquests grups es treballà les indemnitzacions, ajudes pel contractes dels nous habitatges i seguiment del destí dels terrenys expropiats.

En el document *“Sucesos ocurridos en el barrio”* de 9 de juliol de 1976, es troba registrada l’actuació de l’assistent social a l’associació de veïns i que transcrivim:

“En la Vocalía de Urbanismo: colaboración en las impugnaciones del Plan Comarcal. Colaboración en las reuniones de socios impugnadores. Colaboración en los trámites legales de la Asamblea. Asistencia a la Asamblea”¹⁰⁶

¹⁰⁵ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7. S.S.

¹⁰⁶ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3. p. 2.

Infància

En el document esmentat més amunt de juliol 1976, hi ha registrades dues reunions, a la vocalia d'urbanisme de l'associació de veïns, sobre la Guarderia VERD:

"Dos reuniones sobre la situación de la Guardería VERD:

- a) una de ellas para informarse de la situación de las negociaciones, postura y acciones a seguir por los miembros y profesores de la misma...*
- b) Reunión sobre dicho problema en la Asociación de Vecinos, para ver qué postura adoptaba de apoyo la misma al profesorado de la Guardería."¹⁰⁷*

No s'ha trobat cap document que parlés de la realització del projecte d'infància del curs 1977-78, esmentat a planificació, únicament en el informe del segon semestre, abril-juny 1979, s'esmenten el nombre de reunions realitzades sobre infància: "A.S. colectivos: 2 reuniones. Esplai i Centre obert: 1 reunión."¹⁰⁸

Vellesa

D'aquest tercer període hem trobat molta documentació que fa referència al treball amb ancians. En el document de planificació esmentat a l'apartat Planificació i titulat: "Objetivos del trabajo del A.S. en el grupo de ancianos de 1976", s'hi descriu el paper de l'assistent social amb el grup d'ancians:

"El papel del A.S. dentro del grupo es aún un poco de director de orquesta y de repartir responsabilidades a los miembros a fin de que vean bien el papel que cada uno puede desarrollar. Descubrir las personas idóneas para las distintas fases o acciones y alentarlas. Intervenir en suavizar tensiones. Ayudarlas en la realización de las actividades programadas. Acompañarlos en las gestiones a Organismos Oficiales, en la redacción de documentos e informaciones a nivel de Boletín de la Asociación."¹⁰⁹

¹⁰⁷ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3., p. 2.

¹⁰⁸ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3., 1979.

¹⁰⁹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4/5.7.3. p. 1 i 2.

L'estiu de 1976 s'iniciaren les Colònies d'Estiu per a Ancians amb monitores voluntàries.¹¹⁰

En el document titulat: "*Evaluación del curso 1977/1978, sector Distrito V*" s'hi registren les activitats fetes en l'àmbit de la vellesa:

"Evaluación del proyecto de trabajo con ancianos: Se ha realizado lo siguiente: -colaboración con el Estudio realizado por Cáritas sobre los ancianos dependientes del F.N.A.S., realizando a) encuestas, b) tabulación c) reuniones con Cáritas para preparar la encuesta y para su evaluación d) reuniones con grupos parroquiales."

"Se han establecido por carta contactos con las Asociaciones de Vecinos y Junta Municipal, pero han dado una respuesta muy pobre quedando este punto pendiente para llevarlo a término este curso después de haberse realizado el estudio de ancianidad, del propio sector."¹¹¹

A la pàgina següent del mateix document s'hi troba la següent ressenya:

"Trabajo con el grupo de ancianos.

- a) Las obras de los locales de la calle San Paciano se están llevando a término –casi están finalizadas.*
- b) Se realiza una reunión semanal con la Junta de Ancianos y si la situación lo precisa incluso dos*
- c) Reunión semanal con el grupo mayoritario para informarles y recabar su opinión sobre los problemas que surgen.*
- d) Organizar una excursión mensual*
- e) Orientación sobre Colonias de Vacaciones*
- f) Reunión mensual con la profesora de Alfabetización de Ancianos, para evaluar la marcha del grupo.*

¹¹⁰ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.3. "Sucesos ocurridos en el barrio". p. 2.

¹¹¹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7... SS, p. 1

*Se han iniciado contactos para estudiar las posibilidades de que la Residencia de Montalegre 6, pudiese pasar al Barrio. Está pendiente de estudiar los Estatutos de la Fundación, etc..*¹¹²

Es treballa en els estatuts del Casal d'Avis del Districte V, situat al carrer Sant Pacià núm. 9. Els objectius del Casal són:

- a) *“Ser el Centro de acogida de los ancianos del Distrito Vº, su propio hogar.*
- b) *Promocionar la cultura y educar el tiempo libre en general y dentro de la tercera edad en particular.*
- c) *Promover la concienciación y la acción del anciano en relación a la defensa de sus derechos e intereses.*
- d) *La asistencia sociosanitaria”.*

En aquest mateix document, s'hi descriu el paper de l'assistent social a la comissió executiva del Casal: *“Actuando como coordinador del Casal así como las demás tareas propias de su profesión”.*¹¹³

Una professional que va treballar amb el grup d'ancians del Districte V, ens ha informat que el grup de persones grans de l'associació de veïns que duïen a terme les gestions i la petició dels locals del carrer de Sant Pacià, eren ancians que havien lluitat al costat del Dr. Trueta en el Front de l'Ebre, motiu pel qual es va donar al centre d'ancians el nom de Casal Doctor Trueta.

En l'informe del segon semestre de 1979, dels Districte II i V¹¹⁴ s'hi descriu que en relació a la vellesa s'ha participat en la *“Junta de Ancianos”* en el funcionament del Casal del carrer de St. Pacià, en la preparació de la *“Asamblea de Ancianos del Barrio”*, en les classes d'alfabetització d'ancians, en la redacció dels estatuts del casal i en la preparació d'una excursió.

¹¹² *Ibidem*, p. 2 i 3.

¹¹³ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3, 1979.

¹¹⁴ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3.

En relació amb les activitats amb persones grans, a la Memòria de Càritas Diocesana de Barcelona de 1976, s'hi troba la següent ressenya:

“Servicio Social para Ancianos: Servicio de Asistencia Domiciliaria, servicio auxiliar económico, servicio de animación y desarrollo comunitario con un total de ptas. 292.460, - total de visitas 302.

*Colonias de verano: cursillos para formar monitores, 9 tandas de vacaciones, total 425 ancianos, ptas. 65.076-.*¹¹⁵

Coordinació amb Serveis Socials Municipals

Amb la constitució del nou ajuntament democràtic de Barcelona amb l'alcalde Narcís Serra, l'abril del 1979, s'iniciava una nova etapa per als serveis socials. El nou ajuntament tenia el repte de crear el Departament de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona, de crear els centres de serveis socials als barris, i de coordinar-se amb les entitats ja existents, com Càritas Diocesana de Barcelona.

Als arxius de Càritas, s'hi ha trobat una acta de reunió entre les professionals del treball social de Càritas i les assistents socials de l'Ajuntament, de 3 de juliol de 1979. L'objectiu de la reunió era “Preparar l'obertura de les oficines de S.S. a cada districte”¹¹⁶

El primer de novembre de 1979 es produí un incendi als números 38 i 38 bis del carrer Reina Amàlia. Les professionals de Càritas coordinaren la seva actuació amb les de l'Ajuntament i la conclusió fou la següent: “Amb el treball de conjunt les dues institucions, Càritas i Ajuntament, varen iniciar un treball de col·laboració.”¹¹⁷

¹¹⁵ Codi referència: CAT ACDB 01, “Memòria 1976”, p. 4.

¹¹⁶ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3., Dist. V 1979

¹¹⁷ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.3., 1979.

3.3. Memòries de Càritas

L'última memòria on es parla de "Unidades de Desarrollo Comunitario" és la de 1973, i en la seva pàgina 3 diu textualment:

"Centros Sociales y Unidades de Desarrollo Comunitario. Son agrupaciones de habitantes de una zona determinada, que se responsabilizan para ser instrumento de promoción personal y comunitaria al plantearse la solución de los problemas de la colectividad con una misión fundamentalmente educativa, promoviendo una formación integral".¹¹⁸

Les memòries de 1975 i 1976, també parlen dels centres socials fent una definició semblant a la de 1973 però afegint-hi que es preocupen pel problema de l'atur. En canvi ja no es parla més de "Desarrollo Comunitario" i sí que es parla del "Departamento de Desarrollo Institucional".

Aquesta modificació és deguda al canvi d'objectius de Càritas Española tal com especifiquen M. Jesús Manovel, Demetrio Casado i Antonio del Valle a l'entrevista publicada a *Revista de Treball Social* núm. 89 i titulada "Cómo inició Càritas Española el Desarrollo Comunitario":

"Al final de estas dos etapas (1975), Càritas deja de hacer programas de acción comunitaria, primero porque se insistió, dentro de la propia institución, en que lo que realmente debía hacer era desarrollo institucional y denuncia profética, y en segundo lugar, porque los recursos económicos que aportaba la CIBIS (Comisión Interministerial pro Bienestar Infantil y Social) a través de Ministerio, fueron retirados".¹¹⁹

Amb aquest recull de documentació es dona per finalitzada la recerca als barris del Raval i Gòtic, de Barcelona.

¹¹⁸ Codi referència: CAT ACDB 01, "Memòria 1973", p. 3.

¹¹⁹ Equipo RTS. "Como inició Càritas Española el Desarrollo Comunitario". *Revista de Treball Social*, n. 89 (març 1983)

Carrer de l'Est, Districte V.

Font: Fotògraf Manuel Armengol, any 1976

www.manelarmengol.com – publicació autoritzada pel fotògraf

Rates – Exposició Districte V - Degradació urbana, 1973. Cartell de barri.

Font: CAT ACDB – 01 4.5.7.21

Butlletí de l'Associació de Veïns, setembre de 1977.

Font: ACDB 4.5.7.21

Cartell del festival per als avis del Districte V, juliol de 1978.

Font: ACDB 4.5.7.21

Butlletí de l'Associació de Veïns, setembre de 1977.

Font: ACDB 4.5.7.21

Capítol 4

Experiència de Treball Social Comunitari de Càritas Diocesana de Barcelona al Sector de la Trinitat

per **Teresa Casanovas**

Introducció

A finals de 1968 i primers de 1969, Càritas Diocesana de Barcelona va iniciar un projecte de treball de barri i comunitari en una de les zones on hi havia més famílies en situació de pobresa i marginació urbanística. Parlem dels barris de Torre Baró, Vallbona, Verdum, Trinitat Vella i Roquetes. En aquells anys era delegat episcopal mossèn Narcís Prat i director de Càritas mossèn Jordi García-Die. La responsable dels treballadors socials era Encarnació Pérez que coneixia molt bé aquests barris.

Va ésser Encarnació Pérez qui va voler que per dur a terme el treball de barri fossin professionals preparats, dinàmics, especialitzats, que acceptessin un treball amb flexibilitat horària i amb una preparació específica, o sigui treballadors socials que haguessin finalitzat els seus estudis en alguna de les Escoles de Treball Social existents en aquells moment.

Al llarg de les següents pàgines anirem explicant en quina situació estaven aquests barris, quins problemes tenien en comú i com es va dur a terme el treball comunitari.

Tindrem molt present les modificacions del Pla Parcial de l'Ajuntament de Barcelona i, com a conseqüència, tota la lluita dels veïns, als qui van acompanyar les treballadores socials i les dificultats de les accions que calgué superar.

Aquest Pla Parcial, que afectava molts barris, en cap cas va fer que elles oblidessin el treball que requeria cadascun dels barris on eren presents. Estem parlant de cinc barris: Torre Baró, Vallbona, Verdum, Roquetes i Trinitat Vella, afectats per

deficiències de tot tipus: urbanístiques, escolars, salut, etc. També van ser molt conscients del moment sociopolític que vivia llavors el nostre país.

Va ser molt important per l'equip la sessió de supervisió que varen fer amb l'expert en treball comunitari Marco Marchioni, de la qual farem un breu resum en el seu moment.

4.1. Història dels barris

Els barris esmentats, actualment formen part, amb d'altres, de la zona coneguda com a NOU BARRIS. Quedarà palès al llarg de les informacions que anirem aportant d'on va sortir aquest nom, així com quina va ésser la lluita urbana més coneguda de la ciutat de Barcelona que s'hi va dur a terme i quin paper hi tingueren els treballadors socials.

4.1.1. Barri de Torre Baró¹²⁰

El que coneixem actualment com a Torre Baró era en el segle passat una gran zona agrària fronterera amb el Vallès. Està situat al nord-est de la ciutat de Barcelona.

El nom de Torre Baró té els seus orígens en dues antigues torres construïdes per la família Pinós en el segle XVI, amb l'objectiu que hi anés a viure el seu fill malalt de tuberculosi. Va morir abans que es finalitzés la construcció. Fou molt important per a la defensa de la ciutat de Barcelona durant la guerra de Secesió. Va ésser enderrocada el 1714 per ordre de Felip V.

A finals del segle XIX les terres varen passar a ser propietat del senyor Sivatte que en va fer una explotació agrària.

La Torre del Baró actual, de 1905, està situada en un replà del Puig de Roquetes i havia estat pensada com a zona residencial o d'estiueig. La venda dels terrenys

¹²⁰ www.ajuntament.barcelona.cat/noubarris/es/conozca-el-distrito/historia, consultat el 2018.

es va fer de la següent manera: el que adquiria el terreny donava uns diners d'entrada al venedor i es comprometia a donar la resta del cost del terreny a terminis. Com que no es feia cap escriptura de compravenda, quan una persona/família no podia cobrir els pagaments del terreny, el venedor el recuperava. Això era una estafa.

Aquest fet va dur l'any 1946 a crear l'Associació de Propietaris, que l'any 1952 es convertiria en una cooperativa.

El 1953, a Torre Baró, comencen a instal·lar-se immigrants espanyols, que venen a la recerca de feina. El habitatges són d'autoconstrucció, la majoria barraques. El 1958, en aquesta zona, hi viuen unes 3.000 persones aproximadament.

Segons un informe de l'any 1964¹²¹ fet pel Patronat Municipal de l'Habitatge el 80% de les cases eren molt dolentes, tanmateix també ho eren les condicions urbanístiques del barri: carrers sense asfaltar i intransitables en dies de pluja.

4.1.2. Barri de Vallbona¹²²

Era una zona muntanyosa agrícola. En el segle XX es van començar a construir casetes al voltant del Rec Comtal que alimentava d'aigua la ciutat de Barcelona.

La modernització de les vies de comunicació de la ciutat amb les dues actuals comarques del Vallès el van aïllar de la resta dels barris.

Vallbona és germana bessona de Torre Baró. És un barri petit i perfectament delimitat.

Durant molts anys Vallbona va ser el barri del "Bar Els Caçadors"¹²³ on es reunia una colla d'ètnia gitana dita *Els Capullos*. Aquest grup va esdevenir tan famós que l'any 1967 el barri va ser conegut com "el barri dels gitanos".

¹²¹ Fabre, Jaume i Huertas, Josep M. (1977). *Tots els barris de Barcelona VII. Els polígons i el Districte Cinquè*. Barcelona: Edicions 62.

¹²² www.ajuntament.barcelona.cat/noubarris/es/conozca-el-distrito/historia, consultat el 2018.

¹²³ FABRE, Jaume i HUERTAS, Josep M. *ob.cit.* p. 243.

Van anar-hi a viure unes 1.200 persones procedents del Somorrostro i de l'av. Garcia Morato, concretament a la zona per on passava el Rec Comtal, amb barracons i sense les degudes condicions. Això va preocupar molt els veïns del barri.

Uns anys després, l'Ajuntament de Barcelona va instal·lar-hi un Pavelló de Rehabilitació, que era una "versió moderna" del Pavelló de les Missions de Montjuïc, on amagaven aquells rodamons que als ulls oficials feien lleig.

4.1.3. Barri de Verdum

Verdum era una extensió de terres de cultiu on majoritàriament hi havia vinyes. Els terrenys a poc a poc s'anaren venent per parcel·les i es van anar construint cases de planta baixa amb hort i jardí, que varen ser ocupades per treballadors de les fàbriques de Sant Andreu. També s'hi construïren torres on la menestralia de Sant Andreu hi anava a passar l'estiu.

Per què porta el nom de Verdum? Hi ha dues explicacions.¹²⁴ La primera, el nom li ve perquè hi havia molts ocells -verdums- i la segona, perquè va ser en record de la ciutat francesa de Verdum, on s'hi va lliurar una important batalla en la I Guerra Mundial.

Els seus orígens van molt lligats al barri de Roquetes, situat dalt de la mateixa muntanya. Tot i tenir dificultats de comunicació per la mala qualitat dels camins, va existir un fort sentit de barri entre tots dos.

L'any 1943¹²⁵ fa la seva aparició al barri de Verdum una obra social de caràcter catòlic -benèfic- que un any després va crear un club infantil amb el mateix caire.

L'any 1952 amb la celebració a Barcelona del XXXV Congrés Eucarístic Internacional i atès que alguns dels seus actes es concentraven en l'avinguda Diagonal, lloc on hi havia una barriada de barraques, les autoritats de l'època varen

¹²⁴ www.ajuntament.barcelona.cat/nou-barris/es/conozca-el-distrito/historia, consultat el 2018.

¹²⁵ Fabre, Jaume i Huertas, Josep M. *ob.cit.* p. 243.

decidir eliminar-les. Així, per ordre del governador civil de Barcelona, Felipe Acedo Colunga, es construí a Verdum un polígon d'habitatges per als barraquistes en uns terrenys cedits per Anna Gironella de Mundet, que encara eren terres de cultiu.

Als habitatges, inicialment, se'ls va donar el nom de "Casas del Gobernador", però després de comprovar-ne les condicions li canviaren el nom pel de "casas de paper". Eren pisos de 20 metres quadrats on hi havia una cuina-menjador, 2 habitacions i 1 WC. Les dutxes eren comunitàries.

El 1954 es construí un nou grup d'habitatges fet per l'Obra Sindical del Hogar, també petits. Per aconseguir-ne algun calia conèixer alguna persona que fos "un peix gros".

4.1.4. Barri de les Roquetes¹²⁶

Sembla que el nom de Roquetes era pel fet que hi havia moltes pedres situades dalt d'un turó. Aquestes pedres s'extreien i s'utilitzaven per a la construcció. A mitjans del segle XX hi havia un bosc de pins i alzines, així com petites mines de ferro i de galena, a més de les pedres.

El barri tenia moltes fonts d'aigua i rierols. La més coneguda és la "Font de Canyelles", que avui encara existeix. D'aquesta font ja se'n parla al segle XI per informar-nos que les seves aigües eren les més pures que hi havia a Barcelona. L'any 1851 diversos propietaris dels terrenys varen construir la Companyia d'Aigües de Canyelles que va facilitar l'aigua a les fàbriques de Sant Andreu del Palomar.

A mitjans del segle XIX una part dels boscos varen convertir-se en zona de vinyes, però la plaga de la fil·loxera les va extingir.

El primer intent d'urbanització va tenir lloc a principis del segle XIX amb la venda de terrenys, però no va prosperar. Va ser a principis del segle XX que es van construir algunes casetes de planta baixa amb hort com a torres d'estiueig.

¹²⁶ www.ajuntament.cat/noubarris/es/conozca-el-distrito/historia, consultat el 2018.

L'aspecte del barri va canviar els anys 50 del segle passat, amb la construcció de 1.464 habitatges construïts amb materials de baix cost. La principal onada de transformació es va produir amb l'arribada de la immigració de persones de la resta d'Espanya que construïren els seus habitatges sense permís legal. Eren cases construïdes al vessant de la muntanya amb els carrers sense asfaltar, sense clavegueram, sense aigua... Des de l'any 1964 fins el 1967 els veïns varen fer obres de canalització i clavegueram. La *iniciativa tenia el nom de "urbanización en domingo", perquè les obres es feien en dissabtes i diumenges.*

4.1.5. Barri de Trinitat Vella

L'any 1433 fou aixecada la capella de la Trinitat, posteriorment cremada per les tropes napoleòniques durant la Guerra del Francès. L'any 1445 s'hi posaren les forques jurisdiccionals de Barcelona. Aquestes consistien en tres pedres i unes fustes dretes posades damunt.

Era una zona molt desèrtica; hi havia pocs masos per conrear les vinyes existents, fins entrats els anys cinquanta del segle passat. El més conegut va ser el de "Can Cagamantes".

L'any 1923 la Societat Mútua de Latrines¹²⁷ es va traslladar a la zona de la Trinitat per aixecar-hi uns dipòsits que tenien l'objectiu de proveir d'aigua els pagesos de la zona del Vallès. Un temps després, una companyia immobiliària va comprar aquest terrenys per edificar-hi habitatges senzills.

L'any 1930 s'instal·là l'enllumenat per a les cases que hi havia i és en aquesta època que neix a Trinitat Vella l'Associació de Propietaris i Cooperativa. Els seus locals varen ser ocupats l'any 1936 per la CNT i després de la Guerra van anar a parar a mans de la paròquia.

Com que tant a Trinitat Vella com a Trinitat Nova hi havia torrenteres, en aquella època les dones hi rentaven la roba i el nens s'hi banyaven.

¹²⁷ Fabre, Jaume i Huertas, Josep M. *ob.cit.*, p. 196

Entre els anys 1952 a 1954 canvià totalment el paisatge amb la construcció a la part alta de la Presó de les Dones.

Pocs anys després, les noves vies de circulació separaren les Trinitats en dos barris: Trinitat Vella i Trinitat Nova.

Croquis dels barris que formaven la zona de la Trinitat

Font: elaboració pròpia a partir del mapa de la ciutat de Barcelona de l'any 2018. Teresa Casanovas, 2019

4.2. Característiques comuns dels barris

Amb l'objectiu de fer-ne un resum acurat hem recorregut al contingut de dos llibres, un estudi i una revista. El primer llibre és *Barcelona i el moviments socials urbans* d'en Miquel Domingo i M. Rosa Bonet i el segon, *Tots els barris de Barcelona VII* d'en J. Fabre i J. M. Huertas Claveria. L'estudi va ser realitzat pel CEDEC (Centre d'Estudis pel Desenvolupament Econòmic Comunitari), entitat de caràcter privat dedicada a la redacció de projectes arquitectònics i urbanístics, que irromp a Barcelona, en contraposició a la línia especulativa de l'alcalde de Barcelona Josep M. Porcioles i Colomer (alcalde de 1957 fins 1973) i finalment hem utilitzat la revista *Promos*, números 20 i 28, editades a Barcelona l'any 1963 i 1964.

Tots aquests documents els defineixen com a barris situats en la perifèria de la ciutat de Barcelona, al nord-oest de Sant Andreu.

En la construcció d'habitatges trobem tres procediments molt semblants, segons Miquel Domingo i M. Rosa Bonet,¹²⁸ que varen fer un estudi sobre els moviments urbans de la ciutat de Barcelona:

"L'ocupació es va realitzar bàsicament mitjançant tres procediments. El primer va consistir a acabar de construir les parcel·les buides que corresponien a les antigues urbanitzacions de tipologia familiar (...)"

El segon procediment es produeix entre els estreps de la serra, de difícil accessibilitat, que van ser ocupats per autoconstruccions amb condicions higièniques i d'edificabilitat pèssimes i sense cap pla urbanitzador.

El tercer és l'edificació de polígons en els espais corresponents a grans finques, la solució per a la construcció massiva d'habitatges per a obrers.

"El polígon esdevenia com un tros de ciutat autosuficient en l'àmbit dels serveis (...) i uns límits ben determinats, conferia un vernís de modernitat racionalista que amagava totes les mancances (...)"

Els habitatges patien grans humitats, per exemple, a Torre Baró hi havia cases on les parets regalimaven aigua. Hi havia deficiència de clavegueram i d'aigua corrent, tot i que algunes cases gaudien de cisterna. La il·luminació del carrer estava feta amb pals de fusta i bombetes donant-se intermitència en l'enllumenat, tot i que a Trinitat Vella hi havien pilars elèctrics d'alta tensió que passaven al llarg de la calçada del carrer d'entrada i sortida del barri. Hi havia llum i aigua en els polígons construïts pels organismes oficials.

El 95% dels carrers dels barris estaven sense asfaltar. La recollida d'escombraries era molt irregular. A Vallbona només es feia la recollida a la zona baixa del barri, a Torre Baró no se n'hi feia, però es feia en els polígons dels habitatges de l'Obra Sindical de la Llar, Patronat de Habitatge, etc., per on passava un camió, tot i que només en els carrers en bon estat.

¹²⁸ Domingo, Miquel i Bonet, M. Rosa. (1998). *Barcelona i els moviments socials urbans*. Barcelona: Editorial Mediterrània, p. 124.

La població era majoritàriament immigrada d'Andalusia, procedent del camp, d'on marxaven a causa de la manca de feina, conseqüència del latifundisme que provocava l'atur continuat; també hi havia extremenys i un nombre important de persones nascudes a Barcelona, però fills d'immigrants en la seva majoria.

L'edat majoritària de la població se situava entre els 22 i els 65 anys, amb un nombre important d'infants en edat escolar. De gent gran n'hi havia poca, ja que la majoria no s'estaven a un lloc de manera estable, sinó que passaven temporades a diferents llocs, amb cadascun dels fills.

El nivell de formació era molt baix, amb una majoria analfabeta (exceptuant els infants i adolescents en edat escolar) fet pel qual les feines que trobaven eren de peonada en la construcció, a vegades com a eventuals, sense descartar algun que altre especialista que treballava a les fàbriques de Sant Andreu.

Les dones s'ocupaven de la casa, tot i que amb l'objectiu de millorar els seus ingressos familiars treballaven fent confecció a domicili o en tasques de feina de neteja en cases de la ciutat.

Els horaris de treball eren molt llargs. Els homes fins i tot podien estar fora del seu domicili de 10 a 14 hores diàries. Això feia que tinguessin poca vida social i també poca implicació en l'atenció als fills.

L'ensenyament, a més de haver-hi poques places, en general era inadequat, fins i tot hi havia una escola a Torre Baró els mestres de la qual no havien cursat estudis de magisteri. El fet d'haver-hi poques escoles generava el desplaçament dels infants a escoles d'altres barris. A Roquetes, tot i haver-hi escoles, no hi havia ni parvulari ni guarderia. A Trinitat Vella, a l'escola nacional, hi havia 70 nens per classe.

Quant a l'atenció sanitària, hi havia dispensaris de la Seguretat Social a Roquetes i Trinitat Vella. A Vallbona hi havia un metge particular a més del dispensari parroquial que dirigia el Dr. Bonet Rodés, amb qui col·laboraven dues religioses de l'Hospital de Sant Pau titulades en infermeria. També els Germans i Germanes de Crist Treballador posaven injeccions, a més de deixar utilitzar el seu telèfon als veïns de Torre Baró en situacions d'emergència, ja que no hi havia cap cabina telefònica.

Si parlem del transport, per anar a treballar o al centre de Barcelona era quasi inexistent. Per exemple, Verdum tenia un autobús que arribava fins a la més propera estació del metro.

Un exemple clar de les dificultats que tenien els veïns en els seus desplaçaments queda ben explicat en com es desplaçaven per anar de Torre Baró fins a Vallbona, trajecte que popularment va rebre el nom de “*El Tub de la Risa [sic]*”, que consistia en el següent:¹²⁹

“Per anar d’un barri a l’altre, calia creuar el tub, sortir a un descampat, pujar una escala, creuar el pont, baixar l’escala, creuar el tub i tornar enrere per agafar l’autobús... creuant un tercer tub”.

Podríem dir que en la majoria d’aquests barris els veïns no tenien intenció de quedar-s’hi a viure, eren barris “de pas” dels que volien marxar quan la seva situació econòmica millorés. Això no descarta el fet que alguns s’hi quedessin.

4.3. Treball de barri comunitari¹³⁰

Per descriure l’experiència del treball de barri o comunitari dut a terme per l’equip, inicialment de tres professionals de Càritas, s’ha tingut com a base la documentació existent en el arxius de Càritas Diocesana de Barcelona, a la qual se’ns ha deixat accedir. Són les actes trimestrals del treball dels professionals en alguns barris –no en tots– així com les de les reunions trimestrals dels equips que coordinava la seva tasca i l’acta de supervisió –que serà d’on partirem– feta per l’expert en treball comunitari Marco Marchioni.

L’any 1958 a la parròquia de la Santíssima Trinitat hi va començar a treballar una assistent social a petició del rector, amb l’objectiu de introduir canvis en l’atenció que donaven les senyores de les Conferències de Sant Vicenç de Paül. El rector volia un canvi d’orientació, que fos de menys beneficència. S’atenien immigrants andalusos i extremenys que havien vingut a Barcelona a la recerca de feina.

¹²⁹ Fabre, Jaume i Huertas, Josep M., *ob.cit.*, p. 242.

¹³⁰ Codi de referència: ACDB 01, 4.5.7.2. Serveis Socials – Trinitat Vella.

En els documents que hem trobat s'hi descriuen tres etapes. La primera va ser treballar per un canvi de mentalitat de les persones que formaven part de les Conferències de Sant Vicenç de Paül que s'ocupaven de donar roba, menjar, etc. Una segona etapa que va anar dirigida a treballar conjuntament amb les assistents socials del Patronat Municipal de l'Habitatge de la Trinitat; objectiu que va haver de descartar-se, ja que elles només podien intervenir en allò que autoritzava l'entitat. Una tercera etapa les va dur a veure la necessitat d'atendre les famílies de Trinitat Vella i les de Torre Baró, barris suburbials.

Varen demanar a Càritas una altre assistent social per poder atendre la gran quantitat de famílies que hi vivien. Elles n'havien atès 486 dels barris de Torre Baró i Vallbona, a més de les que normalment atenien a Trinitat Vella.

Detectaren també que hi havia greus problemes en els barris com: manca d'escoles, un urbanisme molt deficient per no dir nul, manca de mercats, etc., i a més l'Ajuntament hi havia construït habitatges d'urgència per encabir-hi població gitana i barraquistes.

Un element important observat era que entre els veïns hi havia molts recels i desconfiança, cosa que generava indiferència davant les deficiències dels barris.

Davant d'aquesta constatació i de la necessitat de fer treball de barri, informaren a Càritas que elles no podien fer el treball segons el seu criteri, calia incorporar unes treballadores socials que el fessin i elles seguirien fent l'atenció familiar.

Així és com a finals l'any 1968 s'incorpora una treballadora social a Torre Baró i Vallbona i el gener de 1969 una altra a Trinitat Vella i Roquetes. Posteriorment, donada la situació de la població, va incorporar-se una tercera assistent social.

Una dada important és que una de les assistents social que s'incorpora tenia experiència en treball de barri –havia treballat en un barri a Sabadell– a més d'haver cursat formació en treball comunitari amb Marco Marchioni.

Cal destacar que totes elles van acceptar no tenir un horari determinat o sigui disponibilitat de treball de matins, tarda-vespre, dissabtes i fins i tot algun que altre festiu, ja que el treball de barri suposava treballar amb associacions, es-

coles, grups de veïns, centres de dia, etc., per tant, treballar quan les persones finalitzaven el seu horari laboral.

No va ser fins el més de febrer de 1970¹³¹ que es dugué a terme la primera reunió de l'equip professional de la zona. Va ésser cabdal tant la seva formació: experiència en treball de grup, capacitat d'establir relacions personals, disponibilitat de trepitjar molt els carrers, dialogar, fins i tot amb una certa pedagogia, anàlisi i observació, "mà esquerra per desfer mals entesos", etc., com, encara que avui sembli "absurd", creure's que elles havien de ser "un element de canvi", per tant fer "treball de formigueta".

La treballadora social de Torre Baró en un informe diu:¹³²

"No se puede definir de una forma específica el trabajo concreto de la asistente social. Ella colabora activamente con unos determinados grupos del barrio para conseguir unos objetivos, los cuales siempre tienden a una elevación social y cultural del barrio."

També l'assistent social de Trinitat Vella en el seu informe de 1969 manifesta:

"Estos dos primeros meses puedo concretar mi trabajo... como ponerme en contacto con los diversos grupos, Asociación de Cabezas de Familia y Grupos de jóvenes, y con las primeras individualidades para llegar a un conocimiento que me permita irme introduciendo en la problemática del barrio."

La situación de los diversos grupos es a mi parecer la siguiente:

- *La Asociación de Cabezas de Familia... me ha aceptado bien.*
- *El grupo de jóvenes. El primer contacto ha sido personal y después ya un poco como grupo, pero todavía me falta introducirme más.*
- *El Centro de Promoción Social, depende de la Escuela de Asistentes Sociales y está situado en una vivienda del Patronato Municipal de la Vivienda. Ha habido problemas.*

¹³¹ *Ibidem.*

¹³² *Ibidem.*

- Con la asistente social de casos... mantenemos unas buenas relaciones profesionales... También procuramos reunirnos una vez al mes para intercambiar opiniones”

4.3.1. Inici del treball de barri el 1969

Torre Baró, Guarderia “La Montaña”

Hi assistien 70 nens. Aquest servei havia quedat en mans dels pares dels infants perquè les religioses que portaven la guarderia marxaven. S’hi va quedar tant sols una mestra.

Es treballà des d’una junta formada per tres pares i tres mares que demanaren l’ajuda de l’assistent social, que s’hi va fer present quasi diàriament. Hagueren d’aprendre a treballar junts ja que tot i tenir clar que l’objectiu era tirar endavant la guarderia no sabien exactament què havien de fer. Així naixé l’“Agrupació Cultural Torre Baró”, aprovada el juny de 1970.

Alguns aspectes importants a treballar eren: l’economia, l’estat de l’edifici –quasi una barraca– i la possibilitat d’incorporar personal per a l’atenció als infants.

- L’economia: varen fer-se diverses gestions a estaments públics, caixes d’estalvi i l’església. Només van rebre ajuts de Càritas Diocesana de Barcelona, de la Caixa d’Estalvis i de Pensions de Catalunya i Balears i dels Caputxins de Sarrià.
- Edifici: es van fer obres de millora amb l’orientació d’un especialista i les van executar pares d’alumnes que treballaven en la construcció.
- Personal: va incorporar-se una ajudant.

Finalment, per resoldre els problemes econòmics que incloïa l’adquisició dels terrenys on estava ubicada la guarderia, decidiren incrementar la quota dels pares. La Junta de Govern de la guarderia prengué la decisió de fer una reunió general cada tres mesos amb l’objectiu de millorar la participació dels pares dels alumnes. Al mateix temps inicià el seus contactes amb l’Associació de Caps de Família per incorporar-se en la lluita de millora del barri.

Associació de Caps de Família

Dues setmanes després que l'assistent social iniciés el seu treball en el barri, la junta de l'associació va dimitir. Estava formada pels "cacics" del barri i no tenia bona premsa, ja que les persones que formaven part de la Junta cercaven els seus interessos particulars i no el bé del veïnat. La nova Junta no va acceptar la intervenció de l'assistent social fins dos mesos després de gestionar l'entitat. Va caldre un treball personalitzat amb alguns dels seus membres: parlar dels problemes del barri, fer propostes, oferir-se per fer gestions, facilitar informació, etc.

En aquests anys, l'associació va aconseguir algunes millores en el barri com: la instal·lació de cabines de telèfon, més fonts, donada la quantitat de cases que no tenien aigua, així com la reparació de les fonts existents, instal·lació de punts de llum al carrer, millora del clavegueram i pavimentació dels carrers, etc.

Per tant, van ser conscients que tot no estava resolt, havien aconseguit petites aportacions i havien de continuar treballant a més d'insistir en la necessitat d'una escola, la necessitat de serveis mèdics, farmàcia, dispensari, etc.

Durant aquest període va sorgir un problema: l'entitat estava ubicada en un edifici d'expropiació municipal cedit per l'Ajuntament, que havia de ser abandonat perquè s'hi havia d'instal·lar la Guàrdia Urbana. Calia cercar un altre espai.

Respecte al Pla d'Urbanisme que afectava diversos barris -en parlarem més endavant-, a més dels barris de Torre Baró, Trinitat, Verdum i Vallbona, s'acordà que s'informaria del que es coneixia i es buscava un equip tècnic especialitzat en el tema i amb disposició de col·laborar. També s'acordà treballar-lo conjuntament amb tots els barris afectats. Aquest va ser el motiu pel qual es van fer moltes més reunions de les que tenien previstes. Calia doncs plantejar-se la necessitat d'enfortir la Junta, que es definissin les responsabilitats de cadascun dels membres i poder comptar amb l'ajut de l'assistent social com un membre més de la Junta, o sigui, com una veïna més del barri.

La Junta va anar-se fent forta i no va fer cas de la petició de l'Ajuntament de deixar els locals, hi van continuar. Finalment l'Ajuntament va cedir i va acceptar que els locals els compartissin amb la Guàrdia Urbana.

Quant a l'escola, van aconseguir mitjançant la corresponent petició per escrit, que la Inspecció General d'Ensenyament Primària tornés a posar sobre la taula el tema de la construcció d'una escola.

No es podia oblidar en quina situació estaven els carrers, quan plovia no era possible transitar-hi. També calia seguir reclamant la millora de l'abastiment d'aigua i la recollida d'escombraries.

Escoles

Els problemes d'ensenyament als barris eren molt greus. A Torre Baró hi havia els famosos tramvies anomenats "*los escuelones*",¹³³ com va batejar-los el setmanari *Destino*, que cada cop estaven en pitjors condicions. Calia fer alguna cosa, ja que eren indignes. Un grup de mares va dur a terme juntament amb l'assistent social un seguit de gestions per aconseguir tenir una escola per als infants.

Primer van fer una assemblea per explicar el que farien i recollir signatures amb l'objectiu de fer l'oportuna reclamació al "*Departamento de Enseñanza*" de l'Ajuntament de Barcelona. Transcorregut un temps prudencial sense resposta, sol·licitaren una entrevista amb el responsable del departament. Hi anaren 12 mares. Aquesta visita contribuï a accelerar les obres d'ampliació i millores del Col·legi Elisenda de Moncada, de Ciutat Meridiana, on van donar cabuda a alguns nens de Torre Baró. D'altres van anar a l'escola de Verdum.

Aquesta experiència va fer evident als pares que quan hi hagués un col·legi públic a Torre Baró, caldria amb molta rapidesa crear una Associació de Caps de Família, amb una secció específica que tingués cura de la marxa de l'escola. En aquells moments s'era conscient que la qualitat de l'ensenyament era molt deficient. Tots els veïns manifestaven les seves queixes.

¹³³ Huertas, J. M. i André, Marc. (1996). *Barcelona en lluita. El moviment urbà 1965-1969*. Barcelona: Ed. Policrom. P. 59.

La directora del Col·legi Elisenda de Montcada no volia parlar del tema amb l'assistent social, i això va dur a generar unes accions per resoldre-ho. Varen enviar un escrit de queixa a "*Inspección de Enseñanza Primaria*" de Barcelona. També van fer un escrit al "Ministerio de Educación" i aquest va demanar una investigació sobre les queixes. Finalment el nou director del centre escolar va treballar, conjuntament amb l'assistent social de Torre Baró, per resoldre els problemes, fent reunions amb els pares dels/les nens/nes, els mestres i la direcció de l'escola.

En arribar l'estiu es va gestionar un Casal d'estiu per infants. Varen anar-hi 40 nens. Una petita part dels monitors eren del barri. El seu programa va ésser el clàssic: excursions, treballs manuals, jocs, etc. Es va considerar que havia estat molt beneficiós per als infants.

Escola Nocturna

A Torre Baró hi havia una casa propietat de l'Ajuntament que havia estat cedida verbalment al barri per fer activitats, concretament per a classes nocturnes, però l'activitat s'havia anat extingint. L'assistent social volia que es tornessin a emprendre les classes. Va fer diverses reunions amb els alumnes que havien manifestat el seu interès, concretament deu. Va cercar mestres i van fer una campanya pel barri; en algun moment van arribar a ser 20 alumnes. Com que aquestes classes no els donava accés al Certificat d'Estudis, no hi va haver una resposta gaire positiva. Tot i això, aquest treball de contactes personals va originar un moviment de joves que es van poder ajuntar en un grup propi.

Trinitat Vella¹³⁴

Per començar la seva tasca l'assistent social va fer un estudi de la situació que tenien en aquell moment les entitats amb les que havia de treballar, que li va servir per tenir una visió completa de la realitat.

¹³⁴ Codi de referència: CAT ACDB 01. 4.5.7.10 – Serveis Socials en Zona Trinitat Vella.

Associació de Caps de Família

Els primers contactes varen ser amb el president, que explicava el que s'havia fet i què quedava per fer. També va comptar amb el suport de la resta de la Junta, que parlaven amb ella sempre que tenien un problema.

El president de l'associació era un metge del barri, per tant, poc representatiu de la població; vivia en una torre i tenia 2 cotxes. Generalment monopolitzava les accions, anul·lava els altres membres de la Junta. Tot i aquest inconvenient, la seva seguretat feia que l'associació no pogués ser manipulada des de fora. Els faltava un pla d'acció; es limitaven a fer denúncies als estaments oficials. Hi havia molt poc contacte amb els veïns, no informava de les gestions, fet que generava una certa desconfiança.

Des de l'associació s'havien fet diverses gestions respecte els problemes del barri com ara: necessitat de pavimentar els carrers, clavegueram, i zones verdes, dificultats d'accés al barri a més de sorolls motivats per l'execució del Cinturó de Rondes. L'elevat cost d'aquestes obres feia que no es poguessin dur a terme les obres bàsiques imprescindibles al barri. No hi havia pressupost.

També l'associació havia fet diverses gestions sobre els problemes escolars, fins i tot l'associació va acollir una associació de pares d'escola.

S'havien fet moltes gestions amb el regidor del districte i directament amb l'Ajuntament per resoldre les dificultats esmentades, la majoria les feia el president, amic del regidor.

Cal recordar que en l'època de què estem parlant, la majoria d'associacions de pares de família eren gestionades per persones fidels al règim franquista. Finalment, la Junta va presentar la seva dimissió, però va ser escollida un altre cop.

Grup de Joves

No li va ésser fàcil a l'assistent social introduir-se en aquest grup; va haver d'anar d'excursió amb ells i de convivència fora de la ciutat per aconseguir apropar-se i ser acceptada.

Hi havia un grup mixt d'uns 37 joves que organitzaven festes, sortides, excursions, etc., i també un taller de pintura portat per militants de la JOC (Joventut Obrera Catòlica) un de nois i un de noies, que també organitzaven conferències amb col·loqui, obertes a tothom.

Es trobaven amb falta de local i utilitzaven els de l'església. Aquest fet generava una mica de desconfiança en els joves del barri, motiu pel qual es varen demanar els locals del "Centre de Promoció Social".

El grup de joves va plantejar-se crear un centre social dependent de Càritas i començaren a pensar i a demanar informació sobre com havien de ser els Estatuts.

Centre de Promoció Social

Estava situat en un local propietat del Patronat Municipal de l'Habitatge. S'hi donava formació en: tall i confecció/brodats i es plantejava ampliar els àmbits de la formació. Hi hagué problemes amb alguns professionals que tenien el seu lloc d'atenció dins dels locals del centre com ara el metge del SOE i el practicant. Aquest conflictes de compartir els locals dugueren a l'assistent social que hi treballava, i que no estava d'acord amb la decisió de la Junta, que deixés la seva feina.

La junta del centre social va potenciar la creació d'una associació de pares per no haver-la pogut fer des de l'escola pública per raó dels obstacles que va posar la direcció. En aquesta escola de 400 places hi assistien 800 nens/nes. La resta d'escoles del barri eren privades i molt cares. La falta de places escolars era molt greu així com de guarderies per als nens petits.

Des de la parròquia es va crear una escola perquè hi anessin els/les nens/nes que sortien de la guarderia i no podien accedir a l'escola pública. Aquesta resposta de la parròquia no va resoldre el problema ja que el director de l'escola també ho era de la guarderia i anava de "*cara al negoci, de cara als seus guanys*" i no tenia en compte ni els mestres ni els pares dels nens. Tant mestres com pares van mostrar el seu desencís i tingueren sensació d'abandonament.

L'assistent social davant d'aquesta situació va pensar que calia la creació d'un grup de pares disposats a treballar per canviar-ho, eliminar la línia en certa manera "paternalista" que dominava tant a l'escola com a la guarderia.

Centre Social

El grup de joves del barri va lliurar a Càritas Diocesana de Barcelona un esborrany d'estatuts per la creació d'un centre social.

La junta gestora havia estat constituïda per joves, però no tots vivien en el barri, a més la majoria d'ells no havien fet encara el servei militar. Davant d'això l'assistent social va proposar crear paral·lelament un grup de persones majors d'edat per donar continuïtat al projecte i aconseguir més fàcilment la corresponent autorització del Centre.

Aquesta acció no va ser fàcil. Es van fer moltes reunions amb el grup de joves fins aconseguir l'acceptació del suggeriment de la professional.

En un moment donat va arribar a oïdes de l'assistent social que no tothom estava d'acord amb ella, ja que opinaven que la decisió presa no havia estat prou democràtica, sinó influenciada. La Junta gestora es reuní de nou, se'n tornà a parlar i el nou president de la Junta va sortir escollit per majoria absoluta, fent possible la proposta esmentada.

Després d'aquesta reunió en la qual es va nomenar el nou president, se'n feu una de més amplia. Hi assistiren unes 40 persones i s'explicà quina era la funció que el Centre Social tindria dins del sector Trinitat Vella-Verdum.

La Junta va posar a disposició dels assistents els carrers i els assistents varen demanar la seva continuïtat. Moment en què presentaren un programa d'activitats.

Es començà a pensar en quin espai podria ubicar-se el centre social. Podria ser al col·legi parroquial? Com que el rector no havia assistit a la reunió, varen anar a veure'l un grup de 15 persones. Va acceptar la proposta a més d'explicar que ell estava molt a favor de l'educació. Fins i tot va fer la proposta de crear una escola professional.

S'iniciaren les gestions oportunes per fer realitat l'escola professional amb la col·laboració i assessorament d'un professor de l'Escola Professional del Clot de Barcelona.

4.3.2. Treball de l'equip professional a nivell comunitari de 1970 a 1974

A primers de juny de 1970, es va fer una primera reunió de supervisió de l'equip d'assistents socials de la zona de Torre Baró, Vallbona, Verдум, Roquetes i Trinitat Vella, amb l'expert Marco Marchioni, als locals de l'Associació d'Assistent Socials de Barcelona. La reunió es va centrar en el treball professional que es desenvolupava, en els diferents barris, sobre el Pla d'Ordenació Urbana, que els afectava tots.

D'aquesta supervisió en transcrivim un resum, atès que va ser el punt clau per als professionals i va orientar el seu treball posterior d'acció comunitària dins de la zona, a més d'ajudar a la reflexió i a l'anàlisi.

Prèviament s'havia informat a Marchioni i se li havia facilitat una extensa documentació que contenia fulls informatius dels barris, actes de reunions de supervisió de l'equip fetes amb anterioritat, fulls de premsa, etc., i a més la informació verbal que es va considerar pertinent. Se li va explicar que aquesta situació tenia a més de repercussió a tota la zona un gran interès per als veïns, fet que les havia portat a dur un treball de conjunt. Varen centrar la supervisió sobre el següents punts:

- a) Participació activa dels veïns.
- b) Preocupació perquè les persones quedessin satisfetes amb aconseguir alguna cosa, encara que fos molt petita, de l'Ajuntament.
- c) Falta de planificació.
- d) Falta de formació davant d'una experiència nova que requeriria fer una documentació molt exhaustiva que pogués ser utilitzada en futures experiències, on la participació fos part de la solució dels problemes de fons.

- e) Necessitat d'adquirir formació teòrica complementària, en referència a aspectes urbanístics i jurídics.

Marco Marchioni va fer una crítica exhaustiva sobre la tasca feta pels assistents socials. Els va dir que:

“si centraven el seu treball solament en el Pla d'Urbanisme tindria poques realitzacions a curt termini o millor dit, que l'execució era a molt llarg termini i majoritàriament en terreny administratiu; en el que podien aconseguir no existiria cap èxit a tocar i podia enfonsar-se el treball.

Podria també haver-hi el perill de desmoralització de la gent, poca informació, poques satisfaccions de què parlar i gaudir, etc.”

La seva proposta va ser:

1. Cercar objectius a mig termini, així com instruments de participació activa.
2. Sense oblidar la realitat del Pla cercar problemes paral·lels que hi estiguessin lligats, amb l'objectiu que servissin d'alternativa davant dels possibles fracassos.

Alternatives que va proposar:

- a) Recollir documentació, el més científica possible com ara col·loquis dels veïns, opinions de persones, acords presos en les reunions, i fer un Llibre Blanc, amb l'ajut de tècnics de confiança, al servei del barri. Es tractaria de fer arribar a l'Administració pública una contraproposta del Pla d'Ordenació Urbana. Per això caldria que els assistents socials aconseguissin que els veïns veiessin, acceptessin i sentissin com a pròpia la tasca que s'havia de fer, tot i ser una alternativa que no havia nascut des de la base, sinó des del suggeriment dels professionals.
- b) Cercar canals d'informació. Informació escrita a tots els barris.
- c) Objectius a mig termini i instruments per aconseguir la participació del màxim de veïns.
- d) Que la participació en la Comissió Tècnica Supervisora del Pla fos molt activa i que anés treballant des de cada barri.

e) Aprofitar la construcció del Cinturó de Rondes, que semblava més immediat, per aconseguir un nombre major de veïns que hi participés.

Marco Marchioni tornà a insistir en una reunió posterior, que no era possible planificar globalment sense tenir presents objectius a curt termini, i això dependria de com reaccionessin els veïns i com funcionés la comissió.

Per un costat, i així ho confirmà Marchioni, l'Ajuntament de Barcelona estava molt preocupat per millorar l'entrada a la ciutat i això afectava aquests barris. D'altra banda, els col·legis d'advocats, aparelladors i arquitectes estaven també interessats a despertar l'opinió pública sobre quin havia de ser el futur de la ciutat de Barcelona.

4.3.3. El Pla Parcial

A primers de febrer de 1970¹³⁵ es va dur a terme la primera reunió de l'equip d'assistents socials per parlar del Pla Parcial que proposava l'Ajuntament de Barcelona. En aquell moment l'alcalde de Barcelona era Josep Maria de Porcioles.

El pla urbanístic proposat per l'ajuntament i conegut com a Pla Parcial té el seu origen en el "Plan Comarcal" de 1953 desenvolupat per l'arquitecte Josep M. Soteras. L'alcalde Josep M. de Porcioles va recuperar aquest pla l'any 1970 emparant-se en la Carta Municipal de 1960, que donava a l'ajuntament amplis poders sobre urbanisme i que modificà profundament l'estructura urbana de Barcelona.

L'urbanisme conegut com a "porciolista" era totalment especulatiu i facilitava la compra de terrenys i els negocis privats. S'elaboraren plans parcials com el que afectà la zona de Torre Baró–Vallbona–Trinitat Vella, per a la creació de noves vies de comunicació, com la Meridiana i el Primer Cinturó de Ronda, que facilitessin l'augment del trànsit automobilístic, sense tenir en compte les persones i els barris afectats.

¹³⁵ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.2.- Serveis Socials – Torre Baró, Ciutat Meridiana.

L'anunci oficial del "Concurs Nacional d'Idees" per al millor projecte per una hipotètica ordenació del sector Torre Baró-Vallbona-Trinitat Vella es va fer mitjançant la premsa sense comunicar-ho als barris.

L'Ajuntament va votar a favor d'un projecte, amb evident retard, el de l'arquitecte Sen Tato. Aquest Pla, entre d'altres aspectes, preveia l'enderrocament de 4.340 habitatges i no informava d'on anirien a viure les famílies desallotjades. Donava prioritat a les grans vies de circulació i, al mateix temps, posava a disposició de les immobiliàries terrenys per a noves construccions, molt en la línia de l'alcalde Josep M. de Porcioles.

Les assistents socials conjuntament amb les associacions de caps de família, entitats de barri i veïns varen fer un seguit de reunions, on es van proposar fer una Taula Rodona, amb l'ajut de tècnics especialitzats, per informar els veïns i l'opinió pública dels problemes que es generaven a partir d'aquest moment. Prèviament a la Taula Rodona es va cursar una petició al regidor del districte, José Antonio Sauqué, perquè es fes una exposició pública dels treballs presentats per realitzar el projecte. Aquesta petició la van fer per separat, però en la mateixa línia, el Centre Social de Roquetes-Verdum, l'Associació de Caps de Família de Torre Baró i l'Associació de Caps de Família de Vallbona.

Després de la pressió que es va exercir, l'exposició del Pla va tenir lloc del 26 de gener al 11 de febrer de 1970 a la Conselleria del Districte IX. Va ser visitada per molts veïns.

La Taula Rodona va fer-se el dissabte 14 de febrer; hi van ser convidades totes les autoritats, l'alcalde, el regidor, els col·legis professionals (advocats, arquitectes, aparelladors), el Patronat Municipal de l'Habitatge, i d'altres. També es va convidar totes les associacions dels barris afectats.

Estava previst que la trobada seria als locals del Patronat Municipal de l'Habitatge, però tres dies abans va denegar-ne el permís. Es va fer al Centre de Vida Comunitària de la Trinitat Nova. Hi van assistir uns 400 o 500 veïns. No hi cabien en els locals. Aquest nombre tant important d'assistència va demostrar fins a quin punt els veïns estaven preocupats.

L'alcalde de Barcelona excusà la seva presència i a canvi proposà reunir-se amb els veïns interessats.

LA VANGUARDIA, 29-3-1970

"Los Barrios Olvidados"

...“Planteamos la necesidad de que el Ayuntamiento aclare su postura con respecto al Plan de Ordenación Urbana y a la gestión del mismo...”

Otro grave problema para la zona, el II Cinturón de Ronda, nos lleva a preguntarnos cómo se resolverá el problema de expropiaciones y el aislamiento que el mismo producirá...”

Hi hagué reunions amb els grups i, atesa la transcendència dels problemes que es generarien en els barris, varen començar a pensar que caldria crear una “Associació única” amb l’objectiu de defensar els interessos urbanístics dels veïns afectats pel Pla, i per facilitar els contactes amb l’Administració, amb els tècnics que podien ajudar, així com amb un advocat per a l’elaboració dels estatuts a presentar al Govern Civil. En tot aquest procés de reunions i recerca de tècnics varen tenir un paper molt important les assistents socials.

L’Associació del Sector Torre Baró–Vallbona–Trinitat va a ser aprovada a l’abril de 1970, d’acord amb la Llei d’Associacions¹³⁶ de desembre de 1964, aprovada per la dictadura, i que *“serà el camí triat per alguns barris per construir un organisme que vetlli pels interessos, tot i que trigarán a adonar-se de les possibilitats a organitzar-se...”*

A aquesta associació, a més d’aglutinar totes les associacions del barri, van incorporar-s’hi alguns capellans progressistes i grups d’església avançats, compromesos amb els barris.

¹³⁶ Huertas Claveria, Josep M. i Andreu, Marc *ob.cit.*, p. 13.

No hi hagué cap dubte que havia d'existir una continuïtat de reunions amb les diverses associacions dels barris, al mateix temps que s'havia d'establir una comissió amb els tècnics que s'havien ofert (arquitecte, aparellador i advocat) juntament amb un representant de cada entitat del barri i les assistents socials.

Pensant en l'oferiment de l'alcalde, J. M. de Porcioles, es va considerar molt important i necessari preparar la trobada amb ell i, a aquest fi, van fer-se diverses reunions. Un dels objectius dels grups era que els representants poguessin portar la iniciativa en la exposició dels problemes i aconseguissin algun compromís important per part de l'Ajuntament. Va redactar-se, amb la col·laboració dels assistents socials, un escrit sobre el que se li comunicaria a l'alcalde.

Transcrivim un extracte del text, redactat en llengua castellana, on hi consta amb majúscules quins eren els aspectes que consideraven més importants, així com les peticions concretes.

Text:

- VIVIENDA - *Los vecinos de estos barrios queremos continuar viviendo en ellos. Queremos garantías de viviendas asequibles a nuestras posibilidades (...) y en perfecta construcción.*
- ESCUELAS – *La existencia de 150.000 habitantes en esta zona, presupone un elevado número de población en edad escolar, no obstante solo hay 7 grupos de enseñanza primaria (...) esto ha facilitado el surgimiento de academias (...) con desorbitados precios acompañados de pésimas condiciones pedagógicas. PARA ESTE PROBLEMA URGENTE ¿QUÉ SOLUCIONES ESTÁN PREVISTAS?*
- TRANSPORTE – (...) *el metro es el mejor medio de transporte por rápido y económico (...) el único tramo previsto que nos beneficiaría sería el que comunica el Distrito IX – (San Andrés) con el Distrito X (Pueblo Nuevo) y justamente este tramo no se realizará (...) ¿POR QUÉ LA RED DE METROS PREVISTA EN EL PROGRAMA DE ACTUACION MUNICIPAL ABANDONA TOTALMENTE ESTA ZONA?*
- CENTROS CULTURALES Y RECREATIVOS – *En esta zona la juventud tiene verdaderos problemas (...) inexistencia de centros culturales, recreativos y*

sociales (...) inexistencia de zonas deportivas ¿SE CUENTA CON ESTE PROBLEMA PARA SOLUCIONARLO?

- OTROS SERVICIOS – *Zona totalmente carente de: equipamiento sanitario (dispensario, farmacia, médicos); equipamientos comerciales como mercados; bibliotecas, centralitas de teléfonos y buzones; Central de Correos, alcantarillado; colectores y abastecimiento de aguas; alumbrado público. ¿QUÉ TIENE PREVISTO EL AYUNTAMIENTO PARA SOLUCIONAR ESTE PROBLEMA EN BREVE?*
- *GESTIÓN DEL PLA*

- Pedimos que el Ayuntamiento se defina en el papel que va a jugar en cuanto a la gestión del Pla. Que no se apruebe el Pla si no va incluido un documento en el que quede resuelto el sistema de gestión.

¿Cuándo se iniciará el ante-proyecto del Pla?

¿Quedarán resueltos los problemas de una forma igual en nuestros barrios que en los barrios residenciales de Barcelona?

¿Qué cantidad de pasos subterráneos y puentes nos harán para facilitar la normal comunicación?

¿Cuándo dará el Ayuntamiento las condiciones al equipo ganador?"

Pedimos que se nos permita asistir, en calidad de observadores a la Comisión Técnica de supervisión del Pla, a los miembros de las Instituciones que firman el presente escrito."

El document està signat pels presidents de: Centre Social de Trinitat Vella, Associació de Caps de Família de Vallbona, Centre Social Roquetes–Verdum, Associació de Caps de Família Torre Baró i Centre Social de Vida Comunitària.¹³⁷

¹³⁷ Codi referència: CAT C.D.B. 01, 4.5.2 Serveis Socials-Torre Baró, Ciutat Meridiana.

En aquest reunió amb l'alcalde a més de representants de les entitats signants, van ser-hi presents tres membres de l'equip guanyador de l'execució del Pla i el regidor del districte.

Els resultats varen ser que es va admetre que els representats dels barris entressin a formar part de la comissió tècnica supervisora, tot i l'oposició de l'esmentat regidor J. A. Sauqué.

L'acció que varen fer a continuació va ser la d'informar els mitjans públics i els diaris de Barcelona (*Noticiero, Tele-exprés, Correo Catalán, Diario de Barcelona, La Prensa i La Vanguardia*), fent així ¹³⁸

"... d'agent difusor i multiplicador a partir d'uns tímids inicis els anys 70, a falta probablement de notícies estrictament polítiques... una sèrie de diaris i de periodistes es van especialitzar en temes urbans... donant suport a les reivindicacions (...)"

Dos mesos després de la reunió en no haver-hi cap resposta van connectar novament amb la premsa, fent-los arribar un escrit que va ser publicat.

EL CORREO CATALAN, 16.10.1970

"Una comisión supervisora fantasma"

"Las instituciones de la zona Torre Baró, Vallbona, Trinidad desean el cumplimiento de unos acuerdos tomados en una entrevista con el alcalde de Barcelona."

"Hace casi dos meses que representantes del Centro Social de la Trinidad, Centro Social de las Roquetas (...) se entrevistaron con el Alcalde (...). Una de las peticiones que se formularon fue la entrada de observadores en la Comisión Técnica Supervisora del Pla (...). Hasta la fecha –y seguimos con la información que nos proporciona la carta de nuestros comunicantes, miembros in pectore– no se ha comunicado nada al respecto (...)"

¹³⁸ Domingo, Miquel i Bonet, M. Rosa. *ob.cit.*, p. 63.

També la revista *CAU, Construcció, Arquitectura i Urbanisme*, del Col·legi d'aparelladors i arquitectes tècnics va demanar informació per publicar-la.

Davant d'aquesta situació, quina va ésser la tasca de les assistents socials?

Van ser presents en totes les reunions dels barris, ja que les entitats comptaven amb elles, fent tasques de reflexió, actes, coordinació, elaboració de documents, sol·licitud de permisos, cercar els tècnics col·laboradors, gestions amb la premsa, cercar locals per fer les assemblees, etc., i també un treball personal amb alguns veïns que trobaven pel carrer per clarificar la informació que havien rebut.

Les assistents socials van iniciar una proposta de treball amb la comissió tècnica que col·laborava voluntàriament amb els barris i, per tant, amb els veïns. El mes de juny de 1970 varen tenir una reunió d'equip per supervisar la feina ja feta i dissenyar una previsió de la tasca futura a realitzar a partir d'aquell moment. La concretaren en:

1. Mantenir una actitud activa de les comissions ajudant en la presa de decisions i que les persones que en formessin part fossin persones representatives dels barris i escollides pels veïns.
2. Mantenir la col·laboració en la redacció de documents i fer-los amb llenguatge assequible. Per això calia fer formació sobre temes urbanístics, per tant, demanar-la a l'equip tècnic. L'objectiu d'aquesta formació, que creien que havien de compartir amb persones de la junta de la nova associació, no era altre que poder evitar certes maniobres de l'Ajuntament.

El setembre de 1970 en els locals de de l'Associació de Veïns del Sector Torre Baró-Vallbona, es va fer una reunió a la qual varen convidar, a més de les assistents socials (professionals habituals de totes les reunions), a arquitectes, enginyers, sociòlegs, advocats, economistes i periodistes; es tractaren els següents punts:

Urbanisme

1. Informació, reflexió i crítica de les activitats desenvolupades des dels barris.
2. Associació del sector. Explicar quins havien estat els motius pels quals ells sol·licitaven ser els representants dels barris davant dels organismes oficials.

3. Informació sobre l'avantprojecte aprovat de l'arquitecte Sen Tato, amb qui es va parlar.
4. Debat sobre l'opinió dels barris referent a les actuacions a fer.
5. Valorar l'opinió dels tècnics. S'acordà que s'anirien estudiant, en funció del temps, els suggeriments que calia fer a l'avantprojecte.

Un dels objectius de la reunió va ser, i es va aconseguir, la col·laboració de l'equip tècnic, de forma gratuïta.

Avantprojecte: S'havien fet diverses reunions amb l'arquitecte Sen Tato, en les quals s'havia parlat d'algunes alternatives a tenir en compte quant a l'edificació.

L'Associació del Sector va elaborar un full informatiu el mes de desembre, amb l'objectiu d'informar els veïns de tot allò que calia tenir present:

- La necessitat de legalitzar las cases d'autoconstrucció que reunien un mínim de condicions.
- Demanar que es conservessin els mateixos carrers que hi havia, eixamplant els que fos necessari per poder-hi accedir un autobús.
- Enderrocar tant sols les cases que estiguessin molt malament.
- Començar per edificar habitatges a la part baixa per a les famílies que havien de ser forçosament expropiades.
- Calia estudiar el Pla Escudero, que es va programar l'any 1959, de la zona, amb l'objectiu d'aprofitar-ne alguna part.
- Seria convenient que tots els barris s'acol·lissin a aquestes propostes.

L'any 1971,¹³⁹ en una continuïtat de treball professional seguint les indicacions de la supervisió d'en Marco Marchioni, els assistents socials van elaborar un pla de treball que, a més dels aspectes urbanístics, abraçava altres àmbits dels barris.

¹³⁹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Servicios Sociales – zona Trinitat Vella.

En el que fa referència al Pla d'Urbanisme, sabem per les actes dels professionals, que durant aquest any la situació es va anar desenvolupant de la següent manera:

L'Associació de Veïns del Sector va tornar a escriure a l'alcalde de Barcelona demanant-li una exposició pública del projecte aprovat, d'acord amb una de les moltes promeses que els havia fet, però que novament incompliria. Amb l'objectiu de pressionar-lo van iniciar una campanya de premsa, amb el doble objectiu de: a) pressionar l'Administració, b) donar a conèixer la situació i la manca de serietat de les autoritats del país. La resposta donada pels Serveis d'Urbanisme i Obres Públiques fou una negativa a dur a terme l'exposició del projecte. Aquesta negativa va posar sobre la taula la contradicció entre la política que deien practicar i la que feien realment. Quedava clar que la resposta de l'Ajuntament hauria estat diferent si el barri hagués estat de persones benestants, però es tractava de barris marginals i suburbials.

Des de l'Associació s'inicià una campanya mitjançant fulls informatius. El mes de març varen adreçar una carta al regidor del districte per veure si hi havia més sort, on se li recordava que ell era el representant i el defensor dels interessos dels barris, al mateix temps que li reclamaven l'exposició pública del projecte. Es va tornar a fer una nova campanya de premsa. A finals del mes de març continuava el silenci de l'Administració. Aleshores l'Associació va convocar una assemblea general, el dia 28 de març, oberta a tots els veïns. Es van tractar el següents punts:

1. Donar a conèixer al major nombre possible de veïns dels barrisquina era la finalitat de l'Associació del Sector.
2. Incrementar el nombre de socis.
3. Convertir l'assemblea en un "òrgan de decisió" de l'Associació. Volien aconseguir una ampla participació per poder pressionar els organismes públics.
4. Els era molt necessari tenir clara la línia que volien seguir: informarien prèviament de les gestions a realitzar i dels seus resultats pràctics.
5. Demanar l'acord per poder informar els barris afectats pel Pla i també altres barris propers, encara que no fossin socis.

L'assemblea va reunir un gran nombre d'assistents i va ser molt participativa. A la sortida es va donar un full informatiu on s'havien transcrit totes les peticions, així com les informacions i propostes suggerides en la Taula Rodona celebrada el febrer de l'any anterior. Com que tenien en compte la lentitud del Pla Urbanístic i ja es resolien alguns problemes urbanístics de barri, van intervenir per tal de resoldre el problema del "*Tub de la Risa*" [sic] que, com ja hem dit, comunica Vallbona amb Torre Baró. A l'hivern s'havia inundat, com cada cop que plovia fort, fet que generava moltes dificultats i problemes als veïns. Van fer diverses gestions, n'informaren del resultat en una reunió a totes les entitats: Centre Social Vallbona, l'Associació de Veïns de Caps de Família de Torre Baró, l'Associació de Caps de Família de Vallbona, i van donar cobertura a l'acció espontània dels veïns afectats.

La lluita pel Pla Urbanístic continuava i van tornar a preparar un escrit per al regidor del districte amb un miler de signatures. En l'escrit varen queixar-se de l'actitud passiva de l'Administració davant de la gran quantitat de problemes que tenien els barris. El document es va ciclostilar i se'n va donar un exemplar a molts veïns. En aquesta tasca va col·laborar-hi el grup de joves del barri. També es va fer arribar a l'alcalde amb carta personal.

Amb l'objectiu d'informar novament la societat, a finals de juliol van convocar la premsa: *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Tele-èXprés*, *Diario de Barcelona*, *La Prensa*, *Destino* i *Oriflama*. L'ordre del dia va ser la següent:

1. Exposició del document on es reflectien els problemes dels barris de Torre Baró i Vallbona, alhora que es donava a conèixer l'actitud passiva del regidor.
2. Exposició dels problemes dels barris de la zona de Trinitat Vella, Roquetes, Trinitat Nova i Ciutat Meridiana, així com de les promeses incomplertes.
3. Varen fer referència al Pla Urbanístic, pendent des de feia dos anys, que afectava tots els barris, així com al fet que l'Ajuntament no contestava, tot i les vegades que havien insistit. Als periodistes se'ls va lliurar un dossier.

A finals de 1971, l'arquitecte Sen Tato va mantenir diverses entrevistes amb l'Associació, en les quals els assistents socials varen ser-hi presents. Es va parlar

d'algunes alternatives que podien afavorir els interessos dels barris, al mateix temps que es va conèixer la data en què estaria el projecte en mans de l'Ajuntament. Per tant, varen poder preparar les impugnacions. Finalment el regidor va convocar els representants de totes les associacions implicades, però de forma individual. Aquesta proposta fou refusada per les associacions, que van demanar una reunió conjunta, però la iniciativa va ser rebutjada pel regidor; la reunió no es va fer.

L'Associació del Sector va fer un nou pla de treball, que varen concretar així:

1. S'havien de fer assemblees en tots els barris que en aquell moment formaven part de l'Associació (Trinitat Vella, Trinitat Nova, Roquetes, Torre Baró, Vallbona, Guineueta, Verdum) amb l'objectiu de sensibilitzar els veïns davant de tots els problemes urbanístics de la zona com eren el Cinturó de Ronda i el Pla d'Ordenació Urbanística.
2. Varen potenciar la creació de seccions específiques en funció dels temes a tractar, amb autonomia per dur a terme accions concretes i específiques en cadascun d'ells.
3. Varen començar a publicar un butlletí al que donaren el nom de *9 Barris*.

La publicació d'aquest butlletí va ser l'element clau per tenir informats els veïns. Es va decidir que seria gratuït i que el consell de redacció estaria format per un representant de cada barri, amb la col·laboració d'una de les assistents socials.

Durant tot l'any 1972¹⁴⁰ es varen fer assemblees en els barris de la zona, no tant sols en els que treballaven les assistents socials, sinó en tots. L'objectiu era donar a conèixer en cada moment les conseqüències del Pla a cada barri. Es va acordar tenir també en compte aquells barris afectats pel II Cinturó de Rondes. Hi ha un informe de les assistents socials de la zona on consta una breu explicació d'algunes de les reunions.

De l'amplitud dels barris afectats pel Pla d'Urbanisme i els respectius Cinturons neix el nom pel qual es coneix la zona: NOU BARRIS, ja que els afectava a tots ells.

¹⁴⁰ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 Serveis Socials- Zona Trinitat.

En algun barri van posar-se de manifest problemes paral·lels com ara: expropiacions a la Guineueta, on es va decidir no acceptar-les i lluitar en contra; a Trinitat Nova, l'Obra Sindical del Hogar va incrementar les quotes mensuals de manteniment dels habitatges; es varen deixar de pagar –amb assessorament d'un advocat– i va obrir-se un compte específic on s'ingressaven els diners dels lloguers.

El 23 de gener de 1972 s'aprovà inicialment el Pla d'Urbanisme que afectava la zona i l'Administració va decidir que el termini per informació pública seria de dos mesos, en lloc d'un més com era habitual. El Pla es va publicar al *Butlletí Oficial de la Província* el 19 d'abril de 1972. Una còpia va ser exposada a la regidoria del districte. Aquesta exposició va aconseguir-se per la pressió dels veïns i de l'Associació del Sector.

Característiques generals del Pla:

1. Es va donar prioritat a les vies d'entrada a la ciutat de Barcelona: Meridiana, II Cinturó de Rondes, Cinturó del Litoral, accessos a les autopistes, etc.
2. Remodelació dels barris de Torre Baró i Vallbona. Això va portar que aquests barris tinguessin:
 - aïllament entre ells i amb la ciutat de Barcelona
 - perdien la majoria dels terrenys, cosa que va facilitar una gran especulació
 - sense previsió per als habitatges dels veïns, no varen tenir en compte que els veïns volien viure en el mateix barri, amb bones condicions, habitatges dignes, amb lloguers assequibles, etc.
 - no resolien el dèficit d'equipaments; es limitava a indicacions generals.

L'Associació de Veïns del Sector Torre Baró, Vallbona, Trinitat, Verdum va dur a terme un pla d'acció, que detallem a continuació:

1. Assistència al Ple Municipal d'aprovació del Pla. Un centenar de veïns van anar a l'Ajuntament. No hi van cabre i molts varen quedar a la porta, però no van marxar.

Tot el que es va parlar sobre el Pla ho van gravar amb l'objectiu de fer-ne un resum; posteriorment redactaren un full per informar-ne els veïns. A aquest fulletó li donaren el nom de: *Problemática de los barrios afectados por el Plan Parcial*.

2. Aconseguir els plànols del projecte per exposar-los en els barris i informar-ne als veïns.

Els plànols es varen aconseguir i s'exposaren i alhora quedaren a disposició de l'equip tècnic assessor de l'associació. L'objectiu que es varen plantejar, a més, era fer-ne còpies ja que molts veïns, a causa dels seus horaris laborals, no havien pogut anar a l'Ajuntament.

L'exposició va fer-se a cada barri, fet que va fer possible parlar-ne directament amb els veïns que varen passar pels locals de les associacions.

3. Varen fer visites en grups de veïns a la regidoria del districte, així com a diverses seccions de les associacions. Volien deixar clar el seu interès per tenir informació. Hi varen anar en grups de 15 o 30 persones.
4. Es varen fer a cada barri dos o tres reunions setmanals, a les quals hi assistia, a més de l'assistent social, alguna persona de l'equip tècnic assessor i persones de la Junta. Això va fer que els veïns tinguessin molt bona informació i es motivessin a ser persones actives.
5. Es varen redactar impugnacions, atès que quedava evident que el Pla no afavoria els veïns. Les impugnacions les varen redactar els equips tècnics amb les assistents socials des de l'associació del sector i des de les associacions de cada barri i cadascun dels veïns. En aquesta tasca hi col·laboraren molt activament les assistents socials. Es varen lliurar totes les impugnacions a l'Ajuntament.
6. Continuitat de les assemblees de barri.
7. Campanya de premsa.

Les assemblees que es varen dur a terme tenien uns objectius concrets:

- Explicar de la manera més senzilla possible, però també més exacta, els avantatges i inconvenients que presentava per cadascun dels barris el Pla i el Cinturó del Litoral
- En quins aspectes concrets afectava cada barri
- Els aspectes d'afectació globals
- La importància de treballar units
- Informar-los respecte a les possibilitats d'impugnar el Pla.

Les reunions varen preparar-se conjuntament amb els professionals i l'equip tècnic que els va donar suport al llarg de tot el procés. Es va preparar molt acuradament la informació tècnica perquè tothom l'entengués. També es va elaborar i es va fer difusió escrita, que es va repartir casa per casa, al mateix temps que s'explicaven amb paraules senzilles la importància i la necessitat d'assistència a les reunions i assemblees.

Com que el Pla afectava barris que les professionals no tenien assignats, no hi va haver cap inconvenient per part de Càritas d'ampliar la seva activitat professional.

A les assemblees dels diversos barris hi va haver molta assistència, més o menys uns 400 veïns en cadascuna d'elles.

Els barris de Torre Baró i Vallbona varen fer les assemblees en els col·legis públics dels barris, però la resta (Trinitat Vella, Trinitat Nova, Guineueta, Verdum, Roquetes, Prosperitat i Ciutat Meridiana) en locals de les escoles parroquials o en les parròquies, això fa evident la implicació dels rectors de les parròquies i dels moviments d'església com HOBAC (Hermandad Obrera de Acción Católica), JO-BAC (Juventud Obrera de Acción Católica), JOC (Juventud Obrera Católica), AC (Acción Católica), membres de Pax Christi, etc., vinculats a la línia compromesa i progressista allunyada de l'església oficial que donava suport al règim.

L'acord general va ser la presentació de les corresponents impugnacions per part de les associacions i també individuals dels veïns.

Finalment, després de totes les assemblees de barri, va arribar el moment de fer una assemblea general de l'Associació de Veïns del Sector, amb l'assistència de 1.200 veïns al Cinema Trinitat, situat a Trinitat Nova. També hi van assistir, com era habitual, les assistents socials. Es va preparar la seva celebració extraordinàriament. Es feren unes 1.000 cartes, 10.000 fulls informatius, cartells, etc. Es va aconseguir un espai gran, El Cinema, amb l'acord del seu propietari, així com amb l'autorització del Govern Civil. No cal dir que, com en totes les assemblees, van ser-hi presents els policies encarregats dels controls.

Per preparar l'ordre del dia van ser necessàries moltes reunions amb els treballadors socials, els tècnics assessors i la Junta. Es va parlar no sols dels aspectes urbanístics, sinó dels aspectes humans i dels aspectes jurídics.

Es va convidar la premsa per carta i mitjançant entrevistes personals amb els periodistes. Hi assistiren *El Correo Catalán*, *Tele-exprés*, *Hoja del Lunes* i *Diario de Barcelona*.

L'assemblea es va desenvolupar de la següent manera:

1. Presentació per part del president i vicepresident de la finalitat de l'Associació i els motius de la convocatòria.
2. Informe de l'equip tècnic assessor del Pla Urbanístic.
3. Informe jurídic per donar a conèixer les actuacions legals possibles a fer respecte al Pla, les impugnacions.
4. Valoraren la importància d'unió i coordinació dels barris afectats pel Pla i els Cinturons d'accés a la ciutat, també inclosos dins del Pla Urbanístic.
5. Cada associació i entitat dels barris va fer una exposició dels problemes que li creava la realització del Pla en el seu barri.

Hi va haver moltes intervencions. A la sortida hi havia una taula amb documents de recollida de signatures per a la impugnació general. Se'n varen recollir 3.000.

El jurista i els tècnics amb la col·laboració dels assistents socials varen redactar les impugnacions generals, les dels barris i les individuals. Segons l'informe dels treballadors socials de Càritas, la recollida de les impugnacions individuals va ser una mica difícil. Hi havia desconfiança i por que l'Ajuntament disposés de

les dades personals. Això posa de manifest l'atmosfera d'aquell temps: la por passava per damunt dels seus drets.

Durant tot aquest temps la tasca feta pel butlletí *9 barris* va ser molt intensa. Se'n varen imprimir 5.000 exemplars.

Finalment, l'Associació de Veïns del Sector va valorar la necessitat que tenia la ciutadania de conèixer què passava a la ciutat: connectaren amb altres associacions i amb col·legis professionals. Algunes entitats varen ser presents a l'assemblea com ara: Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, Col·legi Oficial d'Enginyers, Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats, Associació d'Assistents Socials de Barcelona, Amics de la Ciutat, Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona i les associacions Ildefons Cerdà, Sant Antoni, Sant Andreu, Maresma, Collblanc-Torrassa, Barceloneta, Garcia Morato, i Centre Social de Sants.

Un element força important va ser la campanya de premsa que es va fer per pressionar l'Ajuntament.

Atesa les despeses que va comportar tota aquesta moguda, l'Associació es va veure obligada a demanar ajut econòmic a diverses entitats i institucions, entre les quals Càritas Diocesana de qui va rebre un important ajut. També van ajudar econòmicament el Col·legi d'Enginyers i el Col·legi d'Aparelladors.

Novament l'abril de 1973 es va tornar a fer una altra Assemblea General al Cine Trinitat, amb assistència d'unes 800 persones. El principal punt que varen tractar va ser "el silenci administratiu" per part de l'Ajuntament, que havia manifestat que les impugnacions fetes pels veïns i les associacions estaven en procés d'estudi.

Els barris s'havien assabentat que hi operaven bancs i immobiliàries que feien compres de terrenys, a més de fer algunes construccions on estava previst, segons el pla inicial, fer-hi equipaments de barri. Els veïns i l'Associació van decidir fer-hi una vigilància més intensa.

Aquell mateix mes va sortir a *La Vanguardia* un article sobre què pensava el regidor del districte, on manifestava que totes les impugnacions presentades podien reduir-se a dues, ja que totes eren iguals i a més estaven fetes amb

"ciclostil", al mateix temps que deia no estar informat dels problemes de l'Obra Sindical del Hogar.

L'Associació va emetre una resposta pública, demanant concreció en alguns aspectes com: a) les impugnacions contenien els arguments de l'oposició de la majoria de veïns al Pla; b) que en totes hi havia nom i cognom de la persona, domicili i Document Nacional d'Identitat; c) que si es parlava de zona, calia concretar de quina, ja que les aspiracions dels veïns eren viure en el mateix barri i hi havia terrenys lliures per construir però calia frenar l'especulació; i finalment d) se'ls feia memòria que s'havia fet una assemblea per part de l'Associació de Caps de Família de la Trinitat Nova respecte aquest problema.

Assabentats que el 10 de maig de 1973 estava prevista l'aprovació provisional del Pla, es va acordar, amb reunió prèvia, assistir-hi. Hi van anar unes 400 persones, també els treballadors socials, però no varen poder accedir-hi tots, només uns quants. El motiu de la dificultat d'accés va ésser que l'Ajuntament havia reservat les places de l'espai dedicat al públic, per als funcionaris.

El Ple de l'Ajuntament va tenir una durada de dues hores; era l'últim que presidia l'alcalde J. M. de Porcioles. Va quedar pendent el Pla Parcial, indicant que calia estudiar-lo més i millor.

Els veïns quan van sentir que no es tractaria el que havia motivat la seva assistència, s'aixecaren, marxaren i informaren als que estaven al carrer. Això va provocar una gran indignació i marxaren tots carrer Ferran avall en direcció a la Rambla amb algunes pancartes. La policia va intervenir i els veïns van marxar sense provocar cap incident.

A partir d'aquest moment estigueren pendents de parlar amb el nou alcalde, Enric Masó,¹⁴¹ "que en l'aspecte de la construcció immediata de la ciutat va ésser continuista de l'anterior alcalde de la ciutat" i la seva línia d'actuació era la de finalitzar totes aquelles operacions de remodelació urbana ja iniciades. L'Associació va fer-li entrega d'un document on s'explicava la situació de cadascun dels barris, les peticions fetes a l'Ajuntament i li demanava que se'n parlés en el proper ple.

¹⁴¹ Domingo, Miquel i Bonet, M. Rosa. *ob.cit.*, p. 43.

El ple es va celebrar el 28 de juny de 1973, però tampoc es va parlar del Pla Urbanístic. Es va produir un incident: una veïna, des del sector del públic on hi havia una representació de tots els veïns, va preguntar perquè no es parlava del Pla. La varen fer callar. Com en el ple anterior va haver-hi una decepció i la conseqüent manifestació sense incidents.

No s'havia aconseguit res. S'insistí amb instàncies a l'Ajuntament. Es demanà l'acta de l'últim ple on s'havia parlat del Pla Urbanístic així com els plànols amb les corresponents modificacions. L'Ajuntament es va negar a enviar-ho.

Finalment amb l'objectiu de fer una prova, l'Associació del Sector va demanar a les assistents socials que anessin al Negociat d'Urbanisme de l'Ajuntament, lloc on amb anterioritat s'havien exposat els plànols, per veure si aconseguïen alguna cosa. La informació que varen rebre va ser: "El Pla ha passat l'etapa d'informació pública i els veïns no tenen res a dir fins que arribin les expropiacions. Per tant, sense l'autorització del Sr. Alcalde no poden mostrar-se els Plànols" [sic].

Les assistents socials van recordar que en la visita feta a l'alcalde, el cap de la Subunitat d'Obres de Viabilitat, havia ofert el seu ajut. Se li va fer una visita però no es va aconseguir res. També es feren gestions a l'Oficina d'Informació Urbanística del Col·legi d'Arquitectes, per saber si seria possible conèixer les modificacions, però manifestaren que no tindrien els plànols fins que passessin a la Comissió d'Urbanisme.

Després d'aquests resultats, va decidir-se fer reunions quinzenals als locals de l'Associació, la Junta, tècnics i els treballadors socials per mantenir un contacte molt directe amb els socis. Va destinar-se una sala per fer reunions específiques –amb els responsables de les Associacions de tots els barris: Guineueta-Canyelles, Verdum–Roquetes, Prosperitat, Trinitat Nova i Vella, Torre Baró, Vallbona i Ciutat Meridiana.

Es va plantejar un canvi d'estructura del butlletí, fer-lo més gran, amb l'objectiu de facilitar la lectura i per millorar l'aspecte econòmic. Per això, es va proposar acceptar publicitat. No es va acceptar posar-hi propaganda, per por que condicionés el contingut.

Arribaren les eleccions municipals. Un nombre important de candidats va demanar suport a l'Associació. Després d'algunes reunions de la Junta, es va acordar que no s'havia de donar suport a ningú i així va ser.

4.4. Treball dut a terme en cada barri i en cada àmbit

El treball dels assistents socials es va desenvolupar en dues línies: la del Pla Urbanístic a llarg termini, i la del Pla específic de cada barri, tal com havia suggerit Marco Marchioni en la seva supervisió.

El treball en els barris consistia en l'abordatge de les necessitats bàsiques i realitzables a fi que estimulés la participació de les persones i que aquestes no es "cremessin".

Això va dur-les a una participació en la preparació, coordinació i execució de totes les reunions, a més de tasques administratives i gestions. Un punt que elles destaquen i del qual se'n parla molt és la necessitat d'un alt nivell d'observació davant de possibles líders autoritaris dins dels grups. Això requeria un alt nivell professional per evitar conflictes, tenir cura que s'acceptessin les aportacions de tots... i moltes trobades personals per dialogar, escoltar, suggerir, clarificar, etc.

El treball dut a terme durant aquest temps, tal i com elles varen fer en una sessió d'avaluació d'equip, el van separar per temàtiques, no per barris.

Ensenyament

*Guarderia la Muntanya de Torre Baró*¹⁴²

Per resoldre el problema de les obres que calia fer i que van ser supervisades per un tècnic, es va continuar treballant amb l'associació de pares anomenada Agrupació Cultural Torre Baró.

¹⁴² Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7. 2 – Torre Baró.

Tenint en compte el nivell de formació de les mares dels infants, es va decidir fer un curs sobre alimentació infantil a més d'un assessorament mèdic i pedagògic per part d'especialistes, que es va demanar a Càritas. També s'intentà connectar amb l'Escola Rosa Sensat per a orientació pedagògica.

Escola Elisenda de Montcada de Ciutat Meridiana

Es va fer un treball força positiu amb el director de l'Escola i els mestres, ja que hi assistien un nombre molt important de nens/nes de Torre Baró. Hi havia famílies amb problemes econòmics que no podien pagar el menjador. Es va estudiar com resoldre-ho i es derivaren les famílies per ser ateses per l'assistent social, així com altres situacions d'infants amb problemes familiars.

L'assistent social va demanar els locals per fer el curs de monitors per al Casal d'Estiu dels Infants. L'escola ho va acceptar de bon grat.

Escola Font dels Eucaliptus de Torre Baró

S'havia demanat una subvenció a l'Ajuntament per fer-hi servei de menjador. La denegaren, motiu pel qual es va tornar a insistir a l'Ajuntament i es va fer una visita al regidor del districte senyor Sauqué. Finalment es va aconseguir l'ajut i s'obrí el menjador escolar.

S'iniciaren reunions amb els pares amb l'objectiu de crear una associació de pares a l'escola.

Escola Ramón i Cajal de Trinitat Vella¹⁴³

L'edifici estava molt degradat, calia millorar-lo urgentment. Els alumnes no podien utilitzar el pati per problemes dels desaigües.

¹⁴³ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Trinitat Vella.

Les matrícules de l'escola tenien un cost força elevat. Se'n va parlar amb el director. Es va iniciar una acció amb els pares dels alumnes amb l'objectiu de crear una associació de pares de l'escola.

La guarderia que hi havia a Trinitat Vella era molt cara i no assequible a les famílies. També hi havia tres acadèmies privades amb un nivell pedagògic molt baix i sense bones condicions d'higiene.

Era evident que la nova llei sobre les permanències en les escoles, o sigui l'increment d'una hora de classe al dia, era una qüestió a tractar amb totes elles. Per aquest motiu l'assistent social va demanar informació al Ministerio de Educación i va aconseguir la resposta en una setmana; a més de fer-li arribar el text de la Llei s'informava que les permanències no "les podien cobrar les escoles", encara que sí que podien cobrar les hores postescolars. Es va crear l'associació de pares de l'escola.

Escola de Formació Professional Verdum–Trinitat Vella

L'Escola era una filial de l'Escola Professional del Clot. L'any 1971 hi havia inscrits 20 alumnes. L'Escola estava dirigida per la secció de cultura del centre social. Hi havia hagut algunes deficiències. El director havia estat una persona del barri, però sense gaire temps per dedicar-se a l'Escola. Es va fer juntament amb ell una valoració i el següent curs va iniciar la seva tasca un altre director i professorat molt vinculat a l'Escola.

Es van establir contactes amb altres escoles professionals. Es va plantejar la possibilitat de fer formació professional per a noies.

El curs 1970-71 hi havia 35 alumnes, 20 d'ells havien cursat oficialia i 15 havien fet classes d'alfabetització, tot i ser conscients que l'alfabetització d'adults no estava prou ben orientada.

L'any 1973 el problema de l'ensenyament es va anar tractant barri per barri.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Zona Trinitat.

Es varen fer diverses reunions per parlar dels problemes escolars que hi havia en tots els barris.

En el barri de Torre Baró, ateses les deficiències de l'Escola Font dels Eucalip-tus, situada a Torre Baró, i en no voler pagar les permanències, els pares varen prendre la decisió de fer "una vaga d'alumnes com a protesta", que va consistir que els infants deixessin d'anar a l'escola durant dos dies. Va tenir èxit, ja que l'Ajuntament va resoldre la situació, a més del problema de la calefacció que també estava pendent.

Verdum–Roquetes. L'Escola Nacional Agustina d'Aragó

Estava en condicions molt dolentes i destinada a desaparèixer, per això s'estava construint una nova escola "Cardenal Cisneros". Tot i que els pares dels alumnes havien abonat la matrícula, al començar el curs no estava encara acabada i van quedar 300 nens sense escolaritzar. Es feren diverses gestions i visites a l'Ajuntament i a la Delegació d'Educació i Ciència.

A Roquetes hi havia un espai excel·lent on els infants i adolescents podien fer esport, però estava regentat per l'Opus Dei, era el Centre BRAFA.¹⁴⁵ Aquest espai va ser demanat pel Centre Social Roquetes per poder celebrar-hi una olimpíada popular juvenil. Varen denegar el permís als joves de Roquetes, al·legant que els diumenges descansaven.

Malgrat aquesta resposta, l'Olimpíada es va celebrar al llarg de quatre diumenges del mes de novembre de 1973 al bell mig de la Via Favència. Hi van participar 300 esportistes.

¹⁴⁵ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M. ob.cit., p. 182.

Guarderia Els Enanitos

Creada per la parròquia de Sant Sebastià de Verdum¹⁴⁶ feia una bona tasca ja que acollia 70 infants de mares que treballaven.¹⁴⁷ El servei era molt valorat pel barri. Quan l'Ajuntament va decretar el seu tancament per les obres del II Cinturó, pares i mestres es van posar davant de la guarderia per protestar. El mes de maig de 1973 es feren diverses gestions, entre elles anar a veure al regidor ja que a la reunió que s'havia fet per tractar el problema de les guarderies del barri, ell no hi havia assistit, tot i haver-lo convidat.

També es va crear a Verdum una de les millors escoles de l'època l'Escola Ton i Guida en un barracó cedit per la parròquia de Sant Sebastià.¹⁴⁸ Va néixer el 1962 i el 1964 es va traslladar als locals de la parròquia. Aquesta escola va ser un exemple de la lluita per un nou model pedagògic, seguint el model de l'escola Montessori. Afortunadament va ésser molt ignorada per les autoritats i va poder funcionar sense interferències.

Calia seguir treballant en l'àmbit de les escoles per aconseguir generar associacions de pares d'alumnes i un millor nivell pedagògic.

Centres i entitats

Associació de Caps de Família de Trinitat Vella¹⁴⁹

En una de les primeres reunions a les quals va assistir l'assistent social, el president de l'Associació va presentar la dimissió ja que havia rebut moltes crítiques per part dels veïns. També va presentar la dimissió la resta de la Junta. Es va acordar convocar una assemblea.

¹⁴⁶ Cuadrench i Aragonés, Joan. (2008). *Sant Sebastià de Verdum. Mig segle d'una parròquia de barri 1958-2008*. Barcelona: Ed. Tecfa Group, p. 67.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 109.

¹⁴⁸ *Ibidem* p. 109.

¹⁴⁹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Trinitat Vella.

L'assistent social, després de parlar amb molts veïns i amb l'intent de mantenir viva l'associació, va buscar persones que fossin ben acceptades pels veïns del barri. No hi va haver temps suficient per cohesionar el grup de vuit persones que podia assumir la responsabilitat. El dia que s'havia de fer l'assemblea per parlar de la dimissió i la acceptació d'una possible nova Junta no es va poder fer per la quantitat de policies que hi havia. Els veïns van tenir por i marxaren i la possible nova Junta, desanimada, també ho va fer. L'associació va deixar d'existir.

Associació de Caps de Família de Torre Baró¹⁵⁰

Des de l'Associació es fer conjuntament amb l'advocat i l'assistent social escriptures de propietat d'habitatges i cases- barraques, ja que no s'havien fet i les famílies estaven al descobert davant d'una possible expropiació.

Es va aconseguir que el barri tingués 65 punts de llum, iniciar la construcció del col·lector de clavegueram, millorar alguns camins del barri, fer una campanya per vacunar els gossos, atès que hi havia un fort problema de salubritat. En les assemblees que es feien hi assistien generalment unes 200 persones.

Es varen iniciar gestions amb bons resultats, per:

1. Millorar l'enllumenat públic
2. Iniciar la construcció de la pavimentació i el clavegueram
3. Millorar alguns camins del barri.

Es va començar a treballar amb els joves del barri fent possible la seva participació en activitats de propaganda sobre temes d'interès general: col·laboració en les assemblees, redacció d'articles i d'altres activitats.

¹⁵⁰ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.2 Torre Baró.

*Centre Social de Trinitat Vella*¹⁵¹

El centre social estava ubicat en un local propietat del Patronat Municipal de l'Habitatge, llogat per l'Escola Catòlica d'Ensenyament Social (escola d'assistents socials) per realitzar-hi pràctiques les estudiants, però no s'utilitzava per a aquesta finalitat.

El Patronat va dirigir-se a l'Escola per comunicar-li que quedava rescindit el contracte per incompliment. La Junta del centre social va sol·licitar una entrevista amb el gerent del Patronat, Martínez Marín, i va resoldre el problema fent un nou contracte; finalment el centre social va quedar inscrit a Càritas.

Tingué un nombre important de socis, majoritàriament joves. Hi havia diverses seccions com: biblioteca, xerrades, cinefòrum, sessions musicals, excursionisme, *cante jondo*, activitats lúdiques per als infants, etc.

A causa dels problemes dels locals del centre social, per manca d'espai per a reunions grans i atès que la parròquia disposava de terrenys propis, es va fer una enquesta per conèixer l'opinió dels veïns sobre quines eren les prioritats entre les necessitats existents. Es van recollir 779 respostes. Dels resultats se'n va aixecar acta amb l'objectiu de fer una assemblea sobre el tema. Varen assistir-hi 250 veïns i es van prendre uns acords que la Junta Gestora s'encarregà de fer arribar a:

1. Ajuntament: se li demanarà que donés a conèixer quina seria la ubicació possible del centre social tenint en compte l'afectació dels Plans Urbanístics, concretament dels Cinturons de Rondes.
2. A la Delegació de Treball i Comissió d'Escoles de Formació Professional del Ministeri d'Educació i Ciència: informant-los de fer l'Escola de Formació Professional del barri.
3. Es va fer una visita al vicari episcopal, mossèn Joan Carrera, per exposar-li la situació i demanar-li de poder utilitzar els locals parroquials.

¹⁵¹ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Trinitat Vella.

L'any 1972 es van produir alguns canvis importants. La Junta del Centre la van formar representants de cada grup de treball del centre social. Aquest nou funcionament va permetre que les situacions conflictives es resolguessin en cada un dels grups i fossin tractades en les reunions de juntes, si calia, pel representant que pertoqués.

Una fita que es va aconseguir, tot i no ser fàcil, va ser l'aprenentatge d'*"escoltar amb tranquil·litat l'opinió de tothom, no imposar les idees pròpies, analitzar molt bé les situacions i evitar les discussions"*, tasca a la qual va haver de dedicar-hi moltes hores l'assistent social.

*Centre Social Roquetes-Verdum*¹⁵²

Adscrit a Càritas Diocesana de Barcelona el 1968, el Centre Roquetes estava ubicat al barri de Verdum i la seva activitat era conjunta amb els dos barris. Una de les primeres juntes del centre social havia estat formada, com en la majoria d'entitats d'aquella època, per persones amb excés d'autoritarisme, amb veneració per les formes jurídiques vigents en aquells moments i poc representatives del barri.

En el centre social hi havia diverses seccions: la secció cívica, la cultural, excursionisme, teatre, celebració de festes, etc. A finals de 1970, l'assistent social va observar que havia disminuït l'assistència de joves, motiu pel qual amb els responsables del grup de joves es van plantejar incorporar al centre social persones de mitjana edat i, així, van poder participar en les seccions de cultura, teatre, etc.

Durant l'any 1972, en el centre social, s'hi va crear una nova secció, dedicada als infants i adolescents del barri. A més, es varen fer classes d'alfabetització, no solament per aprendre a llegir i escriure, sinó que s'ajudava als assistents a tenir consciència del seus problemes i dels que hi havia en el seu entorn. En les conferències per a joves, s'hi van tractar dos temes a petició dels mateixos joves: sexualitat i problemes de barri.

¹⁵² Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.11. – Roquetes.

Es varen planificar i dur a terme festivals, cantades i cinefòrums setmanals. A aquests actes es va convidar a assistir-hi nois i noies d'altres barris. Va ser molt important començar a tenir contacte amb el Centre Social de la Trinitat.

Estructura urbanística

*Pont de Trinitat Vella–Trinitat Nova*¹⁵³

Amb la posada en servei de l'autopista de Granollers, Trinitat Vella quedava separada de Trinitat Nova, ja que va desaparèixer el pas de vianants que unia els dos barris. Els veïns es van indignar molt i van prendre la decisió de fer una acció, que va consistir a reunir-se el vespre i aprofitant que no hi havia cap autoritat i com que no havien respectat els acords presos amb els veïns, van envair la Meridiana i van tallar el trànsit. Eren unes 2.000 persones. Quan va arribar la policia es varen dispersar. El dia següent funcionava novament el pas de vianants.

S'havia cobert la Sèquia Comtal i calia pagar les obres. Es va valorar que els costos eren excessius i es varen fer les següents gestions: a) fer fotocòpies de les cartes rebudes pels veïns; b) consultar un advocat; c) redactar una instància signada pels veïns que van portar en mà a l'Ajuntament.

A Verdum-Roquetes també hi havia un problema de transport ja que els autobusos no arribaven a la part alta, fet que obligava els veïns a fer llargues caminades. Ells iniciaren la demanda, i la resta de barris s'hi apuntaren per aconseguir una línia d'autobús que anés a la Residència (hospital) Francisco Franco.

Pavimentació del barri de Roquetes¹⁵⁴

El problema de la pavimentació afectava prioritàriament la zona de la muntanya. La pavimentació suposava un increment en els impostos. Els veïns dels

¹⁵³ Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Trinitat Vella.

¹⁵⁴ Codi referència: CAT A.CDB 01, 4.5.7.11 – Roquetes.

carrers pavimentats consideraven que l'import que se'ls volia cobrar era abusiu i més tenint en compte que la pavimentació no havia estat del tot correcta.

Es varen fer diverses reunions amb els veïns afectats i l'assistent social per a decidir què s'havia de fer. Calia no fer res a nivell individual, sinó col·lectiu, a més de conscienciar als veïns que aquest era un problema de tot el barri. Es va fer una instància a l'Ajuntament amb els queixes documentades, orientada per un advocat especialitzat en temes urbanístics.

Una de les necessitats del barri era la de legalitzar els habitatges construïts en un espai urbanístic considerat per l'Ajuntament zona verda. S'havien presentat les corresponents sol·licituds de legalització i s'havien pagat les quantitats estipulades. Els veïns havien tingut multes per l'edificació. Aquest problema va durar anys. Cal assenyalar que hi havia veïns que tenien molta por, ja que tenien el seu pis hipotecat.

Es varen fer moltes reunions, però a finals del 1970 estava tot per resoldre. En una reunió dels carrers afectats pels problemes de pavimentació s'acordà no pagar els impostos a l'Ajuntament fins que es resolgués el problema i que els impostos fossin els que calien, d'acord amb el preu real de les obres.

Els problemes d'aigua a Torre Baró i Vallbona

Hi havia encara, al setembre de 1973, 15.000 famílies afectades per falta d'aigua corrent. Es va fer una gestió amb els responsables de la Companyia d'Aigües de Barcelona; la Companyia va informar que per tenir aigua era imprescindible que l'Ajuntament fes les obres de canalització. També es va fer una gestió directa amb el regidor del districte, visita que va gestionar i va ser-hi present l'assistent social. El regidor J. A. Sauqué es va comprometre a fer les canalitzacions, a més d'informar que ja s'havia rebut el pressupost de l'empresa que havia de fer-les i que amb 10 dies estaria tot resolt.

Va transcorre temps i, com era habitual, la proposta no es va complir. Els veïns van prendre la decisió de tallar l'avinguda Meridiana amb pancartes on deien

*“Agua en el barrio” i “Exigimos viviendas en condiciones en el barrio.”*¹⁵⁵ El president de l'associació va ser cridat a comissaria on va informar que aquest acte havia estat aprovat per la majoria dels veïns en una assemblea i per tant “tots eren responsables”.

Les associacions de Torre Baró, Vallbona, Trinitat Vella, etc., preocupades pel problema del gas, es van unir amb les de la resta de la ciutat de Barcelona, ja que hi havia hagut diverses explosions com la de Ciutat Meridiana. Una explosió a causa d'una fuga de gas al mig del carrer va ferir dos nois i no va sortir als diaris per la pressió de Catalana de Gas.¹⁵⁶ Això va generar molta por.

Les associacions van exigir:

1. La clarificació dels fets i la penalització dels responsables.
2. El control democràtic per part dels consumidors en les negociacions, condicions, contractació i subministrament que l'Administració establís amb les companyies subministradores.

Problemes per les obres de la Meridiana i cables d'alta tensió

Al juny de 1974 van aparèixer a Trinitat Vella un grup de cases amb esquerdes en el seu interior com a conseqüència de les obres de la Meridiana. Es va fer una denúncia al Patronat Municipal de l'Habitatge, on també s'informava d'altres desperfectes, com humitats i goteres, a causa de la proximitat del Rec Comtal, que afectaven 162 famílies. El Patronat no va fer cas de cap de les dues qüestions.

Un fet molt important que s'havia de tenir en compte era que al llarg de la calçada del carrer d'entrada i sortida del barri hi havia 8 pilars elèctrics. El juliol de 1973, després d'una assemblea amb 570 veïns, s'adreçaren al Governador Civil de Barcelona acusant FECSA. Abans, l'assistent social havia consultat un

¹⁵⁵ Fabre, Jaume i Huertas, Josep M., *ob.cit.*, p. 244.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 252.

advocat, ja que la companyia havia infringit la llei i a més hi havia un acord amb l'Ajuntament de Barcelona que es traurien els pilars.

A Trinitat Vella els preocupava el problema del semàfor en el pas de la carretera nacional 150-152, que forçosament havien d'utilitzar els veïns per anar a l'única zona verda que tenien. S'havien produït alguns accidents. Es plantejaren una acció reivindicativa, una manifestació en la que demanaren un pas subterrani per no travessar la carretera. Ho aconseguiren i aquesta va ser una victòria important.

Sanitat i salut¹⁵⁷

El primer trimestre de 1973 es va crear un grup, per parlar dels temes de sanitat, que es va reunir cada 15 dies, hi participaven com a membres actius les assistents socials.

Es va començar per fer xerrades sobre temes de salut i per parlar dels dèficits que existien als barris. Es va fer un estudi i es va elaborar un full informatiu sobre les deficiències i la necessitat de serveis sanitaris. El full es va repartir casa per casa, fent així possible parlar amb cada veí i motivar el seu interès i la possible participació en les reunions previstes.

S'havia aconseguit que els veïns fessin la petició d'una línia d'autobús que enllacés els barris de Torre Baró i Trinitat amb la Residència Francisco Franco (actual Hospital Vall d'Hebron).

La petició es va cursar a l'Ajuntament i a la Companyia de Transport, acompanyada de 1.500 signatures, al mateix temps que es feia una campanya de premsa.

El juny de 1973 a Ciutat Meridiana, a conseqüència de la quantitat de rates que hi havia, es va fer el "Concurs de Caça Major". Aquest concurs consistia en donar un premi de 500 pessetes a qui aconseguís caçar la rata més gran. Un

¹⁵² Codi referència: CAT ACDB 01, 4.5.7.10 – Zona Trinitat.

dia abans de la data per dur a terme el concurs, l'Ajuntament de Barcelona va fer una neteja del barri.

Al barri de Vallbona havien aparegut processos infecciosos en els nens, a conseqüència del mal estat dels carrers i de l'aigua entollada, els dies de pluja. També van aparèixer problemes de pell per falta d'una higiene correcta, ja que s'havia d'anar a buscar l'aigua a les fonts per rentar-se.

Habitatges¹⁵⁸

A l'agost de 1973, a Trinitat Vella es va començar a construir un edifici en un solar destinat a "zona de serveis". Es va fer arribar a l'Ajuntament un document preguntant quina era la classificació real de la finca, per saber si hi havia alguna irregularitat administrativa. Els veïns de forma espontània es van concentrar davant del solar.

La constructora era de la Caixa d'Estalvis de la Sagrada Família.¹⁵⁹ El director de l'entitat en un intent de suavitzar el que estava fent va explicar-los que el projecte incloïa, a més dels habitatges, un consultori, una guarderia i una llar de jubilats.

Els habitatges oficials, tant dels dos barris de la Trinitat com de Verdum, eren molt deficients i hi havia un incompliment dels acords. A Trinitat Nova s'havia cursat una denúncia per "incompliment de contracte, malversació de fons i abandó del barri". El 28 de febrer de 1973 al Jutjat número 20 de Barcelona es va fer un acte de conciliació amb l'Obra Sindical del Hogar (OSH), acte al qual els representants d'aquesta entitat no es van presentar.

Des de tots els barris de la OSH es va dur a terme un informe de conjunt de la situació de cada polígon que va ser la base d'una campanya de premsa. La elaboració de l'informe va ser molt laboriosa i va caldre treballar-hi molt de temps.

¹⁵⁸ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.10 - Zona Trinitat.

¹⁵⁹ Fabre, J. i Huertas Claveria, J.M., *ob.cit.*, p. 205.

Infància¹⁶⁰

Casal d'Estiu. Es va dur a terme conjuntament a tots els barris. Calia fer una bona planificació pensant no sols en les qüestions materials (com ara ajuts econòmics, material a adquirir i d'altres) sinó també en les més específiques, com ara formació de monitors, monitors de fora i de dins dels barris, fer propaganda per interessar els pares dels infants, cercar lloc adient, etc.

Les assistents socials van participar activament en el curs de monitors del barri Verdum-Roquetes que es va fer a l'Escola Pla de Fornells.

L'estiu de 1970 es va fer de forma conjunta un casal d'estiu al qual van assistir-hi 90 nens/nes de Trinitat Vella, 80 de Vallbona, 60 de Torre Baró i 20 de Roquetes. Per dur-lo a terme, es va demanar ajut econòmic al Servei de Colònies de Càritas, a la Caixa de la Diputació, i a la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat, prèvia presentació del corresponent programa d'activitats i pressupost. Es va sol·licitar una escola, Elisenda de Montcada, i es feren tràmits al Departament d'Ensenyament Primari, així com diverses reunions amb mestres i direcció de l'escola.

Els treballadors socials van participar en el curs per als monitors tenint molt present les característiques dels infants del barri.

L'any 1971 el Casal d'Estiu del barri de Roquetes-Verdum es va realitzar a l'escola que s'havia construït feia poc temps la Escuela Nacional Mío Cid. Per aconseguir els locals va caldre l'ajut de la directora a fi de presentar sol·licitud i documentació a la Sección Femenina, al Ministerio de Educación i a la Inspección de Educación Primaria.

Al barri de Verdum va haver-hi, de 1966 a 1971, colònies d'estiu, organitzades per la parròquia, per als infant del barri, a Torrelles de Foix en una masia propietat de la parròquia.

¹⁶⁰ Codi referència: CAT ACDB 01 4.5.7.2- Genèric.

4.5. Línies generals del treball específic dels assistents socials de 1966 a 1974

L'equip professional va estar format, fins a 1971, per quatre professionals, tres d'elles van deixar el treball per raons personals. La seva situació familiar no feia possible els horaris de treball com ara reunions al capvespre o treballar en dissabtes o en dies festius. Només una d'elles es va incorporar de nou després d'una baixa de maternitat i es va adaptar a la nova línia de la Institució.

La intervenció de l'equip professional va ser mantenir en tot moment la línia acordada amb l'expert en treball comunitari Marco Marchioni i anar-ho revisant i avaluant cada tres mesos en funció del que anava sorgint.

Calia tenir molt present quins eren els objectius del grup de treball. Els podem resumir en:

- L'observació de la realitat de cadascun dels barris i els aspectes que tenien en comú, sense oblidar el *Pla Urbanístic*.
- Impulsar la creació d'associacions o entitats per treballar amb la diversitat dels problemes existents.
- Orientar les accions a dur a terme amb la deguda reflexió prèvia.
- Finalment, procedir a la seva avaluació.

Per fer això calia tenir en compte els instruments professionals que tenien, o sigui, observar la realitat i contrastar si aquesta coincidia amb l'opinió de les persones del barri, per tant, calia fer entrevistes al carrer, assegudes en un banc, a la porta de l'escola, etc. Utilitzaren molt les dinàmiques de treball de grup amb les associacions, entitats o grups. Aquest treball de grup va incloure entrevistes o converses amb persones per evitar situacions complexes, desfer malentesos, etc.

La tasca amb la premsa per denunciar situacions i fets va ser molt important i imprescindible, concretament amb aquells diaris més reivindicatius de l'època i fins i tot publicant alguns articles. No podem ignorar que a la revista de nom *9 barris* hi varen ser presents no sols a la comissió de redacció sinó també aportant per escrit les seves reflexions i experiència.

El treball de barri es va fer de forma conjunta per part de les assistents socials per a temes tant importants com: urbanisme, adequar els carrers, eliminar les rates, instal·lació de la llum, clavegueres, etc.; escoles insuficients pel nombre d'infants que hi vivien; cultura: formació d'adults, conferències, cinema amb posterior diàleg; lleure per a infants i adolescents a l'estiu i activitats per a infants al llarg de tot l'any.

La tasca que van dur a terme les assistents social seria molt llarga i difícil d'enumerar. Estaven presents i s'involucraven en tot el que feia referència al barri, des de demanar permisos per a qualsevol reunió, fins a acompanyar els veïns en les seves reivindicacions, ja fos amb l'alcalde, el regidor o a qui correspongués.

Finalment podem afirmar, d'acord amb la informació a què hem tingut accés, que amb l'equip de treball social, hi col·laboraren un bon nombre de voluntaris professionals com ara: arquitectes, urbanistes, metges, mestres, advocats, etc.

Taula 3. Tasques realitzades per les treballadores socials (1966-1974)

Objectius	<ol style="list-style-type: none"> 1. Observar 2. Impulsar/crear associacionisme 3. Orientar 4. Reflexionar 5. Avaluar
Tècniques emprades	<ol style="list-style-type: none"> 1. Observació de la realitat 2. Entrevista per l'escolta de la realitat 3. Reunions i dinàmiques grupals 4. Suport a reunions amb Estaments Oficials 5. Entrevistes amb periodistes 6. Suport a la revista del barri 7. Redacció d'articles
Treball amb entitats de barri	<ol style="list-style-type: none"> 1. Urbanisme 2. Habitatge
Associacions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Escoles 2. Cultura 3. Lleure 4. Salut 5. Centres socials

Treball administratiu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sol·licitud de permisos per a assemblees i reunions 2. Redacció d'actes 3. Redacció d'informes adreçats als Estaments Oficials 4. Redacció i tràmit d'impugnacions 5. Escripturar habitatges d'autoconstrucció 6. Treball interdisciplinari amb advocats, arquitectes, metges, mestres, etc. 7. Col·laborar en la redacció de documents reivindicatius.
------------------------------	--

Font: elaboració pròpia a partir de tot el material estudiat per l'equip. – Teresa Casanovas, 2019

4.5.1. Canvi de línia del treball social de Càritas, any 1974

L'abril de 1974 va canviar la direcció de Càritas Diocesana, tant el delegat episcopal com el director, i es van configurar nous programes socials com ara, el d'infància i el de vellesa, adreçats a dos col·lectius importants i s'augmentaren els punts d'acolliment per a les persones més necessitades.¹⁶¹

A l'any 1975 va haver-hi un canvi en l'Ajuntament de Barcelona. Va marxar Josep M. de Porcioles i va iniciar-se l'etapa d'Enric Masó, persona més dialogant i amb qui es van consolidar les associacions.

4.5.2. Dues experiències que poden ajudar-nos a valorar el compromís professional de les treballadores socials en el sector Trinitat

En una reunió que vàrem fer amb dues assistents socials que hi treballaren, ens explicaren que l'abril de 1974 un grup de nens de l'Escola Font dels Eucaliptus va anar d'excursió al Castell de Torre Baró, aquesta experiència també l'hem trobat recollida a J. Fabre i J. M. Huertas.¹⁶² Eren 250 infants acompanyats pels mestres i per 12 adults. Quan van arribar al cim es trobaren amb un grup de policies

¹⁶¹ *Més a prop de Càritas*, n. 6-7, novembre 1997. Barcelona: Càritas Diocesana de Barcelona.

¹⁶² Fabre, J. i Huertas Claveria, J. M. , *ob.cit.*, p. 239.

que treien una bandera vermella que hi havia en un cable d'alta tensió. Els nens es posaren a mirar i a riure. La policia es va posar nerviosa i començaren a disparar a l'aire creant una situació de pànic entre els menors. Els pares van intentar establir un diàleg amb els policies. El resultat va ser la detenció de tres adults.

De tornada al barri, van informar l'assistent social dels fets ocorreguts.¹⁶³ Ella, conjuntament amb la Junta de l'associació de pares, va redactar uns comunicats que l'endemà va dur a la premsa de Barcelona. Al mateix temps, com a professional de Càritas i treballadora social del barri va escriure i portar al Govern Civil i a la "Jefatura Superior de Policia" un informe signat explicant el motiu de l'excursió i la presència dels pares, així com quina era la seva relació amb membres de l'associació de pares de l'escola i va demanar la llibertat dels detinguts. Varen ser alliberats tres dies després dels fets i l'expedient va ser arxivat.

Un altre fet, també important, va passar al barri de Verdum, en el qual es va veure implicada la parròquia de Sant Sebastià. Va ser el 27 d'abril de 1975 i fou tant transcendent pel barri que l'hem trobat recollit en un llibre sobre a parròquia esmentada.¹⁶⁴ Les associacions de veïns havien organitzat una exposició de dibuixos i fotografies sobre el mal estat dels habitatges de l'"Obra Sindical del Hogar" als porxos de la parròquia, per la qual tenien permís. "El dissabte al vespre va arribar l'avís que s'abstinguessin de fer-la, a causa de ser el lloc "un lugar eclesíastico". Com que ho tenien tot preparat i havia de venir-hi gent de Terrassa, Sabadell i altres ciutats, varen decidir fer-la. El diumenge al matí quan l'exposició estava muntada, un centenar de policies es va presentar i va desallotjar els assistents per la força, impeding la celebració de la missa del diumenge al migdia...". Tot i presentar-se el delegat del bisbe, no es va poder impedir l'entrada de la policia a l'església malgrat el "Concordat amb la Santa Seu i l'Estat espanyol" signat a la Ciutat del Vaticà el 27 d'agost de 1953, i que en el seu article XXII diu:

"1. Queda garantizada la inviolabilidad de las Iglesias, Capillas, Cementerios y demás lugares sagrados, según prescribe el canon 1160 del Código de Derecho Canónico.

¹⁶³ Codi referència: CAT ACDB 01, 5.7.10. Serveis Socials – Torre Baró

¹⁶⁴ Cuadrench i Aragonés, Joan. *ob. cit.*

2. *Queda igualment garantizada la inviolabilidad de los Palacios y Curias Episcopales, de los Seminarios, de las casas y despachos parroquiales y rectorales y las casa religiosas canónicamente establecida.*
3. *Salvo en caso de urgente necesidad, la fuerza pública no podrá entrar en los citados edificios, para el ejercicio de sus funciones, sin el consentimiento de la competente Autoridad eclesiástica.*¹⁶⁵

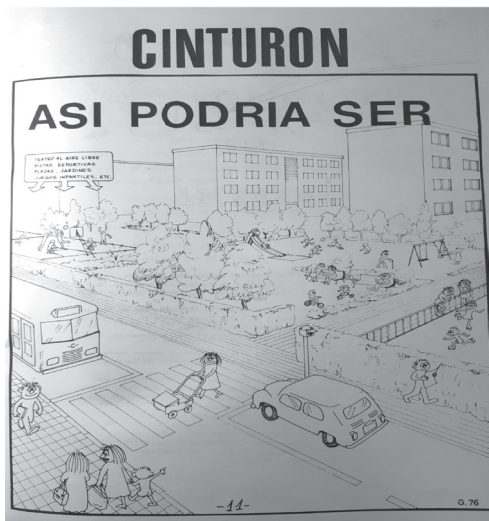
L'únic que va aconseguir el delegat del bisbe va ser que no es detingués ningú.

Cartell de queixa del Pla Urbanístic.

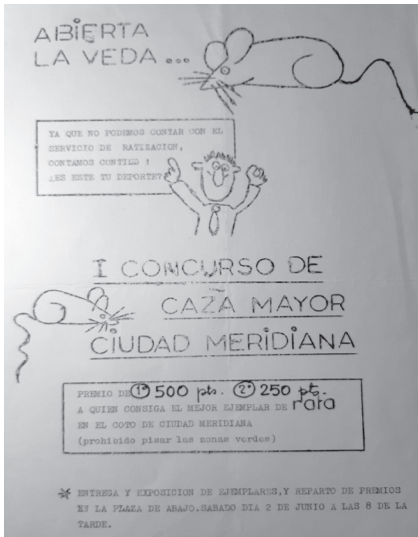
Font: fotògraf, Manuel Armengol, any 1976. www.manelarmengol.com – publicació autoritzada.

¹⁶⁵ Concordat entre la Santa Seu i Espanya de 27 octubre 1953., art. XXII.

Crítica al Pla Parcial: Butlletí Barri de la Guineuta, 1972.

Font CAT ACBD 4.5.7.10

Cartell del Concurs de Recerca de Rates, zona Trinitat Meridiana, juny de 1973.
 Font: CAT ACDB – 4.5.7.10.

Cases de Torre Baró, 1968.
 Font: www.Barcelona.cat – Torre Baró Història

Capítol 5

Experiències professionals de treballadores socials

Introducció

Des de l'anàlisi del que havíem estudiat, pensàrem que no estaria de més intentar saber si en altres llocs de Catalunya com ara, Girona, Lleida o Tarragona, s'hi havia fet alguna experiència de treball social comunitari.

Així va ser com connectàrem amb Girona, Lleida i Tarragona. S'ha de dir que coneixíem companyes que se'n podien responsabilitzar.

Per fer les trobades amb les professionals redactàrem un petit guió amb els punts que volíem saber, és a dir: data en què es va dur a terme l'experiència; institució que les va contractar; lloc on es va dur a terme amb una breu descripció del barri i el treball concret incloent-hi, si era necessari, les dificultats, i per què no?, alguna anècdota il·lustrativa.

A Girona la trobada va tenir lloc a Càritas. Les dues companyes, de les quals llegíreu la seva presentació, manifestaren que estaven molt contentes que tinguéssim present la seva experiència, ja que sembla ser, que no se'n conserven arxius. Per tant, es tracta doncs del "seu record personal".

A Lleida, la trobada va ser a la seu de la Delegació del Col·legi Professional, se n'ocupà la Carme Tobella. Com que li havíem enviat prèviament el que volíem, les companyes ho portaven preparat. La reunió va ser molt profitosa. Com en la reunió de Girona, ens sorprengué amb la il·lusió amb què parlaven de la seva experiència i els records tant bons que en tenien.

A Tarragona, ens vam trobar a la Delegació del Col·legi Professional i les companyes van mostrar-se molt contentes per poder recordar la seva experiència i per haver-les tingut en compte en la nostra recerca.

Aquestes experiències les hem presentades per ordre alfabètic de les professionals que les signen.

5.1. La meva experiència de treball social comunitari a diferents barris de Girona

per **Neus Fort Quer**

Nota: la meva tasca va del 1967 a 1981, quan vaig deixar de treballar a primera línia i vaig passar a ser la coordinadora de l'Equip de Treball Social de l'Ajuntament de Girona, però el treball de recerca només comprèn fins els ajuntaments democràtics, de manera que em limitaré fins l'any 1978.

Període 1967 a 1971, Càritas Diocesana de Girona

La meva experiència como assistent social la vaig iniciar l'any 1967 quan, a començaments del meu tercer curs dels estudis de Treball Social, vaig ser contractada per Càritas Diocesana de Girona per portar els serveis de colònies i casals d'estiu, del Bisbat de Girona, que ja havien iniciat les assistents socials Francesca Juncà i Concepció Busqué. Vam acordar una dedicació de tres dies a la setmana per poder continuar estudiant.

La meva tasca consistia en coordinar i assistir a les convocatòries de cada sector, a través del servei de casals i colònies d'estiu. Plataforma idònia per tenir un coneixement transversal de cada sector del bisbat gironí, així com en la intervenció de tota l'educació de l'esplai que es feia als joves majors d'edat que serien els futurs responsables de les colònies i casals d'estiu.

Al mateix temps, des de l'Escola d'Assistents Socials, van sol·licitar alumnes de pràctiques de les comarques de Girona per fer una prospecció i un estudi sociogràfic de les comarques gironines a fi de preparar el canvi d'orientació professional de les Càritas del Bisbat de Girona, és a dir, passar d'una orientació

benèfica a una orientació professional i promocional d'acord amb les directrius del Concili Vaticà II. La realització d'aquest estudi el vaig compaginar amb la meua feina a Càritas Diocesana de Girona, en el Servei de Transeünts i el Fines-tral de Caritat.

L'estudi sociogràfic fou la base de la meua tesina de final de carrera i també va ajudar a la creació de les Càritas Interparroquials de Girona, una agrupació de les diferents parròquies de la ciutat que disposava d'un fons comú que provenia de les aportacions de totes elles.

Aquest nou servei estava compost per dues assistents socials, Rosa M. Font i jo mateixa, supervisades i dirigides per Francesca Mateu, assistent social. La nostra tasca consistia en l'atenció individualitzada i el treball comunitari a les parròquies suburbials de les zones de Les Pedreres i "alberguers provisionals o Taialà".

Per poder entendre aquests barris em cal fer una petita ressenya de les seves característiques:

El barri de Les Pedreres pren el seu nom de les explotacions que hi hagué antigament per extreure la "pedra de Girona" que va servir precisament per construir els edificis gironins. Està situat en els turons que envolten la ciutat a la seva banda est. Fins a finals del segle XIX, la muntanya de les Pedreres va ser una estratègia militar del Ministeri de Defensa. Posteriorment els terrenys van quedar abandonats i la immigració de finals dels anys 50 del segle XX va ocupar aquests terrenys de manera il·legal, construint-hi barraques d'autoconstrucció. Els barris van adoptar els noms de les torres de defensa i de la zona militar: Les Pedreres, Torre Gironella, Torre Alfonso XII, Montjuïc i Polvorí.

El barri "Germans Sàbat de Taialà" o "alberguers provisionals", està situat a l'oest de la ciutat de Girona, a l'esquerra del riu Ter prop de Sant Gregori, on s'hi van construir albergs provisionals per acollir famílies d'immigrants.

L'objectiu del nostre treball comunitari en aquests barris era la promoció de les associacions de veïns i de pares de família per crear escoles bressol, revitalitzar la cooperativa de consum de *Torre Alfonso XII*, portar l'electricitat a Les Pedreres i contactar amb els barraquistes com a possibles futurs usuaris del Patronat.

Una de les primeres accions importants que vàrem realitzar va ser demostrar amb dades que a Les Pedreres hi havia molts nens i nenes sense escolaritzar i que baixar a Girona els era molt difícil. Després de molta pressió, el Ministerio de Educación ens va assignar un mestre amb la condició que tinguéssim un local per poder donar les classes, local que es va aconseguir fàcilment amb l'ajuda dels veïns i de l'Ajuntament. L'escola la va obrir la Puri Fernández, que era mestra i assistent social i abans d'acabar el curs va aconseguir que la Delegación de Educación nomenés un segon mestre.

Al barri de "Germans Sàbat de Tialà" es va promocionar una associació de pares i mares de la Guarderia de Germans Sàbat depenent de protecció de menors per aconseguir, més tard, el traspàs a l'Ajuntament de Girona.

També es va promocionar l'Associació Albergos Provisionals de Sant Gregori per estudiar i elaborar propostes de cara l'erradicació del barraquisme. S'hi varen implicar des de l'alcalde com a president, el rector com a secretari, un guàrdia municipal del barri com a tresorer i altres com a vocals. Era la part més residual i marginal de tot Girona, les assemblees eren catòliques, tot i que s'arribava a acords i es complien.

Tota aquesta tasca de treball comunitari va ser duta a terme en un entorn de repressió política i manca de llibertats; les assistents socials érem pioneres i la majoria ens trobaven sota cobertura de l'Església Catòlica. Les noves directrius del Concili Vaticà II ens van obrir finestres i el moviment del maig de 1968 també va marcar la nostra manera de pensar.

Període 1971-1973, Patronato de la Vivienda

A la primavera de l'any 1971, el Patronato de la Vivienda contractà els meus serveis amb l'encàrrec d'organitzar la promoció de 100 cases recentment lliurades al Sot dels Canyons, de Sant Feliu de Guíxols, i de posar en marxa un centre social en uns baixos d'aquests edificis, centre social que l'any 1981 fou traspassat a l'Ajuntament. També vaig prestar serveis a la cooperativa "La Construcción de Viviendas" de Girona, per la corresponent adjudicació i organització de la comunitat d'uns altres 100 habitatges més.

El barri conegut per “Sot dels Canyers” era un barri perifèric i deprimat de Sant Feliu de Guíxols, poblat per famílies immigrants dels anys 60 del segle passat. Durant l'època franquista el seu nom era: “Francisco Franco”.

En aquest barri es creà un local social i s'organitzà a partir de la comunitat de propietaris i es promocionà l'associació de veïns molt activa i compromesa. S'impulsà el canvi de nom de “Francisco Franco” pel de la zona “Sot dels Canyers” i una vegada celebrades les eleccions municipals democràtiques el local social es traspassà a l'Ajuntament de Sant Feliu.

Període 1973-1978, Ajuntament de Girona

A través de l'Escola d'Administració Local de Catalunya ubicada a Barcelona, les professionals de l'Ajuntament de Barcelona Rosa Romeu, Roser Torrentó i altres, varen promocionar un curs de formació en treball social dirigit als assistents socials de les administracions locals. Jo acabava d'incorporar-me com a funcionària a l'Ajuntament de Girona i aquesta corporació va facilitar la meua participació sufragant l'import en la seva totalitat. Per mi va ser un gran màster de formació en desenvolupament comunitari amb en Marco Marchioni. Les experiències de diversos ajuntaments d'Itàlia, força comparables a la ciutat de Girona, per les seves característiques o almenys a mi m'ho semblà, podrien servir com a model i base d'organització del treball social del nostre Ajuntament de Girona.

Durant aquests anys vàrem tenir projectes de treball social comunitari als barris de Torre Gironella, Torre Alfonso XII, Les Pedreres i Polvorí.

Projecte “Torre Gironella”: legalització del barri, construcció de clavegueres, instal·lació d'aigua als domicilis -en el barri només hi havia tres fonts públiques-, urbanitzar els carrers i asfaltar-los i donar d'alta les cases construïdes il·legalment. Va ser un treball realitzat pels veïns cada dissabte, durant dos anys i mig, amb la presència d'un aparellador municipal.

Projecte “Torre Alfonso XII”: revitalitzar la cooperativa de consum que estava adormida. Els veïns havien de comprar a uns preus abusius a la botiga/bar que

va habilitar un veí de la mateixa zona. La cooperativa havia estat promocionada pel Patronat Santa Creu de la Selva per fer arribar l'electricitat a les cases i posar quatre fonts públiques d'aigua potable. Per revitalitzar la cooperativa es va usar una barraca que havia quedat buida al mig del barri i es va habilitar com a botiga, es va ampliar amb un altra barraca al costat que es va habilitar com a bar. La gent estava contenta tot i que no es fiava, tothom pagava al comptat i a través de les compres es va fer un treball de conscienciació i organització de l'economia domèstica de les famílies. Les dones que treballaven a cases de Girona en el servei domèstic tenien la seva mestressa de casa com a referent, que les donava suport i les ensenyava, se sentien molt satisfetes i aprenien les unes de les altres; la botiga era un bon centre social per fer tertúlies i organització domèstica.

En el bar de la cooperativa es feien les trobades amb el homes, per parlar de feina, d'organització de la comunitat, dels futurs habitatges, de política, de reivindicacions, de formació i treball cooperatiu. Una de les possibilitats que hi havia era que quan es traslladessin al nou barri poguessin negociar amb la Delegación de la Vivienda i aconseguir uns locals comercials per un gran supermercat on hi hagués els productes necessaris per a tot el barri. Es preveia que el supermercat estaria gestionat per la Cooperativa de consum. Paral·lelament l'Obra Sindical de Cooperación donava unes ajudes per cada soci de la cooperativa que pogués demostrar la necessitat d'ampliació i finançament suficient per poder plantar-se per compte propi i donar un servei autogestionat.

Els interessos creats i la necessitat de manipulació van aconseguir, en una nit, treure el teulat de la botiga i emportar-se'n els queviures. La destrossa va ser tan gran que va dinamitar les ganes de seguir lluitant per tirar endavant el projecte. Potser el projecte era massa ambiciós i es varen acumular massa expectatives o potser no era el moment oportú. Es va perdre una gran oportunitat.

Es varen obrir dues aules escolars en el mateix barri Torre Alfonso XII. Va ser un gran èxit. Anaven a l'escola de forma molt anàrquica, però feien presència, bàsicament era una educació molt elemental: de donar hàbits, practicar i ensenyar higiene, organització i disciplina a les famílies i als nens, procurant que els escolars anessin a Girona a l'escola que els tocava per zona, nets i polits, a l'hora. Al mateix temps també es van obrir uns tallers de voluntàries, que ensenyaven a cosir i a fer reformes de robes a diferents barriades.

També es va promocionar l'Associació de Veïns Torre Alfonso XII/ Polvorins per estudiar i elaborar propostes de cara l'erradicació del barraquisme, molt vinculada a la cooperativa de consum Torre Alfonso XII. Es va promocionar la participació en l'Associació de Dones de les comarques gironines per reivindicar i promocionar el Centre de Planificació Familiar a la capital de la província.

Es va promocionar l'Associació de pares de la Guarderia de Fontejau per traslladar el servei de menjador d'Auxili Social a la nova guarderia dels usuaris a Font de la Pólvora ubicada a Vilarroja i preparar des de diversos fronts el complicat trasllat.

A Pla de l'Horta, Sarrià de Ter, es va promocionar una associació de pares i mares per la creació d'una guarderia. A Can Gibert del Pla, a través de l'Associació de Veïns, es va crear una guarderia infantil i habilitar un local social a la zona, gestionat pels veïns.

A Font de la Pólvora, de Girona, es va fomentar l'organització de les diferents famílies que tenien dret a un habitatge, la preparació de les sol·licituds, la canalització de reticències per anar a viure al nou barri amb persones molt residuals d'altres barris. Vam haver de trampejar un moment molt difícil abans de les primeres eleccions democràtiques, ja que tothom es veia amb cor d'intervenir en el barris més marginals i fer el que creia més oportú segons la seva ideologia.

Des de 1973 fins a 1978 varen ser 6 anys a l'Ajuntament de Girona molt eficaços, feliços, de molta il·lusió i esperançadors. Girona era una capital de província, amb tots els serveis provincials i totes les delegacions provincials. En ser una província petita tot era més assequible, tothom era conscient que estàvem en un final d'etapa, la majoria d'agents públics se sentien incòmodes i poc segurs. Fèiem propostes raonades i sensates, encara que no els agradessin i els fessin por. Va ser una etapa en la qual els tècnics, sobre tot de l'administració especial, ens varen deixar fer la nostra tasca.

L'època final del franquisme, malgrat totes les prevencions, hi havia com una espècie d'admiració i un no acabar d'entendre com es podia treballar amb aquesta gent forastera que s'ubicava a barris marginals, en condicions pèssimes. Les professionals treballàvem sense por, de forma assertiva i amb empatia per defensar els seus drets i perquè se sentissin ciutadans del municipi i poguessin assumir els seus deures.

En aquest període es varen annexionar a Girona els pobles de Salt, Sarrià i una part de Sant Gregori. Just en arribar, els nous ajuntaments es varen tornar a desannexionar excepte la part de Sant Gregori que com que tenien tot el problema dels 400 albergs, no varen voler aquesta repercussió negativa al municipi. Aquesta anada i tornada a nivell de serveis socials també va tenir les seves conseqüències, als usuaris els agradava més quedar-se a Girona.

Amb tota l'experiència que portava del treball realitzat, em va ser fàcil plantejar el nou servei a la municipalitat de Girona i portar a terme el pla estratègic que creia ideal per al nostre municipi i amb el qual em sentia plenament identificada.

M'agradaria cloure la meva experiència amb una anècdota:

La comunitat gitana em va rebatejar amb *"la-ta-neu"*. Quan parlaven de mi i quan em cridaven personalment em deien *"ta-neu"*. L'alcalde senyor Ribot em cridà a l'alcaldia i em preguntà "perquè els gitanos li diuen 'lataneu'?" I jo no sabia el perquè?, i em va ordenar que ho esbrinés, "perquè és molt important saber el què i el perquè de les coses". Em va costar desxifrar el significat i ho vaig trobar divertit: "lataneu" vol dir *"la señorita Neus"*, i "taneu" vol dir, *"señorita Neus"*.

5.2. Experiència al barri de Bonavista, Tarragona

per **M. Teresa Forés** i **Carmen Esteban**

El Barri de Bonavista està situat al sud-est de la ciutat de Tarragona. Inicialment pertanyia al terme municipal de La Canonja. El seu origen se situa en el 1961. Al cap d'uns anys queda incorporat a la ciutat de Tarragona.

Era una zona de cultiu, però a conseqüència de la industrialització (Port de Tarragona, petroquímiques, altres instal·lacions industrials, etc.) es comencen a vendre terrenys, cosa que fa augmentar-ne el cost a mesura que es construeixen cases i hi van a viure famílies vingudes d'altres llocs d'Espanya, en especial d'Extremadura i Andalusia, però també d'altres barris de la ciutat com ara: Tor-

reforta o famílies de les barraques del Francolí, Entrevies, Parcel·les i Tuset que vivien en una situació infrahumana.

Les cases baixes les van construir les famílies mateix, algunes de les quals mantien la cultura de la zona de procedència, com són patis amb moltes flors. Inicialment els carrers tant sols estaven numerats, cap d'ells tenia un nom.

No hi havia serveis, ni aigua, ni llum, ni clavegueram. A les cases hi havia pous morts. Els nens per anar a l'escola feien un desplaçament de 15 minuts, anaven a l'escola de La Canonja. Tot i això, passaven moltes hores als carrers. Hi havia una farmàcia i un metge que visitava en una casa petita, era de pagament i les persones s'esperaven al carrer.

L'any 1969 el capellà de la parròquia, mossèn Faustino Arnal, conscient de la situació de les famílies i de la situació del barri va demanar al director de la Caixa Provincial de Tarragona, que contractés dues assistents socials per atendre famílies amb dificultats. La Caixa ho va acceptar amb la condició que el despatx estigués ubicat al costat de les seves oficines i que fos independent de la parròquia. Es va habilitar un centre social amb dos despatxos i una saleta. S'ubicà en el n. 3 del carrer 22. S'inaugurà el maig de 1969 i vàrem treballar-hi fins a 1982.

Començàrem a treballar la Tina i la M. Teresa. La Tina per raons familiars aviat va haver de deixar la feina. S'hi incorporà l'Assumpció i l'any 1976, quan aquesta última va deixar la feina amb l'objectiu d'assumir una altra responsabilitat dins del barri, s'hi incorporà la Carmen.

Ens distribuïrem la feina, una de nosaltres s'ocupava del treball individualitzat i l'altra, del treball de barri o comunitari.

Va ser molt important el treball individual per constatar els problemes i les situacions dels veïns, a més de passejar pel barri, parlar amb la gent i amb els líders –persones conegudes per quasi tothom i pel rector de la parròquia.

Vàrem tenir clar que a més d'atendre famílies, la nostra activitat havia d'anar dirigida a la promoció del barri, sensibilització, fomentar l'associacionisme, la participació i la reivindicació per resoldre els problemes dels veïns.

Vam tenir un gran model per fer-ho: una companya que havia treballat en dos

barris de Tarragona i que tenia molt clar el treball de barri, parlem de Pilar Conceiro, que va ser la nostra referent.

Atès que no teníem clar com es feia per constituir una associació de veïns, connectàrem amb les nostres companyes de Barcelona del barri del Besòs, que en tenien experiència. Ens facilitaren un model d'estatuts d'acord amb la Llei d'Associacions de 1974, que posteriorment ens va servir per a la creació de l'Associació de Veïns del barri de Bonavista.

Com que els homes tenien un horari de treball molt llarg, vàrem entrar fàcilment en contacte amb les dones, així és com la primera tasca del centre social fou la iniciació de reunions amb un grup de 15 dones. El nostre objectiu era sensibilitzar respecte dels problemes del barri, de la situació de les dones i de l'atenció als seus fills.

Vàrem elaborar un programa a dos nivells. El primer seria un projecte propi del centre social, que comportaria:

- a) grups d'infants amb activitats que ajudessin l'educació del temps lliure, és a dir: jocs, activitats esportives, excursions, festes, colònies d'estiu
- b) grups de joves
- c) el grup de dones, esmentat, amb xerrades sobre temes del seu interès: sexualitat, educació dels fills, problemes dels adolescents, etc.
- d) classes de català, alfabetització i treballs manuals.

Atès que havíem comprovat, a través de l'atenció individualitzada, que hi havia un problema d'alcoholisme, vàrem treballar amb personal especialitzat del centre psiquiàtric de Tarragona.

En el segon projecte vàrem contactar i conèixer persones concretes de moviments d'església, partits polítics i independents, i vam participar de manera global en la creació de l'Associació de Veïns.

Durant 6 mesos vàrem fer reunions amb un grup de 15 persones, i vam convocar una reunió al centre social per parlar dels problemes del barri com ara: la manca de clavegueram, la manca de llum, d'aigua, d'escoles, etc. En aquesta

reunió, quan ja estàvem a punt de fer una votació, van aparèixer de sobte dos policies. Es va suspendre la reunió i la policia va confiscar la documentació. L'endemà la recollírem a la comissaria i ens informaren que tot i fent les reunions en el centre social calia el permís del Govern Civil. Alguns dels assistents varen agafar por i deixaren de participar. Amb tot, l'Associació de Veïns del barri de Bonavista va ser aprovada pel Govern Civil el gener de 1970. Es crearen les vocalies de sanitat, transport, cultura, urbanisme i joventut.

L'assistent social hi va participar activament, primer formant part de la Junta i finalment com una veïna més. Els veïns no haurien entès que no fos una "veïna" més.

L'Associació va estar ubicada en el centre social fins el 1976, que es traslladà al carrer n.4, llavors ja amb una total independència de La Caixa.

Amb motiu de la visita al barri del governador civil i de l'arquebisbe de Tarragona, l'any 1970 es pavimentà un carrer. L'any 1972 es començaren a fer obres de clavegueram i van portar l'aigua a algunes cases. Aquestes millores es feien en llocs concrets, mai en la totalitat del barri.

L'any 1979 el primer alcalde democràtic de Tarragona, Josep M. Recasens, amb la creació de la Tinència d'Alcaldia Perifèrica, es posà en marxa un equip tècnic per elaborar i dur a terme un pla de millora del barri de Bonavista. La mobilització de la gent del barri i els articles de premsa que els donaren suport foren, sens dubte, una empenta important que ajudaren a la presa d'aquesta decisió per part de l'Ajuntament.

Les activitats del centre social seguien el seu ritme de treball. El grup de dones pressionava per aconseguir una guarderia que es creà l'any 1976.

Per raó de l'alt nivell d'analfabetisme es feien classes d'alfabetització i sessions de formació en funció de la seva demanda sobre: medicina, higiene, primers auxilis, sexualitat, relacions de parella, educació dels fills, cuina i confecció.

Quant al grup de joves i adolescents, es dugueren a terme diferents activitats de caps de setmana i colònies d'estiu. Els monitors eren de fora del barri, però es valorà que fora bo que se n'incorporessin del mateix barri, prèvia formació, per garantir-ne la continuïtat. L'assistent social, com a responsable de l'activitat de colònies, va fer la formació dels monitors.

L'esplai de caps de setmana feia activitats adreçades a nens i nenes de 7 a 14 anys, però aviat es va constatar que, com que moltes mares treballaven, també calia acollir els germans petits.

Finalment fem una referència al grup de jubilats, en la seva majoria amb pensions del Fondo Nacional de Asistencia Social. Les reunions es feien sota "*los algarrobos*" fins que les gestions, diguem pressions per ser més exactes, de l'associació i dels treballadors socials, van aconseguir que l'any 1980 l'ajuntament obrís un centre específic per a aquest grup de persones.

Malgrat la feina que vàrem fer de sensibilització i participació, tant per resoldre els problemes greus del barri com col·laborant amb els grups per intentar aconseguir algunes millores i, en moltes ocasions, per pal·liar problemes concrets de famílies i d'infants, la direcció de la Caixa de la Diputació de Tarragona no va entendre o no va poder valorar positivament la feina feta, de manera que va tancar el centre social el maig de 1982.

Durant dos mesos, les dues assistents socials vàrem estar atenent les necessitats que es presentaven a la porta del centre social tancat, al mateix temps que fèiem les gestions necessàries perquè l'Ajuntament assumís aquell servei.

Finalment, tres mesos més tard, es va obrir el Centre Cívic del barri el qual va donar continuïtat a aquell primer impuls fet des del centre social i que ha continuat fent molta feina fins a l'actualitat.

5.3. Experiència a la Interparroquial de Girona

per **Pilar Gisbert i Mont-rós**

Eren els anys 70, època en què s'havia celebrat el Concili Vaticà II, la seva obertura ens duia a fer quelcom per canviar el món. A les persones creients i no creients que treballàvem a Càritas ens va omplir d'esperança i d'il·lusió.

També era l'última etapa del franquisme, una dictadura on no hi cabien els drets humans, per tant el dret d'associació, de reunió, de llibertat de premsa, de creació de grups polítics ni sindicals.

A Girona hi havien arribat molts immigrants de la resta d'Espanya a la recerca de feina, per la millora social, econòmica, laboral, etc. Millorar la seva vida! Es varen ubicar a la riba del riu Ter amb barraques sense condicions higièniques, ni d'habitatge; després de les inundacions en 400 albergs provisionals a la muntanya de Montjuïc, a les Pedreres... Eren famílies treballadores, però que no havien tingut l'oportunitat de l'escolarització. Molts eren analfabets.

La meua experiència va ser majoritàriament en els barris de Vila-roja i Germans Sàbat.

El barri de Vila-roja està situat en una carena sobre el riu Onyar, prop de les Garxes, a l'est de la ciutat. El seu nom es deu al color de la terra de la zona que és roja. Segons alguns dels primers veïns era una zona que destacava per la seva bellesa.

Les primeres casetes i pisos eren de l'Obra Sindical del Hogar. L'any 1972 es van construir els pisos del Grup Sant Daniel del Patronat Municipal de l'Habitatge i el 1979, el Grup Font de la Pólvora. Alguns dels habitatges varen ser construïts per particulars.

La primera construcció no tenia aigua potable. Els carrers no estaven urbanitzats, ni tenien llum.

El barri de Germans Sàbat, situat a l'oest de Girona, limita amb el nucli de Taialà. El seu nom té a veure amb els tres germans gironins "Sàbat-Arnau" fills de Celrà que varen estar enrolats al Terç de Requetès de la Mare de Déu de Montserrat, morts l'any 1937 durant la guerra espanyola. S'inicià la construcció d'habitatges l'any 1958 a càrrec del Patronat Municipal de l'Habitatge.

El seu aïllament i el sentir-se una mica com "un poble" va fomentar els moviments associatius.

Càritas interparroquial de Girona volia i va treballar per millorar la situació de les famílies amb una tasca d'atenció individual, des de la qual va anar copsant els problemes que preocupaven més als veïns, per tant, fent un treball comunitari per millorar la seva situació i ajudar que poguessin viure el més dignament possible. No va ser difícil veure la realitat, només calia passejar-se una mica pels barris.

L'any 1975 vàrem col·laborar amb el naixement de l'Associació de Veïns de Germans Sàbat. L'any 1982 la de Vila-roja i la dels polígons Kim i Benet.

Vàrem participar en les reunions i assemblees, prèvia petició del corresponents permisos per dur-les a terme al Govern Civil amb objectiu de resoldre problemes com: enllumenat als carrers, aigua potable, pavimentació, etc. La nostra feina va ser d'un acompanyament i orientació constant. L'èxit i la victòria van ser dels veïns.

L'analfabetisme de la població va ser un fet sempre negat per les autoritats del Departament d'Ensenyament. Estadísticament l'analfabetisme havia estat erradicat. La veritat és que s'iniciaren classes d'alfabetització per a adults -en llengua castellana- al barri de Vila-roja, prèvia sol·licitud i adjuntant amb la petició d'autorització, els noms dels voluntaris que impartirien les classes, de les quals vaig assumir-ne la responsabilitat. Recordo amb molta emoció els seus noms: l'Ernesta, l'Ignasi, professors i alguns estudiants de pedagogia, l'Assumpta, entre d'altres.

L'escola va mantenir-se fins que va ser assumida per l'Administració pública amb l'arribada de la democràcia.

L'última reivindicació que vàrem dur a terme a Vila-roja va ser la de poder disposar d'un centre de salut al barri, a la carretera de Sant Feliu.

Tot això va ser possible perquè al davant de la Interparroquial hi havia una persona amb un esperit "molt conciliar" que sempre va defensar, davant de les autoritat, que els professionals als barris no fèiem política, sinó que defensàvem les persones i volíem que visquessin amb dignitat. Aquesta persona era mossèn Josep Iglesias -consiliari de Càritas- i la Junta formada per Baldomer Busquets, Lluís Triola, Paco Pluma, Faustina de Solà Morales i Joan Ribas. Després es va renovar.

Una temporada va treballar també l'Ester Parramón, treballadora social. També vàrem comptar amb el treball dels administratius que varen fer possible la nostra tasca.

A tothom: MOLTES GRÀCIES.

Annex:

Jo somiava que Càritas no hauria de fer mai més tasques de suplència!!! Miro la realitat actual: el món, la societat, els problemes han canviat, però les diferències han augmentat, s'han fet enormes. Ara els immigrants són dels països del Sud i d'Europa; i molts no tenen ni casa, ni sostre, ni treball. Alguns han perdut l'habitatge. La crisi actual afecta a la classe mitjana; a molts ancians que amb la seva pensió sostenen els seus fills.

Malgrat tot crec QUE UN ALTRE MÓN ÉS POSSIBLE.

5.4. Treball Comunitari a la Diòcesi de Solsona

per **Miracle Llorens Torra**

La diòcesi de Solsona està situada al bell mig de Catalunya, entre la Plana d'Urgell i les muntanyes del Cadí. El seu paisatge explica com viuen els seus habitants; la pagesia, la ramaderia i alguna que altra indústria, passant per l'aprofitament forestal. És doncs una diòcesi eminentment rural, amb les capitals de comarques que tenen serveis de salut, ensenyament, comerç i administració.

La diòcesi de Solsona comprèn les comarques senceres del Berguedà i el Solsonès i part de les comarques del Bages, la Segarra, l'Urgell i el Pla d'Urgell. El meu treball el vaig fer a les poblacions de Tàrraga i Bellpuig (Urgell), Berga, Olvan, Gironella (Berguedà), Solsona (Solsonès), Cervera, Sant Guim i Torà (La Segarra), Mollerussa i Miralcamp (Pla d'Urgell), i Cardona i Súria (Bages). Pel treball va ser imprescindible disposar de cotxe per als desplaçaments.

Vaig iniciar el meu treball comunitari a la diòcesi de Solsona l'any 1975. Es tractava de donar suport als grups de voluntaris de Càritas que hi havia a les parròquies de les poblacions que he mencionat anteriorment; aquests grups de Càritas tenien diferents necessitats. Em va contractar el delegat de Càritas de Solsona, mossèn Josep Garriga, que va ser pioner en la contractació d'una pro-

fessional del treball social, ja que vaig ser la primera fora de les que hi havia en alguns serveis de l'Administració i totes a la capital de província, Lleida.

La majoria de la població era autòctona, fins i tot la població d'ètnia gitana era catalana, nascuts tots ells a Catalunya. No va ser fins els anys 90 que hi va haver població immigrada, concretament de l'Àfrica, que venien a treballar al camp i a alguna indústria agrària i càrnica.

En els pobles hi havia famílies que vivien en cases o pisos molt deficients, però eren molt poques les que no tenien els serveis d'aigua o llum.

La situació a nivell general de la població era bona. Hi havia escoles per als infants tant públiques com privades, sempre assequibles a la població. Els instituts de secundària són a les capitals de comarca, i algun més a Navàs, Bellpuig, etc. Pel que fa a serveis de salut, els ambulatoris o Centres d'Atenció Primària (CAP) eren i són a les capitals de comarca i els hospitals de la Seguretat Social, a Lleida, Berga, Manresa i Igualada.

El meu treball va ser l'atenció individual–familiar essent necessari en més d'una ocasió fer visites a domicili. Aquest servei va permetre detectar problemes més generals que vàrem anar abordant al llarg del temps i que podem considerar treball comunitari rural.

Certament, no vaig fer cap estudi de la població, però sí que vaig veure i llegir estudis sobre la comarca i els seus pobles, que varen ajudar-me. També considero que va ser força important el fet de ser filla d'aquestes terres, d'una casa de pagès de la Segarra, a més d'haver viscut alguns anys a Guatemala. Les persones que atenia, encara que fossin d'ètnia gitana, tenien maneres de pensar i actuar no tan lluny de les que tenia jo mateixa. També he de dir que la institució Càritas Espanyola facilità molta documentació, cursos i seminaris per equipar bé els professionals que hi treballaven.

Vaig veure molt clar que les propostes de treball comunitari a fer em vindrien marcades des de l'atenció a les famílies, des de l'observació i des de passar moltes hores parlant amb les famílies que vivien en cadascun dels pobles.

Els grups de voluntariat de Càritas varen ser uns extraordinaris col·laboradors en la meva tasca professional.

Juntament amb els equips de les Càritas parroquials vàrem fer front a diverses situacions d'àmbit general, que van ser ateses amb els següents serveis:

1. Famílies que tenien fills amb invalidesa intel·lectual a Tàrrrega i Berga. Van donar lloc a les Associacions Alba i Santa Maria de Queralt.
2. Absentisme escolar a Cervera. La Paeria va facilitar el treball d'un psicòleg.
3. Atenció a les persones transeünts a Tàrrrega, Cervera, Solsona, Súria i Gironella. Ha donat lloc a tres fundacions d'inserció laboral.
4. Acol·lida residencial als presoners, homes de la presó de Lleida, els seus dies de permís quan no disposen de família que els pugui acollir. Es fa l'acollida en un pis a Mollerusa.
5. Esplais d'estiu que van començar les Càritas de Tàrrrega, Solsona, Torà i Cervera, després traspassats als respectius ajuntaments.

Quan des de la Generalitat es va oferir subvencions als ajuntaments per poder contractar treballadors socials, des de Càritas es van fer gestions perquè hi accedissin els ajuntaments de Tàrrrega, Cervera i Solsona.

Les propostes de treball comunitari que calia dur a terme, van venir de les necessitats observades i des de les mateixes persones- famílies van cercar el recursos necessaris.

Quan jo vaig deixar el meu treball a la diòcesi de Solsona, l'any 2005 data de la meva jubilació, ja hi havia treballant a les Càritas parroquials (totes dins la Càritas Diocesana que les coordina) uns 25 professionals: treballadors socials, educadors socials, psicòlegs, advocada, monitors de treball, etc. No cal dubtar que aquesta realitat s'ha dut a terme pel canvi sociopolític que hi va haver a partir dels anys 80.

Vull deixar constància que per a mi treballar a Càritas va ser una gran experiència, sense absència de problemes, però amb molt de sentit. Vaig tenir ofertes d'altres institucions que m'oferien el gran salari... però no vaig acceptar-ho. La llibertat amb que vaig poder fer el meu treball no va tenir preu.

Tàrrrega, 8 d'agost de 2018.

5.5. Experiència de Treball Social al barri del Besòs, a Sant Adrià del Besòs

per **Francesca Masgoret** i **Glòria Rubiol**

Any 1962

Vam treballar en el barri del Besòs, en la zona que pertany al municipi de Sant Adrià del Besòs. A causa dels anys transcorreguts (54) tenim pocs records del treball realitzat allí. Recordem que el contracte de treball de nosaltres dues, com a assistents socials, establia un encàrrec de feina de mobilitzar grups del barri de cara a la posada en marxa d'un centre social en una zona del barri on una immobiliària havia construït blocs de cases. El gerent d'aquesta empresa -traspasat ja fa uns anys- era Bonaventura Fons, persona que tenia inquietuds socials. De fet, gràcies a ell havíem aconseguit un ajut econòmic per a una visita d'estudi a un país on el treball social i els serveis socials estiguessin en un estadi més avançat que en el nostre. Nosaltres (Francesca, Glòria i una altra assistent social, Rosario Gamboa, ja traspasada) teníem molt d'interès en conèixer el treball social i els serveis socials de l'Estat d'Israel.

La visita a Israel va ser extraordinàriament profitosa. Vam estar en contacte amb assistents socials de totes les àrees geogràfiques i de tots els camps de treball social del país; la visita va durar uns tres mesos (setembre-desembre de 1961). Aquesta visita està descrita en articles apareguts a la revista de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona.¹⁶⁶ A Israel, gairebé tots els nombrosos serveis socials depenien d'un sol ministeri. S'hi havien recollit les millors experiències de diversos països. Vam poder observar el treball de comunitat en barris on hi vivia població recentment immigrada a Israel.

¹⁶⁶ Rubiol, Gloria. "La asimilación de los inmigrantes y el servicio social en Israel", número monogràfic, *Revista de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona*, n. 25, gener 1967.

En una etapa anterior a la nostra visita, els/les treballadors/res de comunitat depenien de l'Administració pública de la qual depenien també els blocs d'habitatges. Tanmateix, van arribar a la conclusió que això creava molts problemes als treballadors de comunitat i van decidir que els treballadors socials depenguessin d'una fundació relacionada amb el treball de comunitat.

L'acord verbal amb el senyor Fons consistia en el nostre compromís de treballar al barri del Besòs quan tornéssim de la visita a Israel. Tanmateix, només vam tornar Francesca i Glòria perquè Rosario Gamboa es va quedar a viure a Israel, on va treballar com assistent social en un hospital psiquiàtric.

Mensualment ens pagava el nostre salari el senyor Jaume Nualart, que anys després, amb la democràcia, va ser Director General de Serveis Socials de la Generalitat. Ens sembla recordar que la immobiliària va establir un acord amb alguna entitat social per al nostre contracte.

El barri del Besòs està situat en una àrea que anys abans -probablement en l'època de la República- havia estat considerada com insalubre per a habitar-hi i s'hi havia planejat fer-hi un gran parc. Però en els anys 50 i 60 la febre constructora no s'aturava per aquestes consideracions.

Els pisos -força humits- eren molt petits, els carrers amb una adequació mínima, els serveis educatius, sanitaris i socials gairebé inexistents. Tot estava per fer. Els nens jugaven al carrer perquè als pisos no hi havia espai per a gran cosa. No hi havia llocs on reunir-se. El projecte de centre social era, en aquest sentit, adient.

El nivell cultural i econòmic dels habitants del barri era baix. La majoria eren famílies treballadores immigrades recentment de diferents llocs de l'Estat espanyol, principalment d'Andalusia, Extremadura i Galícia. En general eren obrers no qualificats.

Al barri del Besòs, el nostre treball va ser difícil. Recordem que aleshores -època franquista- no es podien fer reunions d'un número determinat de persones (no recordem la xifra) sense permís oficial i si es feien sense aquesta autorització hi havia el perill de ser detingut. Ens movíem en un ambient que estava proper al treball clandestí.

D'altra banda, hi havia la dificultat dels horaris. La major part de les reunions havien de ser nocturnes ja que molta gent treballava en dues feines, per poder arribar a final de mes. Feina n'hi havia, no podem recordar que la gent es queixes d'estar a l'atur. Es queixaven dels salaris baixos, de la manca de serveis al barri, de les dificultats amb el transport públic.

Nosaltres ens vam adaptar als horaris de reunions nocturnes, el que ens ocasionava alguns problemes amb les nostres respectives famílies. Una part del que cobràvem se n'anava en taxis per tornar del Besòs a casa nostra (a l'altre extrem de Barcelona) a hores bastant avançades de la nit. Crèiem que el problema dels horaris s'ha anat arrossegant sempre com a inconvenient per als/les treballadors/res de comunitat, però aleshores era molt més freqüent i gairebé considerat normal el fer les reunions a la nit i ens hi havíem d'adaptar.

Vam connectar amb gent jove i vam intentar formar grups i interessar-los pel futur centre social, que podria ser una eina per a la integració de la població del barri.

Teníem escrit un diari de camp on s'hi reflectia tota la feina que vàrem fer allí. Però no l'hem trobat; el vàrem donar a les assistents socials que anys després van treballar al barri. També enviàvem informes periòdics al senyor Fons, les còpies dels quals no hem pogut trobar.

No recordem haver tingut cap assignatura sobre treball de comunitat a l'escola d'assistents socials. Així és que la nostra pràctica es basava en el que podíem trobar en l'escassa bibliografia professional existent aleshores, en el que havíem observat i après a Israel i també en els coneixements adquirits en dos cursos molt interessants sobre treball de comunitat que va organitzar l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona -potser en col·laboració amb altres entitats. Aquests dos cursos van ser impartits per dues expertes italianes.

La nostra feina, que s'havia iniciat a primers de l'any 1962, es va veure brusquement interrompuda per les terribles inundacions del Vallès Occidental. La nit del 25 de setembre de 1962 unes pluges d'una intensitat que no es recordava a Catalunya es varen emportar barris sencers de Terrassa, Rubí i Sabadell. Varen morir unes 1.000 persones. El riu Besòs també es va desbordar i va destruir moltes barraques i casetes d'un barri limítrof d'on treballàvem. A nosaltres dues,

Càritas, a través del seu director mossèn Jorge García-Die,¹⁶⁷ ens va encarregar fer un estudi de les famílies damnificades, que vàrem realitzar.

En els blocs d'habitatges de la immobiliària, el local destinat a centre social es va omplir de donatius -roba, aliments, etc.- que s'enviaven per als damnificats. El projecte de centre social va quedar aturat. Nosaltres vàrem trobar una altra feina i la curta experiència en el barri del Besòs es va acabar. Anys després, altres assistents socials anirien al barri contractades per Càritas.

Un efecte positiu de l'experiència al Besòs va ser animar-nos a constituir el Grup de Treball de Comunitat, conjuntament amb altres treballadores socials de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona i d'altres associacions d'assistents socials. Es va anar formant durant el curs 1962-1963. El grup, entre altres activitats, va preparar instruments metodològics per a la recollida de dades en els barris on es feia treball social de comunitat. Un article aparegut al *Butlletí de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona* explica les activitats d'aquest grup de treball.¹⁶⁸ Amb diferents intensitats de participació i de tasques realitzades, el grup ha anat perdurant al llarg de més de 50 anys, ara situat al Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.

Barcelona, març de 2018.

5.6. Treball social comunitari al Somorrostro, Barcelona

per **Francesca Masgoret**, i **Glòria Rubiol**

La nostra activitat al nucli de barraques del Somorrostro va tenir dues etapes diferenciades i es va desenvolupar en dos sectors territorials diferents del suburbi del Somorrostro (platja de Barcelona).

¹⁶⁷ Mossèn García-Die (1927-1999) va ser director de Càritas Diocesana de Barcelona de 1960 a 1974.

¹⁶⁸ "Necesidad de una documentación social". *Butlletí de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona*, n.19 (abril de 1965).

La primera etapa la situem en els anys 1959 i 1960

Ens sembla recordar que depeníem d'una obra social dels Pares Caputxins de Pompeia. A totes dues, que érem encara alumnes, l'activitat que portàvem a terme al Somorrostro ens comptava com a pràctiques per als nostres estudis a l'escola de treball social -aleshores Escola Catòlica d'Ensenyament Social, situada al carrer Bonavista de Barcelona.

Treballàvem en un dispensari mèdic durant els matins. El treball consistia en posar injeccions, fer cures, ajudar el pediatra que visitava un cop a la setmana; era el Dr. Joan Ripoll que va succeir al Dr. Pere Calafell, professor de l'Escola i iniciador el 1949 de la consulta de pediatria en el barri. També hi havia visita d'un metge de medicina general i d'un oftalmòleg. Suposo que podíem fer aquesta feina perquè una de les dues tenia el títol d'infermera auxiliar de la Creu Roja; ens pagaven una petita quantitat mensual per la feina sanitària.

Sent com era un treball sanitari, ens comptava com a pràctiques de treball social pel fet que el Somorrostro era un dels barris amb més problemes socials de Barcelona i també perquè la tasca que portàvem a terme tenia aspectes d'aconsellament i orientació de les famílies, tasques que es podien considerar de caire social. En aquest sentit ens ocupàvem d'alguns problemes familiars, derivats de l'extrema pobresa, insalubritat del barri, habitatges en forma de barraques paupèrrimes, malalties dels infants derivades del fred i la humitat, etc.

Podríem dir que fèiem un cert treball de casos o individualitzat, orientant famílies (en aspectes de prevenció sanitària, d'alimentació dels infants) i també de recerca de recursos per pal·liar la manca de treball o de recursos econòmics. Recordem la ínfima disponibilitat de recursos socials existent aleshores a la societat, el que limitava molt les possibilitats de la nostra feina.

Del treball de final d'estudis (anomenat "tesina") de Francesca Masgoret en trèiem dades sobre la història del barri i com era en aquells anys.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Masgoret i Llardent, Mª Francisca. (1961). *Somorrostro... Un suburbio de Barcelona*. Escuela Católica de Enseñanza Social. Aquest document es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Pere Tarrés, al carrer Santaló de Barcelona.

Les primeres casetes o barraques del Somorrostro eren de principis del segle XX (de 1905). Però el creixement fort de població va ser després de la Guerra Civil. En els anys 1950, es considerava el Somorrostro com "el nucli més dens i atapeït de barraques de Barcelona". Estaven construïdes sobre terrenys reguts per la Comandància de Marina, a primera i segona línia de la platja, des de la Barceloneta cap al nord en direcció a Sant Adrià de Besòs i Badalona. Tanmateix, el Somorrostro estava a prop d'àrees considerades "normals" de Barcelona: el trajecte en tramvia des de la Plaça Palau al Somorrostro era només d'uns 15 minuts.

Es deia que en els anys 1949-1950 el Somorrostro va arribar a tenir uns 18.000 habitants, però en la nostra època en tenia menys. La població era immigrant econòmica, en la seva major part vinguda d'Andalusia, especialment del poble de Cabra, província de Còrdova. D'altra banda, hi havia la població gitana amb diferents orígens, però també predominantment d'Andalusia. La població gitana era un 20% del total. Les barraques dels gitans eren pitjors que les dels "castellanos" (així eren anomenats, tot i que fossin andalusos). El seu nivell d'higiene era també més deficient.

Al Somorrostro hi havia algunes petites botigues de queviures i tres fonts públiques en el barri. L'electricitat va ser instal·lada el 1955.

Maria Teresa Hormeu, assistent social, sota la direcció del Dr. Pere Calafell, havia fet un estudi de les famílies del Somorrostro. Mitjançant una enquesta a les famílies, va recollir dades sobre la composició familiar, ofici o feina del cap de família -figura aleshores legalment existent- i dels altres membres de la família. S'anotava la província de procedència -no el poble-, l'any d'arribada a Barcelona i si sabien llegir i escriure. Un altre apartat de l'enquesta contenia el plànol de l'habitatge i les condicions de les barraques. Hi apareixen dades sobre l'alimentació de la família, explicades pels mateixos enquestats i s'especifica sobre l'alimentació dels infants menors de dos anys. Aquest treball va ser realitzat l'any 1955. Aporta dades molt interessants sobre el barri.¹⁷⁰

¹⁷⁰ *Ibidem*. Un resum de l'estudi apareix en l'Apèndix.

Sovint hi havia temporals de mar que feien estralls en les barraques situades en primera línia. Quan un temporal molt fort es va emportar moltes barraques, les famílies foren allotjades a Montjuïc, en un pavelló buit de la Fira, anomenat “de Misiones”. Recordem haver anat allà a visitar les famílies conegudes. Vivien separades unes de les altres amb llençols penjats de cordes. L’ambient era gèlid i desolat.

Aquesta etapa ens va servir per conèixer el barri físicament i els seus habitants. Anàvem sovint a l’interior de les barraques per posar injeccions o fer cures. Les persones que venien al dispensari ens explicaven els seus problemes. Sovint venien al dispensari precisament per explicar-nos la seva situació i demanar ajuda.

La segona etapa del nostre treball va ser en un altre sector del Somorrostro, el més proper de la Barceloneta i del recentment construït Passeig Marítim

L’any 1961, quan ja havíem acabat els estudis d’assistent social, ens va contractar com a professionals una entitat que ens pagava mensualment, tot i que no estàvem assegurades, fet que aleshores era molt freqüent.

L’entitat era una obra social de l’Associació Bonanova, formada per antics alumnes dels Germans de la Salle de la Bonanova. Aquesta obra disposava d’un edifici a prop de les barraques.

El contracte de treball -o acord, no ho podem recordar- contemplava que en l’esmentat edifici donéssim classe durant els matins a nens i nenes no escolaritzats i a les tardes ens repartíssim el temps entre atendre les famílies, distribuir l’ajuda en aliments nord-americana que rebia Càritas i desenvolupar tasques d’acció social.

Recordem que repartir aliments no ens semblava adient i d’alguna manera vam aconseguir no fer-ho nosaltres, pel caire benèfic que donava al nostre treball.

En l'esmentada tesina de F. Masgoret es descriuen els principals problemes del barri:¹⁷¹

- “Falta d'integració de la població per la diversitat d'origen i pels gitanos.
- Falta d'integració de la població a Barcelona. No és un suburbi, és un món apart, massa distant.
- Falta d'una acció social de comunitat: només es fa una tasca de beneficència que (...) en darrer terme (és) contraproduent (...).

Les dificultats per a una acció social de comunitat són grans però no insuperables (...). Hi ha líders naturals, especialment entre els gitanos (un intent realitzat per a formar una Junta de veïns va tenir un èxit immediat però per motius aliens a les persones interessades no va poder tirar endavant)”.

Els altres problemes que es descriuen són: problemes econòmics i d'insuficiència de recursos; problema sanitari i higiènic; ignorància de coneixements higiènics elementals que perjudica sobre tot els infants; problema de pagament del nou habitatge (quan els hi concedeixen); problema d'ensenyament elemental i d'ensenyament professional; problemes morals a conseqüència de l'amuntegament en què viuen; problemes religiosos (religiositat tradicional i una mica supersticiosa entre les dones); enorme problema de seguretat en el barri; problema de com ocupar el temps lliure.

Quant a les persones d'ètnia gitana, als problemes esmentats s'hi ha d'afegir la gran discriminació que patien i el rebuig de l'altra població.

El treball de comunitat que vam portar a terme en aquesta segona etapa va sorgir al adonar-nos que la majoria dels gitanos no estaven inscrits al Registre Civil. La causa principal era evitar així el servei militar (aleshores obligatori per a tots les homes). Però la manca de documentació els ocasionava molts problemes.

Vam iniciar una “Campanya de Registre Civil” que va aconseguir la col·laboració d'un jutge que va entendre el problema i va donar moltes facilitats. Però sobre

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 42 i següents.

tot va ser positiu l'interès creixent de la comunitat gitana per canviar la seva situació legal. En l'esmentat treball sobre el Somorrostro es diu que es va aconseguir la inscripció al Registre Civil de 50 persones i, en el moment d'escriure el document a l'estiu del 1961, quedaven encara per resoldre 12 expedients per dificultats en trobar documents acreditatius dels naixements o testimonis adients.

Vist des de la perspectiva tan llunyana en el temps -han passat 55 anys- no podem recordar detalls d'aquell treball però el considerem treball de comunitat perquè vam intentar i aconseguir involucrar la comunitat gitana, tot convenent-la dels beneficis que els reportaria "existir legalment".

Nosaltres dues vam deixar de treballar al Somorrostro el setembre de 1961, pel fet d'haver aconseguit una beca d'estudis a l'estranger. No podem recordar si es va continuar el treball de comunitat allí però el record que en tenim és el d'haver fet una tasca que creiem que va ser útil i apreciada per la comunitat gitana.

5.7. Experiència al barri de La Mariola, Lleida

per **Imma Montull**

L'any 1976 l'antiga Organització Sindical va posar en marxa, a la ciutat de Lleida, uns serveis socials als barris, concretament en dos, la Mariola i la Bordeta.

Va convocar places de treball social. Es presentaren assistents socials, residents a Lleida. Entre elles jo mateixa.

El primer pas, va ser una breu entrevista personal. Vàrem ser seleccionades la M. Jesús Delmes i jo mateixa.

Al cap d'uns anys es convocaren les oposicions oficials a la ciutat de Barcelona. Van ser unes proves molt complexes. Algunes de les companyes que es varen presentar no les superaren. Per sort la M. Jesús i jo sí.

Un cop aprovades les oposicions passàrem a formar part de l'AISS

–Associació Institucional de Serveis Socioprofessionals.

Al barri de la Bordeta hi anà a treballar l'assistent social M. Jesús Delmas. Es tractava d'un barri més aviat residencial que de mica en mica s'havia convertit en un barri obrer.

Jo vaig anar a treballar al barri de la Mariola situat a l'oest del Casc Antic de Lleida. El seu origen està vinculat històricament amb l'ocupació cristiana de la ciutat. Segons alguns documents, en aquesta zona hi havia vinyes.

Durant el règim franquista es van construir diferents blocs de pisos: els blocs Grup Gaspar de Portolà, Ramiro Ledesma i Santa Maria de Gardeny, que per cert eren molt petits; els blocs Joan Carles I, els últims que van entrar en funcionament, eren més grans.

Al barri hi vivien moltes famílies que tenien algun familiar a la presó de Lleida complint condemna. Com que el barri estava situat prop de la presó feia possible que quan la persona empresonada podia sortir els caps de setmana també pogués gaudir de l'àmbit familiar que li era propi i del seu suport.

L'Ajuntament de Lleida, per la seva part, havia desmantellat un assentament gitano que hi havia a les voreres del riu i també va dur les famílies gitanes als pisos del barri de la Mariola.

Al barri, l'índex d'atur era molt elevat. Hi vivien famílies molt desestructurades. Hi havia problemes de delinqüència, d'alcoholisme, de violència de sexe, i d'altres. També cal dir que hi havia un greu problema en l'àmbit de la infància. La majoria de la població era immigrada de diversos territoris de l'Estat espanyol, a més del nucli de població d'ètnia gitana.

Va aparèixer al poc temps el que en podríem dir "un tràfic d'habitatges", fet que obligà a l'ajuntament a realitzar una vigilància especial. La situació descrita feia evident la necessitat d'un treball de barri o comunitari per part dels treballadors socials, però la entitat que ens havia contractat ho havia prohibit. La nostra feina havia de ser exclusivament l'atenció individual.

Aquest servei va ser un precedent dels serveis socials d'atenció primària que hi ha actualment arreu de Catalunya, tot i que la nostra feina estava molt limitada. Estem parlant de la realitat del postfranquisme i, per tant, hi havia un extremat control sobre la nostra feina.

Em va resultar molt difícil fer treball de grup i de comunitat. Aquesta feina professional estava molt mal vista per l'Organització Sindical; com hem dit, estava prohibida; només podíem fer treball social individual i intentar resoldre situacions concretes.

Un fet important va ser que durant la meva formació professional vaig fer pràctiques a la presó de Lleida i en el barri de la Mariola vaig trobar-me amb famílies conegudes.

Des de l'atenció individual vaig estudiar quins eren els problemes més freqüents que atenia i que, en conseqüència, s'havien d'abordar d'una forma més global.

El rector de la parròquia, a qui coneixia, havia fet un estudi de la situació del barri al qual va deixar-me accedir. Ell coneixia i era conegut per totes les famílies del barri i molt estimant.

No podia doncs quedar-me indiferent davant la necessitat de fer quelcom professionalment pel barri on estava treballant.

Jo vaig desobeir les ordres que tenia i vaig fer treball amb els grups que hi havia al barri així com potenciar la creació d'una associació de veïns, en definitiva treball de barri o comunitari, del qual en faig un breu resum.

Al barri hi havia un centre portat per missioners claretians, que atenia un grup important de joves entre 16 i 18 anys; jo hi vaig col·laborar. Aquests joves estaven molt il·lusionats per aconseguir el carnet de conduir, fins i tot d'amagat havien conduït sense carnet. Es va valorar la possibilitat que l'obtinguessin i vàrem aconseguir l'ajut d'un professor d'una autoescola, que va col·laborar implicant-se amb entusiasme en el projecte.

També es varen dur a terme activitats diverses de tipus cultural, amb una programació que portà el Centre a ampliar els seus horaris fins a les 22 h. L'objectiu

prioritari va ser que els joves eixampessin la seva formació i no s'estiguessin pel carrer.

Vàrem iniciar un grup de teatre, però jo no vaig tenir temps de col·laborar amb les activitats organitzades. El grup va continuar quan jo ja no era al barri.

Vaig ajudar a la creació de l'Associació de Veïns del barri de la Mariola, que encara existeix actualment. En el moment de la meua marxa es van adjudicar a l'associació els locals que fèiem servir nosaltres per a l'atenció social.

Durant els pocs anys que vaig treballar al barri els contactes amb altres entitats, que també hi tenien activitats, va ser un dels meus objectius, fins i tot amb l'Església Adventista del Sèptim Dia (no recordo bé si aquest és exactament el nom) que hi tenia una presència molt activa, majoritàriament amb les famílies d'ètnia gitana. La nostra relació va ser molt estreta. Pensaven que els professionals podien ajudar-los a resoldre molts dels problemes de les famílies.

És cert que la cultura gitana és molt específica i cal respectar-la, però en cap moment es va crear tensió entre ells i la resta de la població del barri. Els agradava molt parlar amb mi, se sentien acceptats i respectats, tot i que la meua intervenció vers la resolució dels problemes que presentaven era molt complexa i difícilment hi podia aplicar els recursos de què disposava. De fet, encara avui el barri de la Mariola acull la majoria de població gitana de Lleida.

Jo sabia, quan vaig començar, que la meua estada al barri no seria massa llarga, tot i que va durar més del que preveia, però em permeté treballar amb els grups que hi havia i copsar la importància i el valor que té, quan treballes en una zona ben delimitada, implicar-t'hi.

Aquesta feina en el barri de la Mariola va ser molt important per a mi, hi havia posat tota la meua il·lusió professional i em sentia molt realitzada, però va finalitzar l'any 1978.

Atès que, com he dit, formava part de l'Associació Institucional de Serveis Socio-professionals, vaig ser traslladada directament a Sanitat per ocupar-me de la gestió de les "pensions no contributives" que depenien del Ministeri de Sanitat, fins que més endavant vaig convertir-me en funcionaria de la Generalitat.

PART III

Valoració i conclusions

per Teresa Casanovas,
M. Montserrat Plans
i Rosa Romeu

Introducció

En iniciar aquest treball de recerca teníem l'objectiu d'*“investigar quins van ser els inicis del treball social comunitari a Catalunya des de 1960 fins a 1980”* segons consta en el projecte inicial. A Catalunya, en els anys 60, una de les entitats que donà suport al treball social comunitari, en aquells moments treball de barri, fou Càritas i com que l'equip de la recerca havia treballat a Càritas Diocesana de Barcelona decidírem començar a buscar material escrit i no publicat en l'esmentada institució, sense oblidar que també hi havia hagut altres iniciatives molt valuoses com el Patronat Municipal de l'Habitatge. Les autors d'aquest treball érem conscients que la recerca no podia ser exhaustiva i que ens calia limitar-nos.

Sol·licitàrem, doncs, poder accedir als arxius de Càritas Diocesana de Barcelona per buscar documentació que acredités l'existència de projectes de treball social comunitari i Càritas Diocesana de Barcelona acceptà la nostra sol·licitud. També hem investigat en els arxius de Càritas Sabadell i en hemeroteques i consultat personalment alguns professionals de l'època.

Els projectes presentats en el llibre que teniu a les mans han estat descrits de la manera més objectiva possible, és a dir, sense donar la nostra opinió personal. Ara volem valorar-los i arribar a unes conclusions, però considerem que valorar

un fets passats pot comportar el perill d'inclinar-nos a calibrar aquestes situacions pretèrites segons el prisma del pensament actual; procurarem fer-ho situant-nos en el marc socioeconòmic i polític d'aquells anys i deixar de banda els valors d'avui.

En aquest apartat de valoracions no intentarem pas opinar de manera crítica sobre el paper de Càritas en els canvis experimentats en la intervenció social. La persona lectora que estigui interessada en aquest tema podrà trobar aquesta anàlisi en la bibliografia existent sobre la qüestió.

En primer lloc, donarem la nostra opinió personal sobre la recerca feta i referida al marc conceptual que inclou els conceptes sobre treball social comunitari, el marc doctrinal de Càritas i l'entorn socioeconòmic i polític del país. A continuació opinarem sobre la documentació estudiada i també sobre les institucions de Càritas Diocesana de Barcelona i Càritas Sabadell.

Recollim també la nostra opinió sobre si els projectes investigats poden considerar-se de treball social comunitari i sobre les experiències personals rebudes d'altres professionals i incorporades al capítol 5.

Finalment acabarem la nostra valoració amb unes conclusions.

1. Opinió personal sobre el marc conceptual

A la primera part del nostre treball de recerca hem definit la comunitat com el "conjunt de persones que viuen en un territori comú (ciutat, barri, poble, etc.), que tenen uns problemes, uns interessos i unes necessitats comuns".

Així mateix hem presentat els conceptes de desenvolupament comunitari de les Nacions Unides i de Marcho Marchioni, les fases d'intervenció i el paper de les professionals del treball social que en el seu dia va descriure Marcho Marchioni.

Hem escollit aquestes definicions de desenvolupament comunitari amb les corresponents fases del procés perquè en l'època estudiada eren els models

vigents, si analitzéssim el treball comunitari d'una altra època potser escolliríem unes altres definicions. Tenim clar que hi ha diferents tipus de treball comunitari.

Les definicions que hem posat ens han servit d'orientació, però hem vist que cada professional ha d'adaptar-se a les característiques de cada barri o territori que no sempre són les descrites pels teòrics. Per exemple, la participació de la ciutadania és considerada molt important a l'hora de desenvolupar els projectes comunitaris, però en la nostra recerca, a causa del temor de possibles represàlies, aquesta participació no sempre va ser possible.

El treball de les professionals del treball social que actuaven sota les directrius de Càritas va estar influenciat per les noves orientacions derivades del Concili Vaticà II. L'entitat orientà la seva acció a la promoció de les persones i la recerca de les causes dels problemes. Aquesta nova orientació es va notar a l'hora de fomentar els centres socials i donar suport al treball de barri de les professionals. Ampliem la nostra opinió a l'apartat sobre la institució de Càritas.

Quant a l'entorn socioeconòmic i polític podem dir que va influir molt en la manera de treballar de les assistents socials. Els moviments migratoris amb els corresponents augments de la població sense infraestructures per acollir-la van crear molts problemes socials com pobresa, desigualtats, barraquisme, amuntegament, habitatges insalubres, carències en l'educació i en la salut, problemes que les professionals del treball social van haver d'afrontar de la manera més imaginativa possible.

Les repressions de l'estat franquista van incentivar grups d'església com la HO-BAC (Hermandad Obrera de Acción Católica), la JOC (Juventud Obrera Católica) i la JOBAC (Juventud Obrera de Acción Católica), i altres grups de pressió i partits polítics. Tal com hem dit, uns eren moviments d'Església, però d'altres eren clandestins per fer front a la manca de llibertats. La resposta del franquisme va ser més repressió encara i la declaració de l'estat d'excepció que va portar tres professionals del treball social a la presó.

Opinem que malgrat ser uns temps molt durs i difícils la mateixa dificultat va incentivar la creativitat i les nostres professionals van buscar els camins d'acció més adients.

2. Opinió personal sobre la documentació estudiada

De la documentació es desprèn que les professionals del treball social, només eren dones, en la seva majoria tenien molta implicació personal en el barri on treballaven, fins i tot se les recomanava que visquessin en el mateix barri, recomanació que avui dia, des del punt de vista professional, no acceptaríem.

Hem de destacar que els informes investigats, redactats en castellà per les professionals, eren adreçats a la direcció de la Institució i estaven mediatitzats per les circumstàncies polítiques, de manera que no podien ser gaire explícits. Calia expressar la situació donant la informació "entre línies". Per exemple, en el Districte V hi havia uns rètols que deien: "*Habitaciones solo dormir*", però en realitat la majoria d'aquestes habitacions eren prostíbuls. També hi havia uns "*centres de salut*" que eren unes botigues amb el rètol "*Gomas y lavajes*" que hi freqüentaven tant les dones que exercien la prostitució com els homes clients. Aquests petits detalls no surten als informes a direcció.

El treball diari de les professionals era tant intens que les impedia dedicar més temps a escriure, no obstant això, hem trobat més informes del que esperàvem, tot i que reconeixem que hi ha algunes llacunes. També cal tenir en compte que l'arxiu de Càritas Diocesana de Barcelona està actualment en procés d'organització i l'arxiu de Càritas Sabadell no està ni organitzat.

En els primers informes estudiats, es parla d'"Acció Social de Barri", més endavant quan van rebre l'assessorament del tècnic Marco Marchioni es parla de "Desenvolupament Comunitari" i de "Treball en la Comunitat". Les assistents socials que van iniciar l'acció social de barri al Districte V van continuar fent el treball individual a les parròquies que, al mateix temps, les servia per establir contactes i conèixer les necessitats del barri. En canvi les professionals del Sector de la Trinitat de Barcelona no van fer treball individual a les parròquies, tant sols treball comunitari de barri. Això no vol dir que en alguna ocasió, per demanda de la família, si era de l'associació o de l'escola, fessin treball individual. El que és cert és que van mantenir una bona relació amb les assistents socials de les parròquies, relació que les va ajudar a confirmar quins eren els problemes reals dels barris i a descobrir-ne de nous.

Dels informes també es desprèn que quan hi va haver un canvi en la direcció de Càritas Diocesana de Barcelona i un canvi d'objectius institucionals a nivell nacional (1974),¹⁷² els equips de professionals que treballaven als barris del Raval i el Gòtic van continuar la seva tasca amb la comunitat fins a l'inici de l'organització dels serveis socials municipals. En canvi, les professionals del Sector de la Trinitat van deixar el treball social comunitari.

Independentment dels informes investigats ens consta que Càritas Diocesana de Barcelona afavorí el treball comunitari en altres barris.

Càritas Sabadell es va declarar en suspensió de pagaments l'any 1972 per manca de recursos econòmics. No únicament es va acabar el treball de les assistents socials als barris, sinó que també es va dissoldre l'altra part, la Càritas pròpiament dita, és a dir, la Càritas parroquial de les comunitats cristianes; van quedar alguns grups de Càritas en parròquies, però sense coordinació ni planificació global en l'àmbit de tota la ciutat. La renovació de Càritas Sabadell es va fer el novembre de 1973.¹⁷³

3. Les institucions Càritas Diocesana de Barcelona i Càritas Sabadell

Les tres professionals que hem efectuat la investigació d'aquest treball som antigues treballadores de Càritas Diocesana de Barcelona, dues de nosaltres havíem treballat en acció social de barri durant els anys estudiats, de manera que una part de l'opinió es basarà en la pròpia experiència viscuda per aquestes dues professionals.

¹⁷² "Como inició Cáritas Española el Desarrollo Comunitario". *Revista de Treball Social RTS*, núm. 89, març 1983, p. 86 i 87.

¹⁷³ Casañas, Joan. (2010). *L'aportació de Càritas a Sabadell 50 anys*. Càritas Sabadell i Fundació Caixa Sabadell, p. 93, 94 i 101.

La direcció de Càritas Diocesana de Barcelona va ser important a l'hora de fer treball de barri o de comunitat. Cal esmentar tres persones que foren clau en els anys investigats i que van donar suport al treball promocional de les professionals:

- Mossèn Narcís Prat (1911-1978) que va ser delegat episcopal a Càritas de 1968 a 1974.
- Mossèn Jordi M. García-Die (1927-1999) que va ser director de Càritas de 1968 a 1974.
- Encarnació Pérez (1922-2009), assistent social a Càritas Diocesana de Barcelona.

Encarnació Pérez va ser l'encarregada de seleccionar les assistents socials com a personal tècnic i, durant molts anys, va coordinar les professionals del treball social de Càritas Diocesana de Barcelona.

Va ser molt important la decisió de Càritas Diocesana de Barcelona en favor de les "accions col·lectives" en els barris de Barcelona i poblacions de l'Àrea Metropolitana. Una orientació que portaria a la contractació de professionals del treball social. El director de Càritas D. de Barcelona, mossèn Jordi M. García-Die és qui, sens dubte, va saber conduir el treball de les professionals de manera molt encertada i democràtica. Així és com pogueren realitzar una tasca molt positiva i pionera de treball comunitari, avançant-se al que després seria una acció més generalitzada.

La direcció de Càritas Diocesana de Barcelona va estar sempre al costat de les professionals especialment quan algunes d'elles van ser detingudes durant els estats d'excepció. Càritas va enviar els seus advocats per defensar-les. En ser alliberades, les professionals es van reincorporar als seus llocs de treball.

Les dues professionals que van exercir treball social comunitari durant l'època estudiada es mostren molt agràides a mossèn Jordi M. García-Die, popularment conegut com "*el mossèn*", per la confiança dipositada en les professionals i per la llibertat d'actuació que els donà en tot moment, així com per la seva bonhomia i el seu saber fer. Sempre li van tenir, i encara li guarden, un profund respecte i estima personal.

Quant a Càritas Sabadell podem dir que era una organització local que es va posar en contacte amb Càritas Diocesana de Barcelona i també amb la Càritas Nacional. La responsabilitat presidencial la varen compartir entre:

- Antoni Forrellat i Solà (1912-1983)
- Francesc Enric i Vall (1910-2002)
- Núria Sarracanta i Valls (1932-2011), assistent social.

Tots els directius, tant els de Càritas Diocesana de Barcelona com els de Càritas Sabadell, impulsaren la nova orientació en l'exercici de la caritat segons el Concili Vaticà II (1962-1965). Van entendre que calia passar de la beneficència a l'acció social promocional i fomentar la vida associativa als barris, crear centres socials i cooperatives i animar a la participació. També van promoure el treball interdisciplinari i van saber incloure altres professionals com sociòlegs, psicòlegs i advocats en l'acció social realitzada per les professionals del treball social.

La direcció de Càritas Diocesana de Barcelona i la de Càritas Sabadell van donar suport a la formació sobre desenvolupament comunitari de les professionals que hi treballaven i davant la situació política, molt difícil per a algunes professionals, van estar al seu costat en tot moment sense perjudicar la seva situació laboral. Malgrat tot, de vegades les esmentades direccions van haver d'enfrontar-se amb actituds més conservadores dins de la mateixa institució.

Diferents motius van portar a un canvi d'objectius de Càritas a nivell nacional, tal com s'explica en l'entrevista efectuada per Rosa Romeu i Amparo Porcel, el 18 de febrer de 1983, a M. Jesús Manovel, Demetrio Casado i Antonio del Valle i publicada a *R.T.S. (Revista de Treball Social)*, n. 89, març 1983.¹⁷⁴

De l'entrevista es desprèn que l'any 1972, Càritas Española va viure una crisi econòmica deguda a la retirada de recursos econòmics que aportava la CIBIS, (Comisión Interministerial pro Bienestar Infantil y Social), també per la disminució d'aportacions econòmiques del conjunt de la societat espanyola a causa

¹⁷⁴ Equipo RTS. "Como inició Cáritas Española el Desarrollo Comunitario". *Revista de Treball Social*, n. 89. 1983 p. 82 a 96.

de l'existència de moltes altres institucions socials. En aquesta crisi també cal incloure-hi les denúncies efectuades pels governadors civils contra sacerdots i professionals progressistes de les diferents Càritas d'Espanya, denúncies emmarcades en el context polític d'aquell moment.

El mes d'abril de 1974 entrà una nova direcció a Càritas Diocesana de Barcelona i a les memòries ja no es parla ni de centres socials ni del Departament de Desenvolupament Comunitari, en canvi sí que s'informa de la creació del Departament de Desenvolupament Institucional.¹⁷⁵

En la consulta bibliogràfica hem trobat algunes opinions esbiaixades sobre Càritas, atribuint-li l'etiqueta de "*paternalista i assistencial*" sense tenir en compte el context polític i social del moment i el treball promocional de barri que es va fer. En realitat, aquestes crítiques demostren un gran desconeixement de la institució i un pensament subjectiu, ja que fan la valoració des dels valors actuals en lloc de fer-ho tenint en compte la situació d'aquell moment.

4. Opinió personal sobre el projectes estudiats

En el nostre treball de recerca hem intentat trobar documentació escrita que acredités l'existència de projectes de treball social comunitari en els quals hi intervinguessin professionals del treball social, deixant de banda treballs molt interessants que ja havien estat publicats i accions comunitàries fetes per grups socials sense la intervenció d'una o un professional del treball social.

El que volem fer ara és avaluar aquests projectes trobats en els arxius de Càritas Diocesana de Barcelona i a Càritas Sabadell i, per fer-ho, ens hem plantejat unes preguntes: ¿aquests projectes responen a l'esquema metodològic de desenvolupament comunitari proposat per Marco Marchioni, amb una planificació

¹⁷⁵ Codi referència: CAT ACDB 01 Memòries, anys 1974, 1975 i 1976.

prèvia, un posicionament ideològic i una avaluació posterior? Es poden considerar realment projectes de treball social comunitari?

En el marc conceptual hem introduït el concepte de desenvolupament comunitari de les Nacions Unides:

“El conjunto de los procedimientos por los cuales los habitantes de un país unen sus esfuerzos a los de los poderes públicos para mejorar la situación económica, social y cultural de las colectividades; para asociar estas colectividades a la vida de la nación y así contribuir sin reservas al progreso del país.”¹⁷⁶

Aquest unir esforços amb els poder públics, en els projectes estudiats no va ser possible per raó de la situació política del país. Precisament, al Districte V, Marco Marchioni, a causa de la situació social, va proposar el mètode de denúncia periodística, ben basada i documentada, amb l'objectiu de sensibilitzar els veïns i les autoritats. Aquesta denúncia també donà a conèixer a la ciutadania dels barris benestants, que estava passant al Districte V, on només hi anaven a “passar-s'ho bé”.

Al Sector de la Trinitat de Barcelona, Marco Marchioni va proposar la continuïtat del treball dels professionals amb el projecte del Pla d'Urbanisme, però com que aquest Pla requeriria molts anys i donaria poques satisfaccions a curt termini, fet que desmoralitzaria els veïns, calia planificar altres accions a curt termini. També proposà aprofitar la premsa amb l'objectiu de sensibilitzar l'opinió pública.

Amb les assistents socials de Sabadell no ens consta documentalment cap orientació de Marco Marchioni.

També recollim, en el marc conceptual, la definició que Marco Marchioni fa del desenvolupament comunitari com ara:

“Un proceso de modificación y mejora de una comunidad local que se encuentre en una situación de subdesarrollo o de insuficiente utilización de los recursos disponibles.”¹⁷⁷

¹⁷⁶ Marchioni, Marco. (1969). *Comunidad y desarrollo*, ob.cit. p. 23.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 19.

I remarca que una de les característiques del desenvolupament comunitari és que:

“Se trata de una labor promocional y puesta en marcha gracias a una ayuda externa a la comunidad” ... que se concreta en las aportaciones de los trabajadores sociales...”¹⁷⁸

Segons la nostra opinió, les professionals del treball social que van redactar i desenvolupar els projectes estudiats van intentar posar en pràctica el mètode proposat per Marco Marchioni, van elaborar estudis sociològics de la societat, amb els seus problemes i les seves necessitats. Van fer una tasca promocional, van planificar, van registrar i van fomentar la participació de la població interessada tot i que, de vegades, es van trobar que aquesta participació, a causa dels interessos personals o per por a possibles represàlies, era escassa.

Quant al posicionament ideològic de les professionals, pensem que quedava silenciada, fins i tot entre elles mateixes, per causa de l'entorn polític que es vivia en aquell moment. Amb tot, l'esperit de les professionals estava en la línia conciliadora de la promoció humana, de propiciar el canvi social, la recerca de les causes de la pobresa, i la denúncia de les injustícies. Aquesta implicació en la denúncia, en alguns casos, va portar les professionals a implicar-se en moviments polítics, però aquesta opció mai va estar vinculada a Càritas Diocesana de Barcelona.

En un informe de desembre 1967,¹⁷⁹ les professionals manifesten la seva preocupació per la ideologia i afirmen que per treballar als barris cal una ideologia que faci costat als oprimits i aquest va ser el seu principi inspirador.

Podríem dir que la intervenció que les assistents socials feren als barris de Barcelona: Raval, Gòtic i Sector Trinitat i als barris perifèrics de la ciutat de Sabadell, fou un treball social comunitari que va participar amb grups de pressió política.

Quant a la supervisió dels equips de professionals de Càritas Diocesana de Barcelona, la van demanar les mateixes professionals i va ser introduïda a finals dels anys 60, la supervisora va ser Antònia Renau.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 21.

¹⁷⁹ Codi de referència: CAT ACDB 01 4.5.7., S.S.

En la *Revista de Treball Social* de gener-març 1970 i en el n. 164, desembre 2001, publiquen una reflexió sobre el treball de barri realitzat a Càritas Diocesana de Barcelona que compartim:

“Por la experiencia de nuestro trabajo estamos convencidos de que intentamos realizar algún aspecto de este método, y que nuestro trabajo no concuerda totalmente con los cánones oficiales y ortodoxos publicados por las Naciones Unidas. Ello no es debido a mala voluntad por nuestra parte, sino más bien a una imposibilidad real en la ejecución global del método de D.C. con los recursos y medios de que disponemos.”

“Los aspectos del método que profesionalmente hemos experimentado están muy concretados en el trabajo de relación con los miembros de la comunidad, con lo que denominamos población. La relación profesional se ha establecido esencialmente entre población con sus problemas, situaciones y concienciación de dichos problemas, sin por ello descartar su posible solución. Nos hemos limitado a este aspecto por creer que es el más urgente, factible y profesional basándonos en el método de D.C.”¹⁸⁰

En aquell moment històric algunes de les professional que treballaven en els barris, tant si eren de Càritas Diocesana de Barcelona o del Patronat Municipal de l'Habitatge, com si treballaven per altres entitats, en centres socials o en pobles, es reunien trimestralment al local de l'Associació d'Assistents Socials, precursora de l'actual Col·legi Professional, per parlar de les seves experiències, de les dificultats o de possibles alternatives d'acció. Era un espai que ajudava a generar creativitat, resistència davant de les pressions i compartir arguments. Aquestes trobades també van ajudar a elaborar teoria del treball comunitari aplicat al nostre país.

De les reunions se'n feien actes força extenses que malauradament no hem pogut localitzar.

¹⁸⁰ Renau, Antònia. ¿Se trabaja con el método de desarrollo comunitario? *Revista de Treball Social*. 2001, núm. 164, p. 24.

5. La nostra opinió sobre les experiències personals escrites per professionals del treball social

Les aportacions fetes per professionals del treball social sobre la seva intervenció en treball social comunitari, transcrites en el capítol 5, aporten un grau de vivesa, espontaneïtat i iniciativa personal a un treball de recerca documental que podria resultar una mica feixuc.

Les històries de diferents Càritas de Catalunya ens posen de relleu que l'opció per les accions promocionals i de canvi social es va fer a totes les Càritas catalanes. Així mateix ens mostren que també hi hagué moltes iniciatives de treball social comunitari prou interessants. Fou una innovació que va estar influïda tant pels canvis de la societat, pels canvis a l'Església així com també pels canvis incorporats a la professió.

De la mateixa manera hem pogut constatar que les experiències de treball comunitari també es duïen a terme en zones rurals i que totes les assistents socials van apostar pel canvi, la justícia social i la dignitat de les persones, implicant-se en generar grups de discussió, pas previ al treball de comunitat.

Quant a la valoració tècnica dels projectes de les històries personals pensem que no som nosaltres qui ho ha de valorar perquè són històries vives molt personals que cal respectar, atès que desconeixem el seu entorn, les condicions socials i l'impacte a la població, només sabem el que ens expliquen elles en les seves històries.

Volem agrair la seva aportació i felicitar-les.

Conclusions

Després del treball de recerca i anàlisi hem arribat a la conclusió que els projectes d'acció social, preparats i portats a terme per professionals del treball social als barris del Raval, Gòtic i Sector Trinitat, la creació de centres socials, l'impuls de les cooperatives, la participació en les associacions de caps de família que ja existien en els barris i la promoció d'associacions en general, són realment projectes de treball social comunitari, perquè es va treballar a partir de les necessitats reals, buscant la promoció de les persones i la seva implicació en la recerca de solucions, amb un treball grupal com a pas previ per arribar a la comunitat.

La intervenció de les professionals va ser planificada amb estudis previs i es va utilitzar documentació de recollida de dades i els equips de professionals van ser supervisats per millorar la seva intervenció. Les trobades de professionals a l'Associació d'Assistents Socials generà un espai de diàleg, de compartir experiències, de valoració, de fer propostes, de reunir i revisar material teòric.

Cal reconèixer que aquesta intervenció professional estigué limitada per la situació política i social del país, amb tot, es dugué a terme iniciatives transformadores, s'apostà pel canvi, la justícia social i la dignitat de les persones donant-los poder i assumint-ne les conseqüències però en canvi, no es pogué comptar amb una part molt important: la participació de la administració pública.

En acabar el treball ens preguntem: quin resultat de canvi ha quedat en els diferents barris?

Segons la nostra opinió, per les professionals va representar un creixement personal i professional. Moltes d'elles es varen incorporar com a tècnics del treball social a les administracions locals o estatals, a entitats socials privades o públiques i van exercir càrrecs importats on fos que treballassin, així com a l'administració o en partits polítics. Quant al resultat en els habitants dels barris, pensem que en el seu conjunt van experimentar un creixement personal prou significatiu que els va empènyer a participar en el canvi polític i social que en aquells anys vivia la societat.

De manera general, observem que la millora econòmica i cultural generada a partir dels anys 80 va afavorir que la majoria de famílies residents a les zones

estudiades deixessin els barris on havien lluitat per les millores socials i s'establissin en altres zones amb característiques diferents. En l'actualitat, en alguns dels barris estudiats, el tipus de migració ha passat de ser originària de diferents regions d'Espanya a procedir de països estrangers.

Amb l'arribada dels ajuntament democràtics la majoria de centres socials van passar a ser centres cívics.

Podem concloure també que el present treball de recerca ha estat, per les autores, una experiència molt positiva, malgrat les dificultats que han anat sorgint. Un treball col·lectiu sempre implica diàleg, escolta activa, comprensió, acceptació dels propis límits i dels límits dels altres, actituds que també són necessàries per treballar amb la comunitat. Si pensem que en treball comunitari les persones treballadores socials som "agents de canvi" i creïem en les possibilitats de les persones, en un treball col·lectiu com la present recerca, també hem de buscar el canvi positiu i creure en les possibilitats autèntiques dels professionals i de la ciutadania.

Les autores d'aquest treball de recerca som conscients que només hem pogut recollir una petita part del treball social comunitari portat a terme a Catalunya de 1960 a 1980. Aprofitem per invitar a persones interessades a ampliar la recerca que hem fet nosaltres.

Bibliografia

Llibres

Agilda, Enrique. (1964). *Cooperación Doctrina de Armonía*. Buenos Aires: Editora Cooperativa Ltda.

Azpiazu, Joaquín. (1949). *Sociología Económico-Cristiana*. Madrid: Compañía Bibliográfica Española S.A.

Badia i Margarit, Montserrat; Sunyol i Esquirol, Mercè. (coordinadora). (2001). *Les Auxiliars Seglars Diocesanes: un fet eclesial de Barcelona*. Barcelona: Edicions Saragossa.

Barbero, Josep Manuel; Feu, Montserrat i col·laboradors. (2009). *El treball social a Catalunya 1932-1978*. Barcelona: Ed. Hacer, Col·legi de D.T.S. i Diputació de Barcelona.

Bralich, Jorge. (1963). *El cooperativismo como método de Educación Social*. Cuadernos de Cultura Contemporánea. Buenos Aires (Argentina): Ed. InterCoop.

Càritas Diocesana de Barcelona. *Memòries*, 1959, 1964, 1966, 1967, 1968, 1969, 1971, 1973, 1975 i 1976.

Càritas Diocesana de Barcelona. (1965). *Visión sociogràfica de Barcelona*. Barcelona.

Càritas Diocesana de Sabadell. (1962). *Estudi dels Suburbis de Sabadell*.

- Casañas, Joan. (1999). *Càritas Sabadell. Un termòmetre de la inquietud social en la història recent de la nostra ciutat*. Sabadell: Càritas Sabadell i Fundació Caixa Sabadell.
- Casañas, Juan. (2010). *L'aportació de Càritas a Sabadell, 50 anys*. Sabadell: Càritas Sabadell i Fundació Caixa Sabadell.
- Centro de Estudios y Sociología Aplicada. (1958). *Los Centros sociales. Madrid: Sección Social de Cáritas Española*.
- Cirici, Alexandre. (1973). *Barcelona pam a pam*. 3a. edició corregida. Barcelona: Editorial Teide, S. A.
- Colomer i Salmons, Montserrat. (2006). *El treball social que jo he viscut, de 1939-1987*. Barcelona: Editorial Impuls a l'Acció Social.
- Concili Ecumènic Vaticà II. (1993). *Decret sobre l'Apostolat dels Laics*. Barcelona: Editorial Claret.
- Cuadrench i Aragonés, Joan. (2008). *Sant Sebastià de Verdum. Mig segle d'una Parròquia de barri 1958-2008*. Barcelona: Ed. Tecfa Group.
- Domènech, Rosa; Lladonosa, Manuel. (2018). *La Transició a casa nostra*. Barcelona: Editorial Impuls a l'Acció Social.
- Domingo, Miquel i Bonet, M. Rosa. (1998). *Barcelona i els moviments socials urbans*. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- Duocastella, Rogeli. (1957). *Los Suburbios – Semana del Suburbio. Compendio de las ponencias y coloquios desarrollados durante la "Semana". Seguido de gráficos y estadísticas*. Barcelona: Gráficas Levante.
- Fabre, J.; Huertas Claveria, J. M. (1977). *Tots els barris de Barcelona, VII, Els polígons (2) i el Districte V^e*. Barcelona: Edicions 62.
- Huertas, J. M.; Andreu, Marc. (1996). *Barcelona en lluita – (El moviment urbà 1965-1996)*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Diputació de Barcelona.
- Joan XXIII. (1979). *Mater et Magistra 1961*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos.

- Joan XXIII. (1963). *Pacem in terris*. Barcelona: Editorial Estela. (Edició popular)
- Marchioni, Marco. (1969). *Comunidad y desarrollo*, Barcelona: Ed. Nova Terra.
- Muset i Pons, Assumpta. (2007). *Sabadell Sud: La Creu de Barberà, Campoamor, Espronceda i les Termes*. Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, Col·lecció Sabadell i els seus barris.
- Obradors, Carmen. (1966). *La integració del suburbi en la comunitat urbana*. Barcelona: Editorial Nova Terra.
- Pau VI. (1967). *Populorum Progressio. Sobre el desenvolupament dels pobles*. Barcelona: Editorial Estela.
- Pérez Baró, Alberto. (1974). *Historia de la cooperación catalana*. Barcelona: Editorial Nova Terra.
- Porcel Omar, Pilar. (2000). *De les arrels a la maduresa: el camí dels treballadors socials pel Vallès Occidental*. Barcelona: Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.
- Raventós Carner, J. (1960). *El movimiento cooperativo en España*. Barcelona: Ediciones Ariel.
- Rueda, Josep M. (2006). *Comunitat, participació i benestar social. En homenatge a Josep M. Rueda*. 2a edició. Diputació de Barcelona.

Revistes

- Documentación Social*. Madrid: Centro de Estudios y Sociología Aplicada. 1961, núm. 15. Monogràfic sobre El Cooperativismo.
- Equipo RTS (1983). *Como inició Cáritas Española el Desarrollo Comunitario*. Revista de Treball Social, 89, 82-88.
- Full Dominical del Bisbat de Barcelona*. Número extra novembre 1979.

Més a prop de Càritas, núm. 6-7, novembre 1997. Barcelona: Càritas Diocesana de Barcelona.

Obradors, Carmen. (1965). *Un servei social de comunitat: la cooperativa del sud-oest de Sabadell*. Boletín de la Asociación de Asistentes Sociales de Barcelona, 19. 26-27.

Pernau, Josep. (1961). El cooperativismo en España. *Documentación Social*, 15. 69-81.

Porcel Omar, Pilar. (2001). *Cooperatives d'habitatge quaranta anys després*. Revista de Cooperación Catalana, 241. 18-20.

Renau, Antònia. (2001). *¿Se trabaja con el método de desarrollo comunitario?* Revista de Treball Social, 164. 24-26.

Soler Galcerán, Enrique. (1961). *Las cooperativas en el desarrollo de comunidades*. *Documentación Social*, 15. 18-30.

Artículos de diari

Blázquez, S., Sans, R., Carpio, J., et al. (19/03/1969). Conde del Asalto, 71. *La Vanguardia Española*, p. 26

Casado, Fernando. (17/11/1967). Inmoralidad, violencia y "grifa". *Tele/eXprés*.

Casado, Fernando. (27/10/1967). Las cuatro esquinas del Barrio Chino, mercado de objetos robados. *Tele/eXprés*.

Casado, Fernando. (21/11/1967). Operación limpieza en las "cuatro esquinas". *Tele/eXprés*.

El Correo Catalán. (16/10/1970). Una comisión supervisora fantasma.

Huertas Clavería, J. M. (28, 30 i 31/01/1968). Distrito V de día, distrito V de noche. *El Correo Catalán*.

Huertas Clavería, J. M. (27/05/1975). Así se vive en el Distrito V. *Tele/eXprés*.

Huertas Claveria, J. M. (18 i 19/01/1972). Radiografía de un barrio. *El Correo Catalán*.

La Vanguardia Española. (29/03/1970). Los barrios olvidados. *La Vanguardia Española*, p. 27.

La Vanguardia Española. (08/07/1979). Atención de Cáritas a los necesitados del Distrito V. *La Vanguardia Española*, p. 25.

Macia, J. (05/10/1969). Clausura del X Congreso Internacional de Centros Sociales. *La Vanguardia Española*, p. 32.

Pedret Muntañola, J. (4/08/1965). La Avenida de García Morato, un proyecto ciudadano que precisa urgente ejecución. *La Vanguardia Española*, p. 23.

Plaja Mateu, A. (10/03/1969). No quieren irse de su viejo hogar. *El Correo Catalán*.

Tele/eXprés. (23/11/1967). Sigue la operación limpieza en las cuatro esquinas.

Tele/eXprés. (10/12/1975). Una anciana fue encontrada muerta y con mordeduras de rata.

Documents no impresos

Obradors, Montserrat. (1961). *La Beneficència a la ciutat de Sabadell*. Treball fi d'estudis de l'Escola de Formació de Treball Social de Sabadell-Terrassa.

Professionals del treball social en els anys 1960-1980

A continuació relacionem el nom de les professionals, totes elles Assistentes Socials, que hem trobat en la nostra recerca, tant en documentació d'arxiu com en publicacions sobre el tema.

AINSA, Conxita

BEDÓS, Margarita

BIRBA, Anna

CASANOVAS, Teresa

CIRERA, Teresa

COLOMER, Montserrat

DOMÉNECH, Rosa

DOMINGO, Lluïsa

ESTEBAN, Carmen

FORÉS, M. Teresa

FARRÉ, Montserrat

FORT, Neus

GISBERT, Pilar

LLORENS, Miracle

MASGORET, Francesca

MONTULL, Imma

OBRADORS, Carme

PARDO, M. José

PÉREZ, Encarnació

PORCEL, Pilar

QUERALT, M. Mercè

ROMAGOSA, M. Antònia

ROMEU, Rosa

RUBIOL, Glòria

VILÀ, M. Teresa

VILAMAJÓ, Josefina.

Número 1

Estatutos Centro Social “Creu de Barberà” - Sabadell

Artículo 1º.- En la barriada de la Creu de Barberà de la ciudad de Sabadell, se constituye un centro social que ejercerá sus actividades bajo la denominación “CENTRO SOCIAL CREU DE BARBERA”.

Artículo 2º.- Finalidad del Centro Social.- La finalidad de este Centro Social es agrupar bajo un mismo local a todas las actividades sociales, culturales o re-creativas de la Creu de Barberà actualmente en funcionamiento (cuyas juntas lo deseen) y promocionar nuevas actividades para el mejoramiento social y cultural del barrio.

Artículo 3º.- Vinculación.- Este Centro Social estará vinculado a Cáritas Diocesana y su Junta Directiva, aún actuando con independencia, deberá en todo momento respetar las directrices generales de Cáritas.

Artículo 4º.- Socios.- Serán socios del Centro Social, todas aquellas personas y Entidades que lo deseen y formulen la oportuna petición.

Artículo 5º.- Socios activos.- Serán considerados socios activos, todas aquellas personas que inscritas en el Centro Social satisfagan una cuota periódica mínima, a determinar por la Junta Directiva. Que se comprometan a cumplir el

presente Reglamento y los acuerdos tomados en Asamblea General. Tendrán derecho a poder formar parte de la Junta Directiva y asistir con voz y voto a todas las Asambleas Generales que se celebren.

Artículo 6º.- Socios colectivos.- Todas las Entidades o Agrupaciones que lo soliciten por acuerdo tomado en Asamblea General de las mismas, podrán incorporarse al Centro Social en calidad de Socios colectivos. Para ella deberán:

- 1) Entregar una copia de sus propios Reglamentos o Estatutos al Centro.
- 2) Dar conocimiento de los nombres y direcciones de los componentes de su actual Junta.
- 3) Formar parte, el Presidente de la Agrupación o persona delegada por él, de la Junta Directiva del Centro Social en calidad de Vocal, que puede asistir a las reuniones que ésta celebre y a las Asambleas Generales, con voz y voto.
- 4) Aceptar dentro de la propia Junta, un Vocal representativo del Centro Social, nombrado por la Junta Directiva del mismo, pudiendo asistir con voz y voto a sus reuniones y Asambleas Generales.
- 5) Nombrar para asistir a las Asambleas Generales a un miembro de la Agrupación, quien llevará la representación de la misma, teniendo voz y voto, independientemente de la persona que en calidad de Vocal representa en el seno de la Junta Directiva a la citada Agrupación.
- 6) Reconocer el derecho de la Junta Directiva del Centro Social a nombrar un Socio que la represente con voz y voto en las Asambleas Generales de las Agrupaciones asociadas, con independencia del Vocal, miembro de sus Juntas Directivas.
- 7) Satisfacer al Centro Social una cuota colectiva a determinar en cada caso de común acuerdo entre ambas Juntas Directivas.

Artículo 7º.- Asamblea General.- La Asamblea General estará formada por todos los socios Activos, un representante y un Vocal de la Junta Directiva de cada uno de los Socios colectivos, tal como se previene en los apartados 3 y 5 del artículo 5º.

Artículo 8º.- Los socios del Centro Social se reunirán en Asamblea General Ordinaria, cada año durante el primer trimestre por convocatoria de la Junta Directiva firmada por el Presidente y Secretario de la misma, con un mínimo de antelación de cinco días sobre la fecha fijada.

Artículo 9º.- La Asamblea General Ordinaria se reunirá bajo el siguiente orden del día:

- I. Lectura y aprobación, si procede del Acta de la Asamblea General Ordinaria anterior o última Extraordinaria que hubiere podido tener lugar.
- II. Lectura de la Memoria de actividades.
- III. Lectura de la Memoria económica.
- IV. Elección de cargos cesantes y posibles vacantes existentes.
- V. Propuestas reglamentarias presentadas a la Junta.
- VI. Ruegos y preguntas.

Artículo 10º.- Para poder celebrar Asamblea General, deberán estar presentes, como mínimo, la mitad más uno de los Socios. En caso de no reunir este requisito se efectuará una segunda convocatoria antes de los treinta días siguientes, celebrándose la Asamblea, fuera cual fuera el número de asistentes. A estos efectos los Socios Colectivos computarán una sola asistencia por cada uno de sus representantes reglamentarios.

Artículo 11º.- Para la votación que pueda producirse en las Asambleas Generales, será indispensable la presencia física del Socio, no admitiéndose a este efecto pliegos de firmas ni representación en forma alguna.

Artículo 12º.- Las votaciones serán por escrito y anónimas, siempre que se trate de la elección de la Junta Directiva, e igualmente en las restantes votaciones a petición de un número mínimo de seis Socios.

Artículo 13º.- Para la discusión de los asuntos en las Asambleas Generales se establecerá un turno a favor y otro en contra, pudiendo rectificar cada parte

una sola vez. Consumidos los turnos y hechas las rectificaciones el Presidente someterá el asunto a votación. Cuando un asunto haya terminado, no podrá ningún asociado ocuparse de él, en la misma sesión.

Artículo 14º.- Propuestas reglamentarias.- Las propuestas deberán cursarse por escrito, con tres días de anticipación a la fecha prevista para la celebración de la Asamblea, a la Junta Directiva.

Las propuestas deberán estar firmadas como mínimo por cinco Socios, de lo contrario se considerará el caso, en el apartado de ruegos y preguntas.

Artículo 15º.- La Asamblea General debe considerar todas las propuestas reglamentarias presentadas.

Artículo 16º.- Asamblea General Extraordinaria.- Podrá convocarse Asamblea General Extraordinaria por los siguientes conductos:

- 1) A voluntad de la Junta Directiva
- 2) A petición formulada por escrito a la Junta Directiva, exponiendo los motivos, y firmada por un mínimo de quince socios.
- 3) Por acuerdo tomado en Asamblea General.

Artículo 17º.- La Asamblea General Extraordinaria se desarrollará bajo el siguiente orden del día:

- I. Lectura y aprobación, si procede, del acta de la anterior Asamblea General Extraordinaria celebrada, siempre que no haya mediado entre ambas la Asamblea General Ordinaria.
- II. Exposición del tema o temas, motivo de la convocatoria y votación si procediere.
- III. Ruegos y preguntas.

Artículo 18º.- Junta Directiva.- Para régimen y gobierno del Centro Social habrá una Junta Directiva elegida mediante votación secreta durante la Asamblea General Ordinaria en la que es suficiente la mayoría de votos, cuyos cargos son

gratuitos, honoríficos y reelegibles, compuestas por Presidente, Vice-Presidente, Secretario, Tesorero, Vice-Tesorero, Vocal I, una Asistente Social y un representante oficial de Cáritas Diocesana, pudiendo estos dos últimos cargos, ser ocupados por la misma persona. Formarán parte además, en la Junta Directiva, en calidad de vocales agregados, todos los Presidentes o personas por éstos delegados, de las agrupaciones asociadas en calidad de Socios colectivos.

Artículo 19º.- Es condición indispensable para ocupar cargo de la Junta Directiva, ser Socio Activo del Centro Social.

Artículo 20º.- Todos los cargos podrán ser ocupados por Socios masculinos y femeninos indistintamente.

Artículo 21º.- Los cargos tendrán validez para dos años y la Junta será renovada parcialmente cada año, durante la Asamblea General Ordinaria, recayendo el cese de los cargos de Presidente, Vice-Tesorero y Vocal I en los años pares, y Vice-Presidente, Tesorero y Secretario en los años impares.

Artículo 22º.- Las vacantes producidas en el seno de la Junta Directiva durante el transcurso del año, serán cubiertas a criterio de la propia Junta, hasta la próxima Asamblea General Ordinaria en donde se presentará la vacante para su votación.

Artículo 23º.- Presidente.- Serán funciones del Presidente del Centro Social:

- 1) Representar al Centro Social
- 2) Ejercer una intervención directa en todos los asuntos concernientes a los demás miembros de la Directiva, procurando que cada uno de ellos cumpla con su cargo escrupulosamente.
- 3) Presidir las sesiones de la Asamblea General y Junta Directiva.
- 4) Velar por el fiel cumplimiento de lo dispuesto en este Reglamento, así como los acuerdos de la Asamblea General
- 5) Firmar las convocatorias de las Asambleas Generales y de las reuniones de Junta Directiva conjuntamente con el Secretario.
- 6) Decidir en caso de igualdad de votos en la Asamblea General y en el seno de la Junta Directiva.

- 7) Llevar la gestión general de los negocios e intereses sociales, en cuanto no sea función privativa de la Junta Directiva, en cuyo caso deberá solicitar de ésta la debida autorización.
- 8) Cuantas gestiones delegue en él la Junta Directiva.

Artículo 24º.- Vice-Presidente.- Serán funciones del Vice- presidente:

- 1) Sustituir con sus mismas atribuciones al Presidente, en su ausencia, enfermedad o delegación de aquél.
- 2) Cuantas gestiones delegue en él, la Junta Directiva.

Artículo 25º.- Secretario.- Serán funciones del Secretario:

- 1) Redactar y firmar los documentos que emanen de la Directiva.
- 2) Llevar la organización y funcionamiento del archivo del Centro y Registro de Socios.
- 3) Firmar juntamente con el Presidente las convocatorias, tanto de la Asamblea General como de las reuniones de la Directiva.
- 4) Redactar las Actas de las reuniones de las Asambleas Generales y de la Directiva, que pasará una vez aprobadas a los libros correspondientes.
- 5) Llevar la correspondencia interior y exterior del Centro Social.
- 6) Presentar a la Asamblea General una memoria anual sobre la labor llevada a cabo por el Centro Social durante el año.

Artículo 26º.- Tesorero.- Serán funciones del Tesorero:

- 1) Custodiar los fondos de la Entidad.
- 2) Tener al día el estado de cuentas del Centro.
- 3) Dar cuenta a la Junta Directiva del estado de los Fondos.
- 4) Responsabilizarse de todos los movimientos económicos del Centro que anotará en un Libro de Caja.

- 5) Vigilar el cumplimiento de los presupuestos y de las medidas de orden económico.
- 6) Asumir la presidencia de la Comisión encargada de recabar los medios de financiación del Centro Social.
- 7) Presentar a la Asamblea General una Memoria anual sobre todos los movimientos económicos.
- 8) Al final de cada trimestre hará un balance general de movimiento de fondos que firmará en unión del Presidente y Vice-Tesorero.

Artículo 27º.- Vice-Tesorero.- Serán funciones del Vice-Tesorero:

- 1) Extender, firmar y cobrar los recibos, haciendo las debidas entregas de efectivo al Tesorero para su contabilización.
- 2) Archivar los comprobantes con el Vº Bº del Tesorero de forma adecuada y ordenada.
- 3) Asimismo, llevará un libro inventario en el que consten todos los bienes, muebles e inmuebles que posea el Centro Social, separando los que sean propiedad del mismo de los que posea en depósito o por cualquier otro concepto

Artículo 28º.- Vocal I.- Será responsable del mantenimiento, conservación del local, material existente y los servicios creados en consecuencia. Se hará cargo de realizar todas las compras de material que sea necesario.

Artículo 29º.- Asistente social.- Formará parte de la Junta Directiva, una Asistente Social, que podrá ser la del barrio. Si dicha Asistente Social pertenece a Cáritas Diocesana, podrá representar a dicha organización dentro de la Junta. De lo contrario se solicitará del citado organismo el nombramiento por su parte de una persona representativa.

Artículo 30º.- Fondos.- Los Fondos se depositarán en una Entidad bancaria que a juicio de la Junta Directiva ofrezca las suficientes garantías, donde estarán reconocidas tres firmas: la del Presidente, la del Vice-Presidente y la del Tesorero, no conservando en su poder sino la cantidad mínima indispensable. Para

sacar fondos de la Cuenta Corriente del Centro, serán necesarias dos firmas mancomunadas de las tres reconocidas, debiendo ser siempre una de ellas la del Tesorero.

Artículo 31º.- Secciones.- Para la mejor consecución de los fines del Centro se podrán crear cuantas Secciones se estimen necesarias.

Artículo 32º.- Estas Secciones estarán regidas por una Comisión Ejecutiva, al frente de la cual figurará un Presidente que puede ser nombrado por los propios componentes o promotores de la Sección cuyo nombramiento deberá estar ratificado por la Junta Directiva. En caso de que sea una Sección promovida por la propia Junta, será ésta la que nombrará la persona a su juicio más idónea para el cargo de Presidente.

Artículo 33º.- El Presidente de cada Sección o persona por él delegada, formará parte de la Junta Directiva del Centro en calidad de Vocal agregado.

Artículo 34º.- La Junta Directiva podrá nombrar a uno de sus componentes para formar parte de la Comisión Ejecutiva de cada una de las Secciones, en calidad de Vocal de Junta Directiva.

Artículo 35º.- Disolución del Centro Social.- La duración de este Centro será ilimitada y su disolución no podrá llevarse a cabo mientras el número de socios que deseen pertenecer al mismo sea superior a diez y se comprometan a respetar las condiciones de forma y fondo por las que se rige.

Artículo 36º.- En caso de disolución, todos los bienes del Centro pasarán a disposición de Cáritas Diocesana quien procederá en consecuencia.

Artículo 37º.- Renovación o modificación del presente Reglamento.- Este Reglamento podrá ser reformado en todo o en parte a requerimiento de la Junta Directiva o de un mínimo de quince Socios y sea aprobado por la Asamblea General. Dicho acuerdo, de modificación de Reglamento, deberá pasarse a refrendación de Cáritas Diocesana.

Artículo 38º.- Todo caso no previsto en el presente Reglamento será resuelto el Reglamento General de Centros Sociales.

El presente Reglamento compuesto de 38 artículos ha sido redactado en Sabadell, a 9 de Marzo de 1966 y pasado a refrendación de Cáritas Diocesana.

Para que así conste, lo firma por la Junta Gestora

El presidente:
(Sebastián Oller)

El Secretario:
(María Más)

Número 2

Aprovació del Centre Social la Creu de Barberà

BOISPADO DE BARCELONA

42512

Aceptada la petició que Nos ha sido presentada, solicitando la constitución de un Centro Social, en la Barriada de "Creu de Barberà", de SABADELL, denominado CENTRO SOCIAL "CREU DE BARBARA", destinado al apostolado social y caritativo de la Barriada, sin finalidad de lucro alguna; vistos asimismo los informes del Kdo. Sr. Regente de la Parroquia de Santa María de Barberà, en cuya demarcación se halla radicado, y del correspondiente Departamento de "Cáritas Diocesana"; examinados atentamente los Estatutos presentados, los cuales han merecido dictamen favorable del Muy Iltr. Sr. Fiscal Diocesano; teniendo en cuenta la utilidad de dicho "Centro Social", y que para su constitución es competente la Autoridad Eclesiástica, a tenor del canon 685 del Código de Derecho Canónico ; - - - - -

POR EL PRESENTE, venimos en aprobar y aprobamos el CENTRO SOCIAL "CREU DE BARBARA", en la demarcación Parroquial de Santa María de Barberà, y Municipio de Sabadell, el cual quedará adherido al Departamento Social de "Cáritas Diocesana", y se registrá por los Estatutos aprobados por Nos en esta misma fecha, exhortando a todos sus miembros a la más fiel observancia de los mismos y a trabajar, con verdadero espíritu de caridad y fiel sumisión a las normas y orientaciones de la Iglesia en la realización de los laudables fines que el mencionado Centro Social se propone obtener. - - - - -

Dado en Barcelona, a 5 de abril de 1967. - - - - -

+ M. J. M.
Por mandato de Su Excia. Rvma.,
R. B. J. 2

Biligencia: Expedidas dos copias; de que certifico.

C. J. C.

Índex onomàstic

A

- Acedo Colunga, Felipe	119
- André, Marc	129
- Armengol, Manuel	112, 172
- Arnal, Faustino	183
- Arus, Elvira	41,68

B

- Barbero, Josep M.	25
- Bermejo, Scherezade	20
- Bonet, M. Gemma	21
- Bonet, Ma Rosa	122
- Bonet Rodes	123
- Borri, Josep M.	67
- Bralich, Jorge	49
- Busqué, Concepció	176
- Busquete, Baldomero	188

C

- Calafell, Pere	196
- Canals, Josep M.	69
- Carrasco, Salvador	15, 20
- Carrera, Joan	160
- Carrero Blanco, Luis	31, 91
- Casado, Demetrio	46, 111, 211
- Casanovas, Teresa .. 13, 17, 49, 79, 115, 170, 205, 211	
- Casañas, Joan	32, 40, 41, 43, 45, 55, 72, 200

- Cirera, M. Teresa	68
- Cirici, Alexandre	82
- Claret, Manel	92
- Colomer, Montserrat	12, 13, 18
- Combie, Rogeli	53
- Crous, Carmen	68
- Cuadrench, Joan	158, 171

D

- Dalmau, Josep	89
- Delmes, M. Jesus	200, 201
- Domenech, Rosa	13, 45
- Domingo, Miquel	122
- Duocastella, Rogeli	14, 26, 34, 35, 40, 55, 56

E

- Enric-Vidal, Francesc	211
- Esteban, Carmen	182, 183

F

- Fabre, J.	83, 87, 97, 100, 101, 120, 121, 170
- Felip V	116
- Feu, Montserrat	25
- Font, Rosa M.	477
- Forés, M. Teresa	12, 182, 183
- Forrellad, Antonio	53, 67, 211
- Fort, Neus	176
- Franco, Francisco	31

- G**
- Gabarró, M. Teresa 68
 - Gamboa, Rosario 12, 192, 193
 - García-Die, Jorge 11, 12, 85, 115, 195, 210
 - Gironella, Anna 119
 - Gisbert, Pilar 21, 186
 - Goethe, Johan Wolfgang 9
- H**
- Hormeu, Ma. Teresa 197
 - Huertas, Josep M. 83, 87, 95, 97, 100, 101, 120, 121, 129, 170
- J**
- Joan XXIII 11, 26, 56
 - Joan Pau II 102
 - Juncà, Francesca 176
- K**
- Kennedy, John F. 31
 - King, Martin L. 31
- L**
- Lladonosa, Manuel 13, 189
 - Llorens, Miracle 12, 45
- M**
- Manovel, M. Jesús 46, 111, 211
 - Marchioni, Marco 24, 25, 87, 116, 124, 125, 134, 135, 136, 143, 154, 168, 179, 208, 213, 214
 - Mateu, Esther 67
 - Mateu, Francisca 177
 - Marsà, Angel 83
 - Martínez-Marin, José M^a 35, 160
 - Masgoret, Francesca 12, 192, 193, 195, 199
 - Masó, Enric 91, 152
 - Mateo, Esther 67
 - Modrego, Gregorio 30
 - Montblanch, Joan 12
 - Montull, Imma, 12, 220
 - Muset Pons, Assumpta 39, 69
- N**
- Nualart, Jaume 191
- O**
- Obradors, Montserrat 40, 41, 57, 58, 67, 68, 69, 70, 71, 72
 - Owen, Robert 50
- P**
- Pau VI 27, 56
 - Pérez, Encarnació 115, 210
 - Pérez de Acedo, Josep 53
 - Pernau, Josep 52
 - Pinós (baró) 116
 - Plans, M. Montserrat 13, 17, 34, 81, 205
 - Pluma, Paco 188
 - Porcel, Amparo 211
 - Porcel, Pilar 68
 - Porcioles, Josep M. 91, 121, 136, 137, 152
 - Prats, Narcís 85, 115, 210
 - Puig-Antic, Salvador 91
- R**
- Recasens, Josep Ma. 185
 - Renau, Antonia 215
 - Ribas, Joan 188
 - Ripoll, Joan 196
 - Ripoll, Josefina 68
 - Romagosa, Antonia 41, 68, 73
 - Romeu, Rosa 13, 17, 45, 179, 205
 - Rueda, Josep Ma. 25
 - Rubio, Angel 67
 - Rubiol, Glòria 12, 192, 193, 195
 - Rueda, Josep M. 25
 - Rull, Antoni 21
- S**
- Salas Anton, Joan 52, 53
 - Sarracanta, Núria 68, 211
 - Sauque, José Antonio 137, 141, 163
 - Sen Tato 137, 145

- Serra, Narcís	102
- Sintas, Montserrat	21
- Sivatte, Manuel	116
- Socias Humbert, Jose Ma.....	102
- Solà, Faustina de	188
- Solé Galceran, Enric	50
- Soteras, Josep Ma.....	136

T

- Taché, Pilar	20
- Tobella, Carme	21, 175
- Torrentó, Roser	179

- Triola, Lluís	188
- Truyols, Jaume	67

V

- Valle, Antonio del	46, 111, 211
- Valls, Carmen	73
- Vertiz Querevalu, Pedro	50
- Vicent, A.	52
- Vidal Gironella, Joan	34
- Vila, Josep	67
- Viola, Joaquim	91, 96

**COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA**

www.tscat.cat